

Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties

Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties

Prof. dr. J. Naeyé

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Omslag: Martien Frijns

Ontwerp + omslag:
Vantilt-producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 511 2

NUR: 600, 824

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

2010 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Vrije Universiteit Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Voorwoord

Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldsituaties vormt de vijfde en afsluitende publicatie van het miniprogramma *Omgaan met geweld* dat in opdracht van het onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap onder mijn leiding is uitgevoerd door het Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Gaandeweg het miniprogramma ben ik onder de indruk geraakt van de incidenten waarin politiemensen – al dan niet gestuurd door de meldkamer – geconfronteerd worden met beledigende, agressieve, geflipte, gestoorde, gewelddadige, suïcidale, dronken, gevaarlijke, spugende of bijtende personen. Maar ook met steek- en slagwapens, vechtpartijen, huiselijk geweld, automobilisten die op hen inrijden, bemoeienis van omstanders, uitgaansgeweld en op heterdaad betrapte inbrekers. De casuïstiek maakt duidelijk hoe gevarieerd en spannend politiewerk kan zijn, maar ook hoe complex en soms ronduit gevaarlijk.

In deze studie wordt onderzocht hoe politiemensen omgaan met agressieve of gewelddadige personen, toegespitst op het surveilleren in horecagebieden, verkeerstoezicht, interveniëren in relatietwisten en het optreden tegen verwarde personen. Het betreft een gevarieerd gedragsarsenaal. Van sussend optreden, pappen en nathouden of tijdrekken, tot direct ingrijpen, spoedassistentie inroepen of het uitvechten. De studie laat zien dat de kunst van het politievak niet alleen is gelegen in het klein houden van kleine zaken en het kiezen van het juiste moment van aanhouding, maar ook in het niet wijken voor intimidatie en het durven toepassen van geweld. Politiemensen moeten tegen een stootje kunnen.

Het onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de medewerking van de 25 regionale politiekorpsen en de Dienst Nationale Recherche Informatie van het Korps landelijke politiediensten. Met hun bereidwillige facilitering kon het onderzoeksarchief worden aangelegd van de 2085 agressie- en geweldsincidenten die de basis van deze studie vormen.

De studie is tot stand gekomen dankzij de Commissie Politie & Wetenschap die als opdrachtgever het onderzoek mogelijk heeft gemaakt. De Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam ben ik dankbaar voor de financiële ondersteuning van het onderzoek.

Amsterdam, 2010

Jan Naeyé

Inhoud

	Voorwoord	5
1	Inleiding	11
2	Probleemstelling en onderzoeksopzet	17
	2.1 Probleemstelling	19
	2.2 Onderzoeksopzet	20
	2.3 Leeswijzer	22
3	Specifieke agressie- en geweldssituaties	25
	3.1 Algemeen	25
	3.1.1 Toezicht in uitgaansgebieden	26
	3.1.2 Verkeershandhaving	27
	3.1.3 Interventie in relatietwisten	27
	3.1.4 Optreden tegen verwarde personen	27
	3.2 Operationele aspecten	28
	3.2.1 Opdracht van de meldkamer	28
	3.2.2 Spoedassistentie en opschaling	29
	3.3 Daderkenmerken	31
	3.3.1 Criminele antecedenten	31
	3.3.2 Gevarenclassificatie	32
	3.3.3 Alcohol- of drugsgebruik	33
	3.3.4 Groepsbelaging en vechtpartijen	34
	3.4 Letselrisico van politiemensen	35
	3.5 Letselrisico van agressieve of gewelddadige burgers	36

4	Omgaan met agressie- en geweldssituaties	39
4.1	Welke factoren bepalen de speelruimte?	40
4.2	Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties	48
5	Kleine zaken klein houden	53
5.1	Je bevoegdheden kennen	56
5.2	Geen lange tenen hebben	58
5.3	Een grap kunnen waarderen	59
5.4	Respect en geduld tonen	61
6	Aanhoudingstactieken gebruiken	65
6.1	Ontbieden op het bureau	69
6.2	Voldoende personeel inzetten	70
6.3	Even wachten op assistentie	71
6.4	Hergroeperen en plan van aanpak maken	73
7	Sociaalvaardig omgaan met dronken uitgaanspubliek	75
7.1	Een open vraag stellen	80
7.2	Pappen en nathouden	81
7.3	Aanraken zo veel mogelijk vermijden	83
7.4	Niet met je laten sollen	85
7.5	Hopen dat de bui vanzelf overtrekt	86
8	Sociaalvaardig omgaan met bekeuringsfrustraties tijdens verkeershandhaving	91
8.1	Inlevingsvermogen tonen	95
8.2	Handhaving correct doorzetten	96
8.3	Bekeuren mag wel, maar moet niet	98
8.4	Op tijd stoppen met achtervolgen	100

9	De tijd nemen bij geweld tijdens relatietwisten	103
9.1	Weet dat de rollen zomaar kunnen wisselen	107
9.2	Tijdrekken en wachten op de diensthond	109
9.3	Even terugtrekken en het hoofd koel houden	111
9.4	Blijven communiceren en tijdrekken	113
10	Bij verwarde personen oppassen voor een mes	117
10.1	De aanhouding over het weekend tillen	121
10.2	Het dienstpistool maakt geen indruk	123
10.3	Een messteek komt in een split second	124
10.4	Het bezit van een mes niet onderschatten	126
11	Niet zwichten voor intimidatie	129
11.1	Geen vuurwapenbedreiging accepteren	133
11.2	Geen no-goarea accepteren	135
11.3	Je niet laten bedreigen	136
11.4	Je niet laten wegsturen uit de buurt	136
11.5	Alles uit de kast halen	140
12	Veiligheidsrisico's durven nemen	143
12.1	Niet te veel op safe spelen	144
12.2	Levensreddend optreden is een rechtsplicht	150
13	Samenvatting en conclusies	153
13.1	Probleemstelling	154
13.2	Onderzoeksopzet	155
13.3	Specifieke risicosituaties	155
13.4	Specifieke veiligheidsrisico's	156
13.5	Specifiek letselrisico	157
13.6	Factoren die de speelruimte bepalen voor het adequaat reageren op agressie- en geweldsincidenten	158
13.7	Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties	161

14	Aanbevelingen	163
15	Epiloog	169
15.1	Methodologische kanttekening	169
15.2	Sociaalvaardig optreden biedt geen garantie	170
15.3	Het Amok-concept	171
	Literatuur	173
	Bijlagen	177
	Over de auteur	181

Inleiding

Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties vormt het slot van het miniprogramma *Omgaan met geweld* van het onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap. In het kader van dit programma heeft het Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam in de jaren 2006-2009 onderzoek gedaan naar de aard en omvang van agressie en geweld in de relatie politie-publiek.¹ Niet alleen naar het geweldgebruik door de politie maar ook naar agressie en geweld dat gericht is tegen de politie, alsook naar de mogelijke samenhang daartussen. Soms is het nu eenmaal onvermijdelijk dat het politieoptreden met geweld moet worden afgedwongen. Zoals het evenzeer onvermijdelijk is dat politieoptreden soms ook (tegen)geweld uitlokt.

Agressie en geweld in de relatie politie-publiek mag dan van alle tijden zijn, in de laatste vijftig jaar hebben zich wel enkele kenmerkende verschuivingen voorgedaan in de wijze waarop dit verschijnsel is geïnterpreteerd. Allereerst is sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw de focus verlegd van het voorkomen van excessief geweldgebruik tijdens grootschalig ME-optreden naar het trainen van de integrale beroepsvaardigheden (IBT) van de individuele politieambtenaren in de basispolitiezorg. Ten tweede is in de loop der jaren de doorzettingskracht van de politie aanzienlijk verbeterd door de ontwikkeling en professionalisering van geweldsspecialisten zoals de arrestatieteams en de Dienst Speciale Interventies. Ten derde is in het laatste decennium de aandacht verschoven van het geweldgebruik dóór de politie naar het probleem van agressie en geweld dat gericht is tegen individuele politieambtenaren.²

Het wetenschappelijke onderzoek heeft deze ontwikkeling gevolgd. Aanvankelijk was het onderzoek hoofdzakelijk gericht op de politiekant van het geweldsprobleem: het functioneren van het geweldsmonopolie en het (dis-

1 Het onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap is in mei 1999 ingesteld door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van politie en veiligheid te stimuleren en tevens een impuls te geven aan een betere benutting van onderzoeksresultaten in politiepraktijk en opleiding.

2 J. Naeyé. 'Vertrouwen in het geweldsmonopolie'. In: *Politiestudies: terugblik en vooruitzicht*. 2009: 121.

proportioneel) geweldgebruik van de individuele politieambtenaar. Zo ging Van der Meulen (1966) kritisch in op het wapengebruik van de politie in de woelige provotijd.³ Van Reenen (1979) bracht met zijn studie *Overheidsgeweld* de ontwikkeling in beeld van een ambtelijk georiënteerd geweldsmonopolie in de jaren vijftig naar een meer maatschappelijk geweldsmonopolie waarin geweldsspecialisten, zoals de mobiele eenheden en arrestatieteams, het overheidsgeweld binnen de perken moesten houden.⁴ In zijn film en tekstboek *De sterke arm* gaf Naeyé (1979) een reconstructie van het politietoetreden tijdens de Nieuwmarkt-ontruiming waarbij in het bijzonder het optreden van de ME en de juridische nasleep van de klachten en strafzaken centraal stonden.⁵ Van der Vijver (1980) ging in zijn studie *Geweldgebruik door de politie* nader in op de juridische aspecten van de geweldsbevoegdheid en de geweldsinstructie. In zijn afsluitende opmerkingen over het vraagstuk van de controle van het geweldgebruik memoreerde hij nog de discussies uit het eind van de jaren zestig over het afschaffen van het dienstpistool als beste vorm van beheersing van het politiële vuurwapengebruik.⁶ In de studie *Onder schot* gaven Timmer, Naeyé en Van der Steeg (1996) voor het eerst een gedetailleerde beschrijving van de langetermijnontwikkeling van het politiële vuurwapengeweld, maar in deze studie kwam het geweld gericht tegen de politie nog niet aan bod.⁷ In de studie *Geweld in de interactie politie-publiek* was dat wel het geval. Hierin besteedde Uildriks (1997) ook nadrukkelijk aandacht aan het verbale en fysieke geweld waarmee politiemensen werden geconfronteerd.⁸ Maar daarna duurde het enkele jaren voordat het onderzoek in 2005 in een stroomversnelling raakte.

In de studie *Politiegeweld* bracht Timmer (2005) voor het eerst het specialistische politiële geweldgebruik in beeld, zoals de arrestatieteams, VAG-teams en bijzondere bijstandseenheden. Maar hij besteedde ook aandacht aan het geweldgebruik in gevaarsituaties en de risico's die politiemensen daarbij lopen.⁹ Naeyé (2005) gaf in zijn studie *Niet zonder slag of stoot* voor het eerst een

3 J.D. van der Meulen. *Beschouwingen over het wapengebruik van de politie in Nederland*. 1966.

4 P. van Reenen. *Overheidsgeweld. Een sociologische studie van de dynamiek van het geweldsmonopolie*. 1979.

5 J. Naeyé. *De sterke arm. Een video onderzoek naar de rol van de Amsterdamse politie en justitie in het Nieuwmarktconflict over de periode 1973-1978*. 1979.

6 C.D. van der Vijver. *Geweldgebruik door de politie, een juridische beschouwing*. 1980.

7 J. Timmer, J. Naeyé & M. van der Steeg. *Onder schot. Vuurwapengebruik van de politie in Nederland (1978-1995)*. 1996.

8 N. Uildriks. *De normering en beheersing van politiegeweld*. 1997.

9 J. Timmer. *Politiegeweld. Geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland*. 2005.

landelijk beeld van het politieke geweldgebruik in het peiljaar 2000, tegen de achtergrond van de geweldsbevoegdheid en de disciplinaire, klachtrechtelijke en strafrechtelijke afdoening daarvan.¹⁰ Een jaar later verscheen de multidisciplinaire studie *Hard én Zacht* waarin Naeyé e.a. (2006) het politieke geweldgebruik relateerden aan samenwerking en leidinggeven in gevaarsituaties, aan gevoelens van onveiligheid, aan letsel en ziekteverzuim bij de betrokken politiemensen, aan kenmerken van de daders die geweld plegen en aan het verhalen van de immateriële schade op de daders.¹¹

Voortbordurend op de onderzoeksresultaten van beide onderzoeken werd in het kader van het miniprogramma *Omgaan met geweld* vervolgens een kwantitatieve studie uitgevoerd onder de titel *Kracht van meer dan geringe betekenis*. In het eerste deel hiervan, getiteld *Politiegeweld in de basispolitiezorg*, hebben Bleijendaal e.a. (2008) het politiegeweld in de basispolitiezorg in 2005 vergeleken met dat in het jaar 2000. De belangrijkste bevindingen waren dat het politieel geweldgebruik, meer dan in eerder onderzoek werd aangenomen, vooral uit fysiek geweldgebruik bestaat (85%). Daarnaast wordt in 20% van de gevallen, al dan niet in combinatie met fysiek geweld, gebruikgemaakt van pepperspray. De wapenstok en de diensthond worden weinig ingezet. Het dienstpisstool wordt zeer sporadisch gebruikt. Dit is een stabiel beeld, zoals blijkt uit vergelijking met de gegevens van het jaar 2000. Daarnaast kwam naar voren dat in 90% van de gevallen sprake is van kleinschalige aanhoudingssituaties waarbij twee politieambtenaren en één, hoofdzakelijk mannelijke, verdachte betrokken zijn. Tussen stedelijke en niet-stedelijke gebieden bestaan op dit punt geen verschillen. Ook werd het beeld uit eerder onderzoek bevestigd dat de politie in het weekend significant vaker geweld gebruikt dan op de doordeweekse dagen en dat meer dan de helft van de geweldsincidenten plaatsvindt tussen 21.00 en 6.00 uur. Verder bleek een aanzienlijk gedeelte van de geweldsvoorvallen betrekking te hebben op uitgaanspubliek dat onder invloed van alcohol of drugs verkeert (16%), op agressieve groepen personen (11%), gestoorde personen (11%) of verdachten van huiselijk geweld (7%).¹²

In het tweede deel van de studie, getiteld *Sturing en toetsing van de politieke ge-*

10 J. Naeyé. *Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie*. 2005.

11 J. Naeyé (red). *Hard én Zacht. Geweld in de publiekscontacten van politieregio Amsterdam-Amstelland*. 2006.

12 R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chatellon & G. Drenth. *Kracht van meer dan geringe betekenis. Deel A. Politiegeweld in de basispolitiezorg*. 2008: 107-108.

weldsbevoegdheid, zijn Drenth e.a. (2008) nader ingegaan op de registratie, beoordeling en verantwoording van het politieke geweldgebruik.¹³ De belangrijkste bevinding was dat de registratie sinds 2000 wel is verbeterd maar nog steeds niet aan de wettelijke eisen voldoet. Enerzijds omdat bleek dat circa 60% van het geweldgebruik wel in het bedrijfsprocessensysteem maar niet met behulp van het landelijke voorgeschreven meldingsformulier wordt vastgelegd. Anderzijds omdat politieambtenaren licht fysiek geweld zoals duwen, trekken en verwurgen veelal niet zien als een vorm van geweldgebruik dat in-gevolge de Ambtsinstructie 1994 moet worden gemeld. Maar ook bleek dat de politie, anders dan de Ambtsinstructie 1994 voorschrijft, de officier van justitie vaak niet op de hoogte stelt van het geweldgebruik dat ernstig letsel tot gevolg heeft, waardoor het Openbaar Ministerie in dat soort gevallen geen adequate controle op het geweldsmonopolie kan uitoefenen.

De slotconclusie van de studie *Kracht van meer dan geringe betekenis* was dat de politie in het algemeen weliswaar terughoudend van haar geweldsbevoegdheid gebruikmaakt, maar dat de controle op het geweldgebruik gebrekkig geregeld is. Om in deze situatie verbetering aan te brengen, is door de onderzoekers een voorstel tot wijziging van de Ambtsinstructie 1994 uitgewerkt waarin de meldingsprocedure wordt vereenvoudigd, de administratieve lasten worden beperkt en het meer ingrijpende geweldgebruik beter wordt geregistreerd en beoordeeld. Ook wordt het instellen van een landelijke geweldsmonitor bepleit waarin jaarlijks verslag wordt gedaan van de aard en omvang van het geweldgebruik en de beoordeling daarvan, inclusief de eventuele strafrechtelijke en tuchtrechtelijke afdoening. Zo'n geweldsmonitor zou kunnen bijdragen aan het verbeteren van de opleiding, training en werkomstandigheden van politiemensen teneinde hen in staat te stellen met zo min mogelijk geweld hun werk te doen.

In de derde studie binnen het miniprogramma *Omgaan met geweld* hebben Naeyé en Bleijendaal (2008) in *Agressie en geweld tegen politiemensen* de verschillende vormen van agressie en geweld in kaart gebracht waarmee politiemensen in de basispolitiezorg dagelijks worden geconfronteerd.¹⁴ De studie laat zien dat 95% van de politieambtenaren in het werk te maken krijgt met agressie en geweld en dat er in de periode 1996-2007 sprake is van een forse toename,

13 G. Drenth, J. Naeyé, R. Bleijendaal, L. Brugman, B. Hartman & H. Van Toorenburg. *Kracht van meer dan geringe betekenis. Deel B. Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid*. 2008: 17-18.

vooral bij bedreiging (600%), belediging (600%) en mishandeling (300%), ongetwijfeld mede als gevolg van een verbeterde registratie en een actief verbaliseringsbeleid.

Een belangrijke nieuwe bevinding is dat de kans op agressie en geweld voor politiemensen het grootst is bij het optreden tegen meer- en veelplegers. Zeer actieve veelplegers (meer dan elf antecedenten in de afgelopen vijf jaar) confronteren politiemensen vier keer zo vaak met agressie en geweld dan gemiddeld. Voor bedreiging is dat zelfs zeven keer zo vaak. Verder blijkt dat ook de landelijke gevaarclassificatie een belangrijke voorspeller is. Verdachten met een classificatie vluchtgevaarlijk of verzetpleger plegen viermaal zo vaak agressie en geweld tegen politiemensen als verdachten zonder deze classificatie. Voor de classificatie alcoholist en medische indicatie is dat drie keer zo vaak. Verder was een belangrijke bevinding dat ruim een kwart van de betrokken politiemensen bij agressie- en geweldsincidenten letsel oploopt, meestal van lichte aard (hoofd en armen), maar soms ook ernstig letsel zoals steeken en snijwonden of botbreuken. Als gevolg hiervan heeft 15% van hen zich na een geweldsincident wel eens ziek gemeld en zegt 16% als gevolg hiervan minder plezier te hebben gekregen in het werk. Politiemensen zijn in het algemeen overigens zeer positief over de steun die ze ervaren van collega's en leidinggevend, maar ze zijn minder te spreken over de juridische begeleiding bij schadeprocedures.

In de vierde publicatie binnen het miniprogramma, getiteld *Belediging en bedreiging van politiemensen*, is Naeyé (2009) meer in detail ingegaan op de verbale agressie waarmee politiemensen in de basispolitiezorg te maken hebben.¹⁵ In een representatieve steekproef van 1928 processen-verbaal wegens belediging en bedreiging, afkomstig van alle 25 regionale politiekorpsen, werden in totaal 150 verschillende beledigingen en 80 verschillende bedreigingen aangetroffen.

14 J. Naeyé & R. Bleijendaal. *Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten*. 2008. De studie maakt onderscheid tussen vier categorieën van agressie- en geweldplegers. De non-coöperatieven vormen de grootste groep. Het zijn agressie- en geweldplegers die het om uiteenlopende redenen niet eens zijn met hun aanhouding, staandhouding of bekeuring. Personen die het niet eens zijn met de aanhouding van een ander, bijvoorbeeld een familielid of vriend, zijn ondergebracht in de tweede categorie, de bemoeials. De derde categorie wordt gevormd door de ontremden. Hieronder vallen personen die verstoord zijn door allerlei psychische problemen, al dan niet aangejaagd door drank- of drugsgebruik. Personen die uit zijn op een rechtstreekse confrontatie met de politie vormen de vierde categorie, de uitdagers.

15 J. Naeyé. *Belediging en bedreiging van politiemensen*. 2009.

De beledigingen betreffen een breed scala: een enkele keer racistische beledigingen, soms feitelijke beledigingen zoals de opgestoken middelvinger en spugen, geregeld seksistische en discriminerende beledigingen, en frequent minachtende scheldwoorden en het toewensen van ziektes. Mannelijke politieambtenaren hebben significant vaker te maken met discriminatoire beledigingen en uitingen van minachting, terwijl hun vrouwelijke collega's significant vaker seksistische beledigingen voor hun kiezen krijgen. Politieambtenaren blijken overigens behoorlijk veel geduld te kunnen opbrengen om zich niet door het minste of geringste beledigd te voelen. Op beledigingen wordt vaak pas in tweede (soms in derde of vierde) instantie gereageerd. Het overheidsbeleid om op iedere belediging van een politieambtenaar met een strafrechtelijke aanpak te reageren, wordt in de dagelijkse praktijk kennelijk pragmatisch gehanteerd.

De bedreigingen waarmee politiemensen worden geconfronteerd betreffen eveneens een heel scala: soms bedreiging met verkrachting of bedreiging van familieleden, geregeld bedreiging met zware mishandeling en conditionele bedreigingen, en frequent worden er doodsb bedreigingen geuit. Politieambtenaren vinden bedreiging van gezinsleden, bedreiging met verkrachting en bedreiging met de dood het ergst.

De stand van zaken anno 2009 wijst uit dat het wetenschappelijk onderzoek op het terrein van het geweldsmonopolie dus definitief is verlegd naar een meer integrale benadering. Het geweld door de politie en het geweld tegen de politie vormen immers twee kanten van eenzelfde medaille. De onderhavige studie *Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties* beoogt deze onderzoekslijn verder uit te diepen door nader in te gaan op de vraag hoe politiemensen omgaan met situaties waarin zij worden geconfronteerd met agressief of gewelddadig gedrag van personen die zij op straat tegenkomen of tegen wie hun optreden is gericht.

Probleemstelling en onderzoeksopzet

Burgers moeten erop kunnen rekenen dat de politiemensen hun rechten respecteren, escalatie zo veel mogelijk vermijden en potentiële veiligheidsrisico's niet eenzijdig op hen afwentelen. Van politiemensen mag daarom worden verwacht dat zij publiekscontacten telkens weer met een zekere onbevangenheid aangaan. Maar politiemensen weten ook dat het altijd weer de vraag is in welke situatie zij terecht zullen komen. 'Bij het ene incident sta je tegenover extreem geweld, dan weer word je met extreme emotie geconfronteerd.'¹⁶ 'Daar wen je nooit aan.'¹⁷ Anderzijds maakt dat het politiewerk op straat ook spannend en opwindend.¹⁸ Politiemensen moeten dus het kriebelige gevoel leren hanteren dat die onbevangenheid risico's met zich meebrengt vanwege de relatieve onvoorspelbaarheid en het opzettelijke karakter van agressie en geweld waarmee zij geconfronteerd kunnen worden.¹⁹ Dat geldt ook voor situaties waarin personen het politieoptreden niet accepteren, betwisten of middels agressie en geweld tegenwerken. Ook al trekt een verdachte alle registers open door te zuigen, minachting uit te stralen en denigrerende opmerkingen te maken, de betrokken politieambtenaar zal zich daarbij dienen te houden aan de normen van behoorlijkheid en fatsoen. Zo niet, dan kunnen burgers daarover een klacht indienen en zo nodig daarin de nationale ombudsman betrekken.²⁰ Politiemensen moeten zich dus niet laten meeslepen door de emoties van burgers en spiegelend gedrag vertonen door bijvoorbeeld te gaan tutoyeren omdat de verdachte, ondanks het verzoek dat niet te doen, blijft tutoyeren.²¹ Sarcastische en denigrerende opmerkingen, snauwen of negeren gaan dan immers veel te snel heen en weer en kunnen de situatie al gauw op de spits drijven.

16 M. Elias. *Onder Dienders. Onstuimig en beklemmend: de wereld van de politie*. 1997: XV.

17 M. Westerink. 'Dit boek gaat over de strijd tussen mens en agent'. In: *Het Tijdschrift voor de Politie* 12 (januari/februari 2006): 28.

18 E.J. van der Torre. *Politiestijlen, community policing, professionalisme*. 1999: 15.

19 J. Naeyé. *Heterdaad. Politiebevoegdheden bij ontdekking op heterdaad in theorie en praktijk*. 1990: 459.

20 Ph.M. Langbroek & P. Rijpkema (red.). *Ombudsprudentie. Over de behoorlijkheidsnorm en zijn toepassing*. 2004: 204-218.

21 Nationale ombudsman, 2006/338.

Maar hoeveel inlevings- en incasseringsvermogen mag van een politieambtenaar worden verwacht? Wat bijvoorbeeld te doen wanneer een dronken wildplasser je aanspreekt met ‘sukkel’, je met zijn vinger tegen de borst prikt en zegt dat je niet zo bijdehand moet doen? Haal je in zo’n geval je schouders op omdat het toch maar het gelal is van een dronkenlap? Is het een belediging die het overheidsgezag aantast? Of als een hangjongere je ‘kankerwout’ noemt? Is dat een kwestie van lange tenen of een dikke huid.²² En wat als er uit een groep hangjongeren wordt geschreeuwd: ‘De politie heeft hier niets te vertellen, dit is onze wijk en jullie moeten hier wegwezen.’ Is dat een kwestie van gewoon doorgaan met je werk of gezagsondermijning die je niet over je kant kunt laten gaan?

Feit is dat er nog al wat burgers zijn die hun ‘beste kameraad’ liever zien gaan dan komen, die niet willen dat zij corrigerend worden aangesproken en gefrustreerd raken als zij een bekeuring krijgen of ‘over de rooie’ gaan als zij worden aangehouden. De politie zit als het ware een beetje in een spagaat.²³ Bij repressief optreden tegen vermoedelijke daders van misdrijven mogen politiemensen in ieder geval niet rekenen op blijde gezichten, zeker niet bij burgers die als meer- of veelpleger te boek staan. In circa 4% van die aanhoudingen moet de politie bovendien geweld inzetten om de verdachte naar het politiebureau te krijgen.²⁴ Ook zijn er burgers die door alcohol- of drugsgebruik niet meer aanspreekbaar zijn of vanwege psychische problemen onvoorspelbaar en gevaarlijk gedrag vertonen. En helaas lopen er ook burgers rond die de politie opzoeken en uitdagen, die het gevecht niet schuwen en letsel aan politiezijde welbewust voor lief nemen of daar zelfs op aansturen. Sommige burgers zijn de politie gewoon vijandig gezind en doen er alles aan om niet geboeid te worden afgevoerd naar het politiebureau. Soms slaat echt de vlam in de pan en ontstaat er een knokpartij, maar meestal gaat het om kleinschalige interacties met als inzet het optreden tegen kleine criminaliteit, hardnekkige overlast, een aanhouding op heterdaad of het in toom houden van agressief uitgaanspubliek. Ook het projectmatig bekeuren van kleine ingesleten overtredingen, zoals fietsen in voetgangersgebieden, drinken op de openbare weg of wildplassen, kan tot potentiële conflictsituaties leiden.

22 J. Naeyé. *Belediging en bedreiging van politiemensen*. 2009.

23 L. Kleijer-Kool. *Handhavers van de vrede of heroveraars? Politiestijlen en conflictpotentieel in Nederlandse multiculturele achterstandswijken*. 2008: 50.

24 R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chatellon & G. Drenth. *Kracht van meer dan geringe betekenis. Deel A. Politiegeweld in de basis-politiezorg*. 2008: 16.

Geen enkele politieambtenaar hoeft verteld te worden dat het werk in de nachtelijke uren van het weekend, het surveilleren in horecagebieden, het aanspreken van personen onder invloed van alcohol, het ingrijpen in vechtpartijen of het omgaan met verstoorde personen een verhoogd risico op agressie en geweld met zich meebrengt. Het mag daarom niet verbazen dat politiemensen, van alle beroepsgroepen die werkzaam zijn in de openbare ruimte, veruit het meest te maken hebben met serieuze bedreigingen en fysiek geweld.²⁵ Politiemensen moeten daarom niet alleen goed met publiek kunnen omgaan, maar ook met onwillige verdachten, vechtersbazen en verstoorde personen. Agressie en geweld in de relatie politie-publiek is in zekere zin onvermijdelijk.

Het is kortom niet simpel om in het concrete geval agressie en geweld in de relatie politie-publiek te voorkomen of te vermijden of, als dat niet lukt, daar adequaat mee om te gaan.

2.1 Probleemstelling

Op jaarbasis hebben zo'n 35.000 executieve politieambtenaren circa 1,7 miljoen maal een publiekscontact in de vorm van een bekeuring, controle of waarschuwing (CBS 2008) en jaarlijks worden zo'n 250.000 verdachten aangehouden en voor nader onderzoek overgebracht naar een politiebureau. Iedere executieve politieambtenaar weet dat er in deze contacten een moment kan komen waarop praten ophoudt en de beoogde ordehandhaving of aanhouding moet worden afgedwongen, desnoods met behulp van geweld. Daarbij worden duizenden politiemensen geconfronteerd met belediging, bedreiging, belemmering, verzet of mishandeling door de personen tegen wie hun optreden is gericht. Of zij dat nu willen of niet, het omgaan met agressie en geweld in de relatie politie-publiek vormt in zekere zin een 'normaal' aspect van het handhavende politiewerk.²⁶

De bovenstaande stand van zaken is voor de betrokken politiemensen natuurlijk geen reden om agressie en geweld te accepteren als een fait accompli, want in ruim een kwart van de agressie- en geweldsincidenten lopen zij lichamelijk letsel op. Het voorkómen van agressie en geweld in de relatie

25 L.K. Middelhoven & F.M.H.M. Driessen. *Geweld tegen werknemers in de (semi-)openbare ruimte*. 2001.

26 J. Naeyé. *Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie*. 2005.

politie-publiek is voor politiemensen daarom allereerst een welbegrepen eigenbelang. Geen enkele politieambtenaar heeft er baat bij dat zijn optreden ontaardt in schreeuwen en schelden, duwen en trekken of in een vechtpartij. Maar hoe ervoor te zorgen dat het niet zover komt? Kunnen zij agressie- en geweldsincidenten überhaupt voorkomen? Mogen zij daartoe strafbare feiten door de vingers zien? Welke speelruimte hebben zij om veiligheidsrisico's uit de weg te gaan? Hoelang mogen zij hun optreden uitstellen? Op welk moment moeten zij doorzettingskracht tonen? De centrale vraag van deze studie is derhalve in hoeverre politiemensen (potentieel) agressief of gewelddadig publiek door hun eigen gedrag en optreden zo kunnen beïnvloeden dat agressie- en geweldsincidenten zo veel mogelijk worden voorkomen. Deze vraag leidt tot de volgende probleemstelling:

- 1 Hoe gaan executieve politieambtenaren in de basispolitiezorg om met agressief en/of gewelddadig gedrag van personen op wie hun optreden is gericht?
- 2 In hoeverre kunnen politiemensen dat agressief en/of gewelddadig gedrag door hun manier van optreden voorkomen of vermijden?
- 3 In hoeverre is deze manier van optreden afhankelijk van specifieke agressie- en geweldsincidenten?
- 4 Zijn er vuistregels te geven voor het professioneel omgaan met agressie- en geweldsincidenten?

Het onderzoek is beperkt tot de basispolitiezorg. Dat betekent dat agressie en geweld bij het optreden van specialistische teams zoals de Aanhoudings- en Ondersteuningseenheden, de teams Vaardigheden Aanhouden in Groepsverband (VAG-teams) en Bijzondere Bijstandseenheden (BBE) in deze studie buiten beschouwing blijven. Evenmin wordt ingegaan op het grootschalig optreden waarin de Mobiele Eenheid (ME) wordt ingezet.

2.2 Onderzoeksopzet

Het onderzoeksmateriaal op basis waarvan bovenstaande vraagstelling zal worden beantwoord, wordt gevormd door een aselechte steekproef uit het landelijke Herkenningsdienstsysteem dat wordt bijgehouden door het Korps landelijke politiediensten. Uit het HKS-aangiftebestand zijn 2085 incidenten gelicht waarin politiemensen zijn geconfronteerd met agressie en geweld. Bij deze 2085 incidenten waren 2407 verdachten betrokken. Vergelijken met het totaal

aantal agressie- en geweldsincidenten waarmee politiemensen jaarlijks worden geconfronteerd, is het onderzoek aldus gebaseerd op een robuuste steekproef.²⁷ De processen-verbaal van deze 2085 zaken zijn aan een inhoudsanalyse onderworpen. Het resultaat hiervan is met behulp van 400 variabelen in een SPSS-databestand vastgelegd. Aan het onderzoek is door alle 25 regionale politiekorpsen medewerking verleend. De geciteerde casuïstiek is traditiegetrouw geanonimiseerd. Dat betekent dat de casusbeschrijvingen door derden niet herleidbaar zijn tot individuele politieambtenaren of regiokorpsen.

Het onderzoeksmateriaal is onderworpen aan een kwalitatieve inhoudsanalyse om specifieke voorbeelden op te sporen waaruit kan blijken hoe politiemensen proberen agressie en geweld te voorkomen of te omzeilen of, als dat niet mogelijk lijkt, hoe zij daarmee omgaan. Op grond hiervan zijn thema's geformuleerd die nader zijn uitgewerkt met behulp van illustratieve casuïstiek. Bij de inhoudsanalyse is gericht gezocht naar incidenten waarin de betrokken politiemensen door hun optreden (vermoedelijk) hebben bijgedragen aan het uit de hand lopen van een incident en waarin zij door hun optreden (vermoedelijk) hebben bijgedragen aan een adequate afhandeling van het incident. In de studie zijn van beide varianten voorbeelden opgenomen. Dat laat onverlet dat het overgrote deel van het onderzoeksmateriaal uit gevallen bestaat waarin de betrokken politiemensen door de agressieve of gewelddadige personen gewoon voor het blok worden gezet, niet alleen door beledigingen en bedreigingen, maar ook door tegenwerking, verzet en geweldgebruik tijdens de aanhouding.

Voor een goed begrip moet hier wel worden opgemerkt dat de steekproef bestaat uit processen-verbaal, dat wil zeggen uit op ambtsead opgemaakte documenten waarin per definitie sprake is van agressieve of gewelddadige gedragingen van burgers jegens politiemensen. Dat zijn dus gevallen waarin de betrokken politiemensen zo'n confrontatie kennelijk niet konden voorkomen of wilden vermijden. Processen-verbaal van gevallen waarin de politiemensen de situatie zo konden keren dat agressie en geweld kon worden voorkomen, worden nu eenmaal niet als zodanig gedocumenteerd en onttrekken zich daarom aan dossieronderzoek.

27 Zie uitbreider: J. Naeyé & R. Bleijendaal. *Agressie en geweld tegen politiemensen*. 2008: 39-43.

2.3 Leeswijzer

Grafieken en tabellen

De grafieken en tabellen in deze studie zijn gebaseerd op een statistische analyse van 2085 agressie- en geweldsincidenten waarbij in totaal 2407 agressieve of gewelddadige personen betrokken waren. In de figuren en tabellen wordt aangegeven of de cijfers betrekking hebben op de incidenten of op de personen. De grafieken en tabellen zijn gebaseerd op kruistabellen. De percentages boven de 10% zijn afgerond op hele cijfers.

Politieambtenaar

Wanneer in de studie wordt gesproken over ‘politieambtenaar’, ‘surveillant’, ‘verbalisant’ of rangaanduidingen worden gebruikt zoals ‘agent’, ‘hoofdagent’ of ‘brigadier’ is dat steeds een executieve ambtenaar van politie zoals bedoeld in art. 3 Politiewet 1993, die geüniformeerd en bewapend dienst doet. De term ‘politiemensen’ wordt gebruikt als een informele verzamelnaam van deze functionarissen.

Bekeuren

Met de term ‘bekeuren’ wordt bedoeld het opmaken van een proces-verbaal of het opleggen van een administratieve sanctie.

Proces-verbaal

Met de term ‘proces-verbaal’ wordt bedoeld het door de opsporingsambtenaar op ambtseed opgemaakt verslag waarin de feiten en omstandigheden worden beschreven die met betrekking tot het strafbare feit zijn verricht of bevonden.

Verdachte

Met ‘de verdachte’ wordt de persoon bedoeld ten aanzien van wie een redelijk vermoeden bestaat dat deze een strafbaar feit heeft gepleegd.

Aanhouden

Met de term ‘aanhouden’ wordt bedoeld het overbrengen van een verdachte naar het politiebureau teneinde hem daar op te houden voor onderzoek.

Agressie- en geweldsincident

Met de term ‘agressie- en geweldsincident’ wordt de situatie bedoeld waarin politiemensen worden geconfronteerd met een of meer van de volgende misdrijven: Belediging (art. 266 en 267 Sr), Bedreiging (art. 285 Sr), Belemmering (art. 184 Sr), Wederspannigheid (art. 180, 181, 182 Sr), Openlijke geweldpleging (art. 141 Sr), Mishandeling (art. 300-304 Sr) en Poging tot doodslag (art. 287-288 juncto art. 45 Sr).²⁸

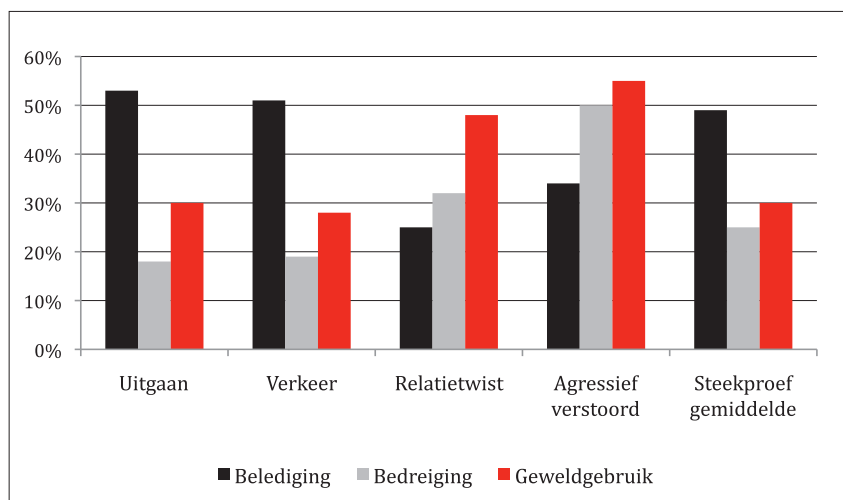
28 Zie uitgebreider: J. Naeyé & R. Bleijendaal. *Agressie en geweld tegen politiemensen*. 2008: 35-43.

Specifieke agressie- en geweldssituaties

3.1 Algemeen

Hun 24 uursaanwezigheid in de openbare ruimte betekent dat politiemensen tijdens hun werk met zeer uiteenlopende situaties en personen te maken krijgen. Inhoudsanalyse van de 2085 agressie- en geweldsincidenten waarop deze studie is gebaseerd, wijst uit dat circa de helft daarvan zich afspeelt in een viertal specifieke werksituaties: toezicht in uitgaansgebieden (20%), verkeershandhaving (19%), interventie in relatietwisten (6%) en confrontaties met agressieve, verwarde personen (5%). De overige incidenten zijn zeer divers, variërend van het optreden tegen geluidsoverlast, vernielingen, alcohol drinken op straat, tot het inrekenen van personen verdacht van geweldsdelicten, inbraak en dergelijke. Agressie en geweld door voetbalsupporters is in het steekproefmateriaal amper aangetroffen (1%).

Grafiek 3.1: Belediging, bedreiging en geweldgebruik gericht tegen politiemensen, uitgesplitst naar soort werksituatie. Percentages. Jaar: 2005. Aantal verdachten: 2407. Missing: 0%.

Wanneer de betrokkenen voor hun agressieve of gewelddadige gedrag worden aangehouden, komt het geregeld voor dat zij tijdens het transport op weg naar het politiebureau doorgaan met hun agressieve of gewelddadige gedrag en als gevolg daarvan soms maar met moeite onder controle kunnen worden gehouden. Zo hadden de politiemensen in 8% van de gevallen te maken met belediging, bedreiging, bespuging of verzet tijdens het transport in de dienstauto, terwijl in 6% van de gevallen de verdachte, eenmaal ontboeid, ook nog tekeerging op het politiebureau of het cellencomplex. Deze gevallen worden hierna niet afzonderlijk behandeld.

3.1.1 Toezicht in uitgaansgebieden

De confrontaties met agressief en gewelddadig uitgaanspubliek vinden voor de helft plaats rondom cafés, disco's of andere horecagelegenheden en voor de andere helft ergens anders in het uitgaansgebied (52%). Incidenten binnen in een horecagelegenheid behoren tot de uitzonderingen. De uitgaansincidenten hebben betrekking op het assisteren van portiers bij de uitvoering van het 'deurbeleid', het verwijderen van dronken bezoekers, het reageren op dronken bemoeials of uitdagers, het optreden tegen geluidsoverlast en het bekeuren van wildplassers. In een kleine helft van de uitgaansincidenten worden de politiemensen groepsgewijs belaagd en in 37% van de gevallen moet er worden ingegrepen in een vechtpartij.

De agressie- of geweldpleger is meestal geen groentje. In 69% van de gevallen is het een veel- of meerpleger en in een kwart een bemoeial, dat wil zeggen iemand die als vriend of geëngageerde voorbijganger de politie beledigt, bedreigt, aanhoudingen tegenwerkt of met de politie vecht.

De onderzoeksgegevens onderstrepen de dominante rol van alcohol en (in mindere mate) van drugs: 93% van het agressieve of gewelddadige uitgaanspubliek blijkt onder invloed van alcohol en 8% onder invloed van harddrugs. In de processen-verbaal verklaren de aangehouden verdachten veelvuldig dat zij zo dronken waren dat zij zich van de vorige avond weinig of niets meer kunnen herinneren of achteraf niet kunnen begrijpen dat zij zo tekeer zijn gegaan.

3.1.2 Verkeershandhaving

De confrontaties met agressieve en gewelddadige verkeersdeelnemers hebben in de helft van de gevallen betrekking op bekeuringssituaties voor een simpele overtreding, zoals foutparkeren, geen helm dragen, door rood licht rijden of geen gordel dragen. De andere helft van de gevallen is gelijkelijk verdeeld over het doorrijden na een stopteken gevolgd door – soms levensgevaarlijke – achtervolgingen en uit bemoeizucht van aangeschoten passagiers of voorbijgangers. De agressie- of geweldpleger is in 70% van de gevallen een veel- of meerpleger, terwijl bij 36% alcohol in het spel is.

3.1.3 Interventie in relatietwisten

De confrontaties met agressieve en gewelddadige personen tijdens het interveniëren in relatietwisten betreft in ruim de helft van de gevallen een conflict tussen partners of geliefden. De andere helft is fiftyfifty verdeeld over conflicten tussen ouders en kinderen en tussen ex-partners. Dit soort confrontaties vindt overigens vaker plaats op de openbare weg (52%) dan in de woning (37%). Een enkele keer wordt een relatietwist uitgevochten in een openbare gelegenheid. Om die reden is de plaatsonafhankelijke term 'relatietwist' in dit verband accurater dan de typering 'huiselijk geweld'.

In de meeste gevallen worden de betrokken politiemensen door de meldkamer ter plaatse gedirigeerd op basis van een melding dat een man de inboedel kort en klein slaat, in de woning of in de buurt rondloopt met een mes of dat er in de woning gevochten wordt. De aanleiding van de twist is meestal gelegen in drugsverslaving, alcoholverslaving, mishandeling, rancune over de verbroken relatie, jaloezie over de nieuwe partner of ruzie over de boedelscheiding en dergelijke.

3.1.4 Optreden tegen verwarde personen

Het optreden tegen personen die agressief of gewelddadig gedrag vertonen omdat zij geestelijk in de war zijn, speelt zich in een kwart van de gevallen af in of rondom de woning, voor de helft op de openbare weg, voor circa 20% in het politiebureau en een enkele keer in een supermarkt en dergelijke.

Dit soort verwarde personen is voor de betrokken politiemensen moeilijk

hanteerbaar omdat zij vaak onvoorspelbaar gedrag vertonen en moeilijk aanspreekbaar zijn. Het gaat om personen met ongecontroleerde woedeaanvallen, met psychische problemen waarvoor zij onder psychiatrische behandeling staan en personen die psychotisch worden omdat zij hun medicijnen niet innemen. Ook betreft het personen die suïcidaal zijn en zich in de polsen of in de borstkas steken of de aanval openen met een mes in de hoop te worden doodgeschoten (*suicide by cop*).

3.2 Operationele aspecten

In de hierna volgende paragrafen worden enkele kenmerkende aspecten van de specifieke werksituaties in kaart gebracht.

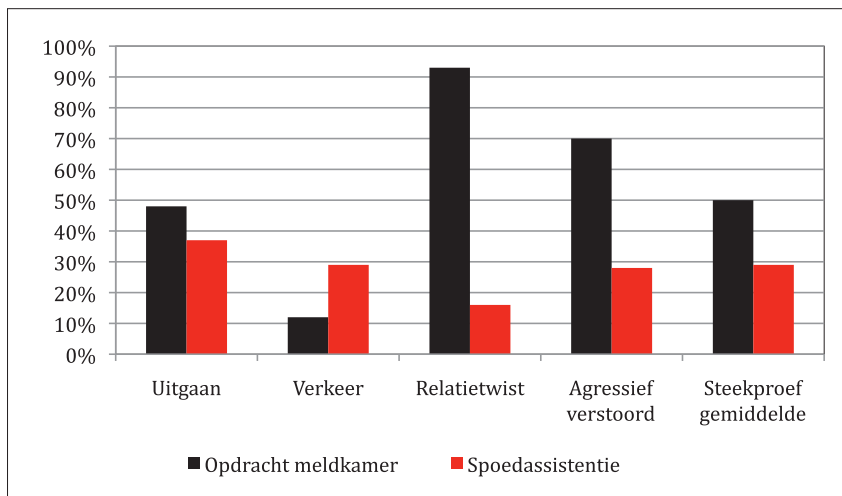
3.2.1 Opdracht van de meldkamer

Wanneer de meldkamer aan surveillanten een opdracht geeft om op een bepaalde locatie handelend op te treden, is er in principe gelegenheid om voorafgaand aan het optreden informatie in te winnen over de melder, de plaats van handeling, de vermoedelijke dader, de strafbare feiten en dergelijke. Ook zal in het algemeen vooroverleg met collega's mogelijk zijn om het optreden op elkaar af te stemmen. In grootschalig optreden zal er tevens sprake zijn van aansturing door een direct leidinggevende of een chef van dienst.

Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat politiemensen in circa de helft van de gevallen (48%) met agressie en geweld worden geconfronteerd tijdens de algemene assistentiesurveillance, ook wel noodhulp genoemd. Deze gevallen starten veelal op initiatief van de betrokken politiemensen, een enkele keer op verzoek van burgers, en geven, zeker in gevallen van heterdaad, in beginsel weinig gelegenheid om via voorafgaand overleg het optreden met andere collega's af te stemmen. Maar per soort werksituatie blijken er op dit punt aanzienlijke verschillen te bestaan. Zo vinden agressie- en geweldsincidenten in de sfeer van de verkeershandhaving hoofdzakelijk plaats tijdens de algemene surveillance (78%) terwijl dat bij het interveniëren in relatietwisten in minder dan 5% van de gevallen aan de orde is. Verder blijkt dat er weinig agressie- en geweldsincidenten plaatsvinden (minder dan 3%) tijdens planmatig of projectmatig optreden, zoals verkeerscontroles of het aanhouden van verdachten buiten heterdaad.

Eveneens in de helft van de agressie- en geweldsincidenten (50%) zijn de politiemensen naar een specifiek adres gestuurd in opdracht van de meldkamer. Dit is natuurlijk meestal het geval bij het interveniëren in relatietwisten (93%), maar ook bij optreden tegen agressieve, verwarde personen is de locatie vaak vooraf bekend (70%). Wanneer de meldkamer het optreden aanstuurt, is er gelegenheid om de betrokken eenheden vooraf informatie te verschaffen, het optreden te coördineren, specialistische ondersteuning te activeren en een inschatting te maken hoeveel personeel moet worden ingezet (zie grafiek 3.3).

Grafiek 3.2: Enkele operationele aspecten van agressie- en geweldsincidenten, uitgesplitst naar het soort werksituatie. Percentages. Jaar: 2005. Aantal agressie- en geweldplegers: 2407. Missing: 0%.

3.2.2 Spoedassistentie en opschaling

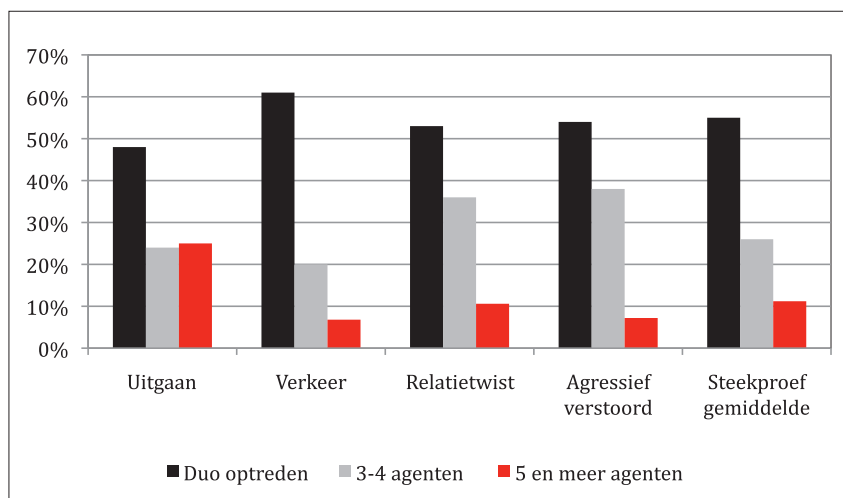
Wanneer politieambtenaren zien aankomen dat ze acuut versterking nodig hebben of in direct gevaar of nood verkeren, zullen zij de hulp inroepen van hun collega's, gewoonlijk 'spoedassistentie' genoemd. Het aantal agressie- en geweldsincidenten waarin assistentie van collega's is ingeroepen, geeft dus in zekere zin een indicatie van het incidentrisico. Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat er gemiddeld in ruim een kwart van alle agressie- en geweldsincidenten (29%) om spoedassistentie is gevraagd. Het aantal assistentieverzoeken tijdens verkeershandhaving correspondeert met dit gemiddelde. Het gaat

daarbij om aanvankelijk kleinschalige situaties die zich om diverse redenen (zoals belemmering door omstanders, bemoeienis van familieleden, achtervolging van automobilisten) ontwikkelen tot een situatie waarin met spoed assistentie van collega's is vereist.

In de agressie- en geweldsconfrontaties met uitgaanspubliek wordt vaker dan gemiddeld om spoedassistentie gevraagd (37%). Voor het interveniëren in vechtpartijen is dat percentage zelfs nog hoger, namelijk 48%. Deze hogere percentages laten zich verklaren door het feit dat in deze situaties in circa de helft van de gevallen (46%) sprake is van belaging door groepen personen of van andere grootschalige confrontaties, waardoor de noodzaak ontstaat de politie-inzet navenant op te schalen.

Hoewel uit grafiek 3.8 blijkt dat politiemensen bij relatietwisten een bovengemiddeld letselrisico lopen en de kans op fysiek geweld of slag- of steekwapens in dit soort interventies eveneens bovengemiddeld is, wordt minder vaak dan gemiddeld om spoedassistentie gevraagd (16%). Het ligt voor de hand dat dit samenhangt met het feit dat, zoals hiervoor bleek, politie-inzet in relatietwisten in 93% van de gevallen plaatsvindt in opdracht van de meldkamer, waardoor op voorhand kan worden voorzien in voldoende personele inzet. Deze veronderstelling vindt steun in grafiek 3.3, waaruit blijkt dat bij relatieincidenten vaker dan gemiddeld twee surveillance-eenheden zijn betrokken.

Grafiek 3.3: Aantal politieambtenaren ter plaatse tijdens agressie- en geweldsincidenten. Percentages. Jaar: 2005. Aantal agressie- en geweldplegers: 2407. Missing: 0%.

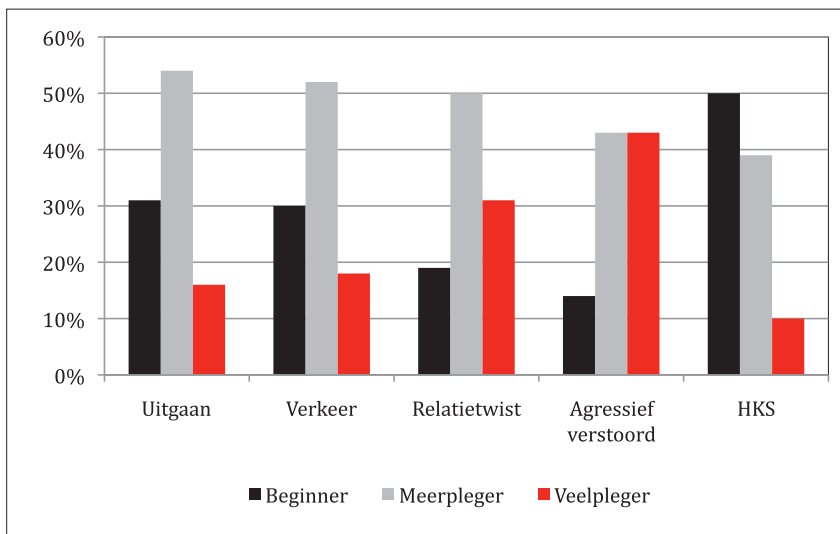

3.3 Daderkenmerken

3.3.1 Criminele antecedenten

Personen die misdrijven plegen kunnen op basis van hun criminele antecedenten worden onderscheiden in beginners, meerplegers, veelplegers en zeer actieve veelplegers.²⁹ Beginners zijn personen die gedurende hun gehele criminele carrière maar één delict op hun naam hebben staan. Meerderjarigen die twee tot en met tien antecedenten op hun naam hebben staan, worden aangemerkt als *meerplegers*. Bij elf of meer antecedenten wordt gesproken van een *veelpleger*. Als een meerderjarige echter elf of meer antecedenten heeft opgebouwd gedurende de laatste vijf jaren, dan wordt deze wel aangemerkt als een *zeer actieve veelpleger*. Voor minderjarigen gelden aangepaste aantallen.³⁰ Uit eerder onderzoek is gebleken dat personen die agressie of geweld plegen tegen politiemensen meer dan gemiddeld antecedenten op hun naam hebben staan.³¹

Grafiek 3.4: Recidiveprofiel van de agressieve of gewelddadige personen, uitgesplitst naar het soort werksituatie. Percentages. Jaar 2005. Aantal verdachten: 2407. Missing: 525/21,2%.

29 Onder een antecedent wordt verstaan een politiecontact waarin proces-verbaal is opgemaakt wegens de verdenking van het plegen van een of meer misdrijven.

30 I. Emmett e.a. *Landelijke Criminaliteitskaart 2005, een analyse van misdrijven en verdachten*. 2006: 76.

31 J. Naeyé & R. Bleijendaal. *Agressie en geweld tegen politiemensen*. 2008: 102.

Zo ligt het percentage veel- en meerplegers in het landelijke HKS-systeem gemiddeld op 50%. Maar voor de personen die agressie en geweld plegen tegen de politie ligt dit percentage op circa 70%, met een uitschieter naar boven voor relatietwisten: in die situaties staat 81% van de personen die zich tegen de politie keren te boek als een veel- of meerpleger. Dit is voor het begrijpen van de agressie- en geweldsproblematiek een relevant gegeven.

3.3.2 Gevarenclassificatie

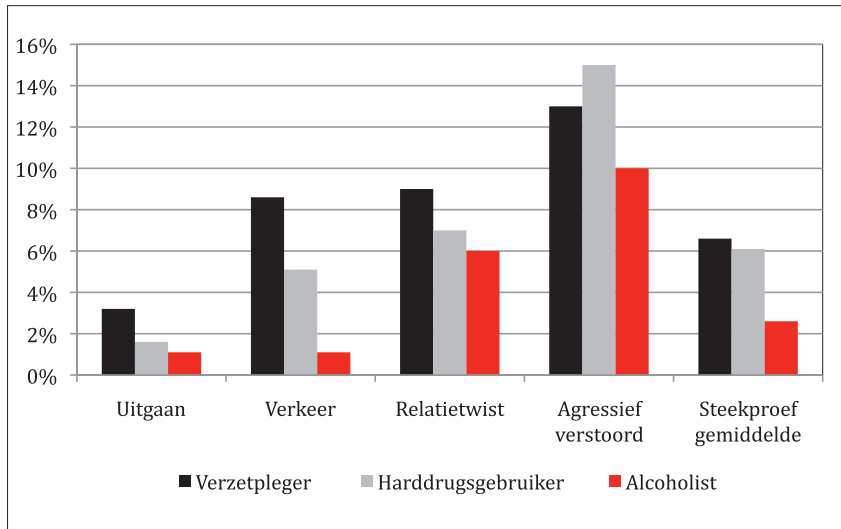
Voorafgaande kennis van specifieke risico's die verbonden zijn aan het optreden tegen bepaalde personen is voor politiemensen natuurlijk van evident belang. Niet alleen om bijvoorbeeld te bepalen hoeveel politieambtenaren moeten worden ingezet, maar ook voor de technische en tactische aspecten van de manier waarop de aanhouding moet worden uitgevoerd. In het landelijke HKS-systeem worden daartoe de volgende gevarenclassificaties gehanteerd: alcoholist, harddrugsgebruiker, medische indicatie, vuurwapengevaarlijk, verzetpleger, vluchtgevaarlijk en zelfmoordneiging. Belangrijke voorspellers voor agressie- en geweldgebruik tegen politiemensen zijn volgens Naeyé en Bleijendaal (2008) onder meer de gevarenclassificaties verzetpleger, alcoholist en vluchtgevaarlijk. Verdachten met deze gevarenclassificaties hebben drie à vier keer vaker agressie en geweld gebruikt tegen politiemensen dan verdachten zonder deze classificaties. Voor de classificatie vuurwapengevaarlijk en harddrugsgebruiker is dat twee- à driemaal zo vaak.³²

Bij nadere analyse blijkt het hebben van een gevarenclassificatie significant samen te gaan met het zijn van veelpleger. Het komt erop neer dat een substantieel gedeelte van de gesignaleerde agressie- en geweldplegers goede bekenden van de politie zijn. Het is in zekere zin dus gewoon pech als je die tegenkomt. Voor deze groep personen geldt waarschijnlijk dat met het toenemen van de frequentie en intensiteit van hun politiecontacten het gezag van of het respect voor de politie navenant afneemt.

Uit grafiek 3.5 blijkt dat het uitgaanspubliek dat zich met agressie en geweld tegen de politie keert, zoals overigens te verwachten is, uit personen bestaat die beduidend minder dan gemiddeld een gevarenclassificatie hebben. Behoudens het geval waarin de betrokkene een bekende van de politie is, zal

32 J. Naeyé & R. Bleijendaal. *Agressie en geweld tegen politiemensen*. 2008: 113-114.

Grafiek 3.5: Enkele gevarenclassificaties van de agressieve of gewelddadige personen, uitgesplitst naar het soort werksituatie. Percentages. Jaar: 2005. Aantal verdachten: 2407. Missing: 21,2%.

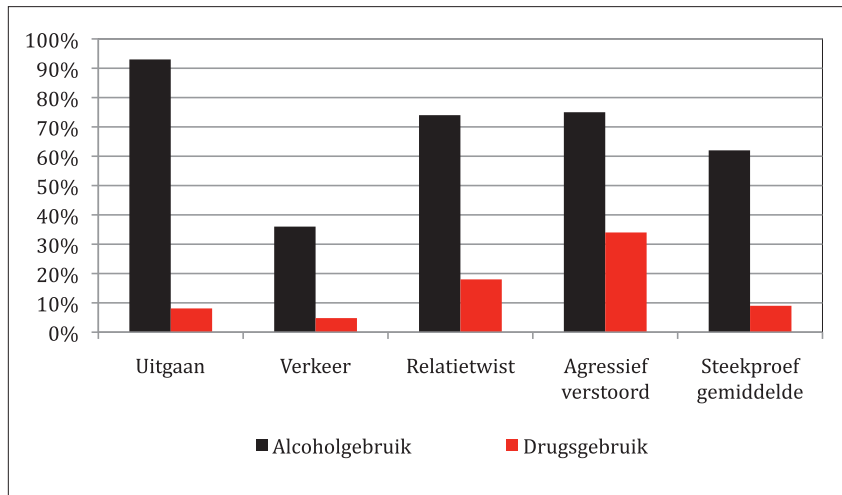

de voorspellende waarde van een gevarenclassificatie in uitgaansincidenten overigens van beperkte waarde zijn, omdat het daarbij veelal gaat om anonieme en/of grootschalige contacten waarin de politie pas een mogelijke gevarenclassificatie kan vaststellen wanneer de personalia van de betrokkene zijn vastgesteld.

3.3.3 Alcohol- of drugsgebruik

Omdat alcohol- en drugsgebruik in het algemeen van invloed is op het waarnemings- en beoordelingsvermogen en de controle over het gedrag van de betrokkene, mag worden verwacht dat het onder invloed verkeren van deze middelen een rol zal spelen bij agressief of gewelddadig gedrag jegens politiemensen. Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat dit inderdaad het geval is. Gemiddeld 62% van de agressie- en geweldplegers is onder invloed van alcoholhoudende drank, zij het dat er aanzienlijke verschillen blijken te bestaan tussen de verschillende soorten agressie- en geweldssituaties.

Grafiek 3.6: Alcohol- en drugsgebruik van agressieve of gewelddadige personen, uitgesplitst naar het soort werksituatie. Percentages. Jaar: 2005. Aantal verdachten: 2407. Missing: respectievelijk 26% en 32%.

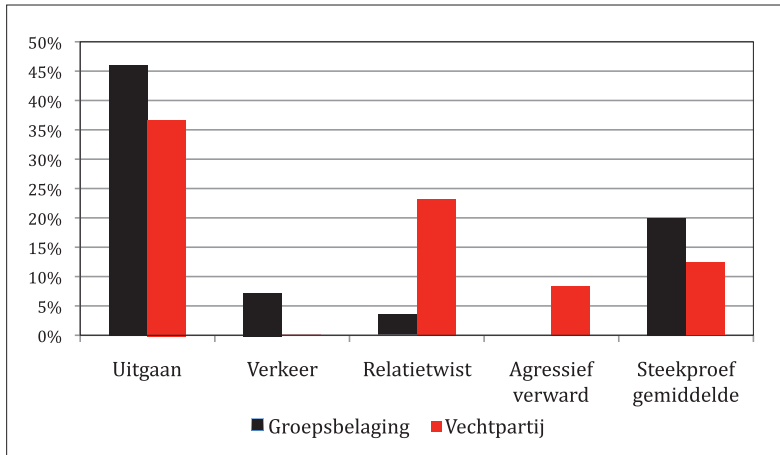
Zoals uit grafiek 3.6 blijkt, heeft agressief en gewelddadig uitgaanspubliek vrijwel altijd alcohol gebruikt (93%). Dit percentage is voor de verkeersincidenten benedengemiddeld: In circa twee derde van de verkeergerelateerde agressie- en geweldsincidenten (64%) speelt alcoholgebruik geen rol. Ook harddrugsgebruik speelt in dit soort incidenten een benedengemiddelde rol.

In relatietwisten spelen drank- en drugsgebruik eveneens een bovengemiddelde rol. Verder blijkt uit de grafiek dat de politie die geconfronteerd wordt met agressieve, verwarde personen, er rekening mee moet houden dat deze naar verhouding vaak onder invloed zijn van harddrugs. Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat er in een kwart van de gevallen sprake is van een combinatie van drugs en alcohol.

3.3.4 Groepsbelaging en vechtpartijen

Uit grafiek 3.7 blijkt verder dat de politiemensen bij het toezicht in uitgaansgebieden naar verhouding het vaakst te maken hebben met groepen personen die zich tegen hen keren (groepsbelaging) en met het interveniëren in vechtpartijen. Dit gegeven correspondeert met het feit dat in dit soort situaties vaker dan gemiddeld wordt opgetreden door meer dan vijf politieambtenaren (zie grafiek 3.3).

Grafiek 3.7: Belaging door groepen personen en vechtpartijen gericht tegen politiemensen, uitgesplitst naar het soort werksituatie. Percentages. Jaar: 2005. Aantal verdachten: 2407. Missing: 0%.

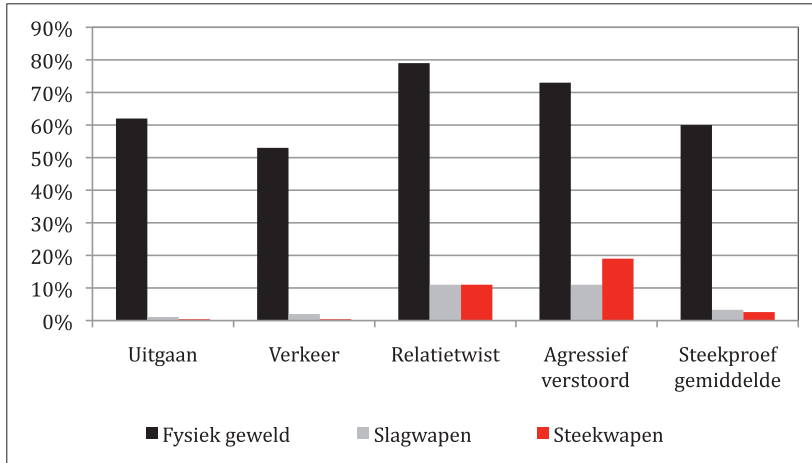
3.4 Letselrisico van politiemensen

Het risico dat politiemensen worden belaagd met fysiek geweld ligt voor alle agressie- en geweldsincidenten – dat wil zeggen inclusief de gevallen waarin de verdachte wordt aangehouden wegens belediging en bedreiging – gemiddeld op circa 60%. Uit het onderzoeksmateriaal blijkt ook dat voor alle agressie- en geweldsincidenten het gemiddelde letselpercentage op 26% ligt. Geconfronteerd worden met agressieve en gewelddadige personen vormt voor politiemensen dus een reële kans op fysiek letsel. In driekwart van de gevallen gaat het om schaafwonden, kneuzingen, verrekkingen en blauwe plekken. Maar het resterende gedeelte betreft ernstig letsel zoals een hersenschudding, botbreuk, snijwond, bijtwond, steekwond of spierscheuring.³³

Het risico dat politiemensen te maken krijgen met een slag- of steekwapen is gemiddeld circa 3%. Dit percentage ligt bij het interveniëren in relatietwisten en het optreden tegen agressieve, verwarde personen echter aanzienlijk hoger. Zoals uit grafiek 3.8 blijkt, waren de agressieve, verwarde personen driemaal zo vaak in het bezit van een slagwapen en zesmaal zo vaak in bezit van een steekwapen als gemiddeld.

33 J. Naeyé & R. Bleijendaal. *Agressie en geweld tegen politiemensen*. 2008: 145.

Grafiek 3.8: Het geweldgebruik van agressieve of gewelddadige burgers, uitgesplitst naar het soort werksituatie. Percentages. Jaar: 2005. Aantal verdachten: 2407. Missing: 0%.

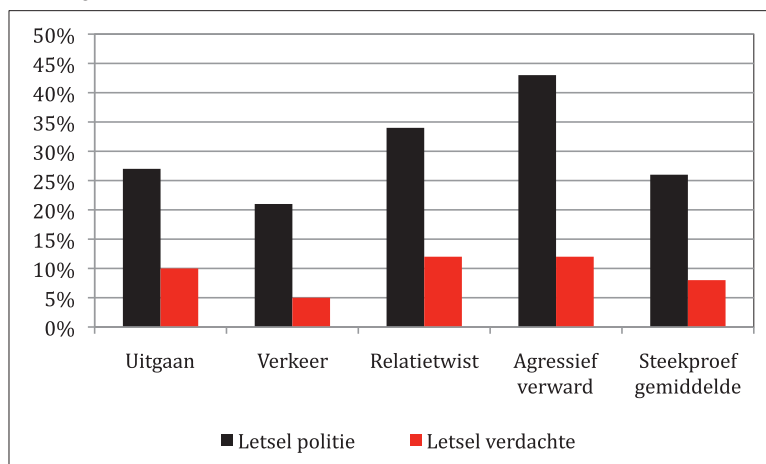
Uit het onderzoeksmateriaal blijkt verder dat de kans op letsel van politieambtenaren afneemt naarmate er meer politieambtenaren worden ingezet. Vergeleken met duo-optreden, de normale bezetting van een surveillance-auto, neemt de kans op letsel bij de inzet van twee surveillance-eenheden af van circa 50% naar circa 25%.

3.5 Letselrisico van agressieve of gewelddadige burgers

Het aantal burgers dat in de agressie- en geweldsincidenten eveneens letsel oploopt, is met gemiddeld 8% overigens beduidend lager. Deze letselcijfers passen in de samenstelling van de steekproef, die immers gericht is op gevallen waarin politiemensen te maken hebben gehad met agressie en geweld dat tegen hen was gericht. Dit in tegenstelling tot eerdere onderzoeken waarin het geweldgebruik dóór de politie centraal stond. In deze onderzoeken lagen de percentages juist andersom: 26% gewonde burgers tegen 15% gewonde agenten.³⁴

34 R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chatellon & G. Drenth. *Kracht van meer dan geringe betekenis. Deel A. Politiegeweld in de basis-politiezorg*. 2008: 63.

Grafiek 3.9: Letsel van politieambtenaren en verdachten tijdens agressie- en geweldsincidenten, uitgesplitst naar het soort werksituatie. Percentages. Jaar: 2005. Aantal verdachten: 2407. Missing: 2,5%.

Omgaan met agressie- en geweldssituaties

Politiemensen beschikken door hun uniform, uitrusting en bewapening in het algemeen over een stevig situationeel overwicht. *Streetwise* als zij zijn, hebben zij alle verweren, smoesjes en emotionele uitbarstingen al eens de revue zien passeren. Wanneer het beoogde doel van het politieoptreden wordt betwist of gedwarsboomd, zal een politieambtenaar zich genoodzaakt zien zijn voornemen om te zetten in daadwerkelijk optreden. Niet alleen in het belang van de voorspelbaarheid van het optreden – wie A zegt, moet ook B zeggen –, maar vooral ook omdat het in een rechtsstaat in principe niet acceptabel is dat corrigerend en handhavend politieoptreden wordt bepaald door, laat staan afhankelijk zou zijn van de medewerking van, degene tegen wie het optreden is gericht. Politiemensen staan daarbij bepaald niet met lege handen. Tal van wettelijke bevoegdheden geven een adequate basis aan deze beslissingsmacht, variërend van de bijzondere dwangmiddelen uit het Wetboek van Strafvordering zoals staande houden, aanhouden, fouilleren en in beslag nemen, tot de bevoegdheid geweld te gebruiken als het beoogde doel van het optreden niet op een andere wijze kan worden bereikt.³⁵

Op het moment dat een politieambtenaar duidelijk maakt dat hij zijn optreden gaat doorzetten, zal iedere burger de toepassing van bevoegdheden en dwangmiddelen moeten dulden. Verzet tegen of belemmering van het politieoptreden is immers strafbaar. Wanneer de verdachte zich desondanks met agressie of geweld tegen zijn aanhouding verzet of het op een vechtpartij laat aankomen, heeft het tegengeweld van de politie tot doel om – zoals dat in politiejargon heet – dat verzet te breken en de verdachte onder controle te

35 Artikel 8 Politiewet 1993: '1. De ambtenaar van politie die is aangesteld voor de uitvoering van de politietaak is bevoegd in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening geweld te gebruiken, wanneer het daarmee beoogde doel dit, mede gelet op de aan het gebruik van geweld verbonden gevaren, rechtvaardigt en dat doel niet op een andere wijze kan worden bereikt. 2. De uitoefening van de bevoegdheden, bedoeld in het eerste [...] lid, dient in verhouding tot het beoogde doel redelijk en gematigd te zijn.'

brengen met het oog op het transport naar het politiebureau. Duidelijke grenzen stellen en daadkracht uitstralen is volgens veel politiemensen daarom een belangrijke voorwaarde voor hun persoonlijke effectiviteit op straat.³⁶ Hard als het hard moet – de politie vertegenwoordigt niet voor niets het geweldsmonopolie –, maar de-escalerend waar het kan. Niemand zit te wachten op een police riot, een escalatie veroorzaakt door de politie zelf.³⁷

4.1 Welke factoren bepalen de speelruimte?

Het afstemmen van het optreden op de omstandigheden van het geval is een typische politieke vaardigheid. Zo kan het vroegtijdig inzetten van voldoende personeel dienstbaar zijn aan het voorkomen van geweld in een later stadium. Ook worden er wel tactieken gehanteerd met het oog op afschrikking, bijvoorbeeld door met een harde aanpak duidelijk te maken dat de politie de baas in de buurt is. Dit soort tactieken symboliseert in zekere zin een kracht-dadige overheid die niet over zich heen laat lopen.³⁸ Andersom kan de aanwezigheid van (een overmacht aan) geüniformeerde politie juist agressie en geweld uitlokken. Tijdig vertrek kan in dat geval een potentiële rel als een nachtkaaars doen uitgaan. Ook niet-optreden op basis van tevoren afgesproken tolerantiegrenzen kan de-escalerend werken.

Maar zoals in de voorafgaande paragrafen is geschetst, vormen de personen die de politie met agressie en geweld confronteren bepaald geen doorsneepubliek. De daders staan bij de politie in driekwart van de gevallen te boek als meer- of veelplegers en zijn in 60% onder invloed van alcohol. Het is dus in zekere zin gewoon pech als een politieambtenaar zo'n verdachte tegen het lijf loopt. Daarom is het voor politiemensen dus des te belangrijker om op dit soort mensen zo professioneel mogelijk te reageren.³⁹

36 L. Kleijer-Kool. *Handhavers van de vrede of heroveraars? Politiestijlen en conflictpotentieel in Nederlandse multiculturele achterstandswijken*. 2008: 78-98.

37 E.S.M. Akerboom. 'Agressie, geweld en politiewerk'. In: *Het Tijdschrift voor de Politie* 11 (november 2007): 25.

38 L. Kleijer-Kool. *Handhavers van de vrede of heroveraars? Politiestijlen en conflictpotentieel in Nederlandse multiculturele achterstandswijken*. 2008: 78-98.

39 Het belang om agressie en geweld in de relatie politie-publiek zo beperkt mogelijk te houden, vraagt natuurlijk ook om algemene preventieve strategieën zoals kennen en gekend worden, bemiddeling, het bevorderen van sociale redzaamheid, voorlichting, inspraak in prioriteitstellingen en dergelijke. Maar deze aspecten blijven hier buiten beschouwing.

De centrale vraag van deze studie is derhalve in hoeverre politiemensen (potentieel) agressief of gewelddadig publiek door hun eigen gedrag en optreden zo kunnen beïnvloeden dat agressie- en geweldsincidenten zo veel mogelijk worden voorkomen. De speelruimte die daarvoor nodig is, wordt in algemene zin bepaald door de volgende zes factoren.

1 *Persoonlijke competenties*

Wanneer in het handhavend optreden omgaan met weerstand tot de dagelijkse kost behoort, moeten politiemensen over goede persoonlijke vaardigheden beschikken. De selectie van politiemensen is hierop afgestemd. Iedereen die solliciteert voor een geüniformeerde functie bij de politie wordt daarom psychologisch getest op elf verschillende competenties, zoals contactgerichtheid, inlevingsvermogen, zelfinzicht en flexibiliteit. Van politiemensen wordt een tolerante houding verwacht, dat wil zeggen dat zij bij hun optreden rekening houden met verschillen tussen mensen, deze verschillen respecteren en op waarde weten te schatten. Ook deze tolerante houding wordt getest, evenals hun integriteitsopvattingen. De psychologische test meet daarnaast competenties die tot de kern behoren van de handhavende aspecten van het politievak. Politiemensen moeten over ruim voldoende overwicht en stressbestendigheid beschikken. Zij moeten goed in staat zijn om anderen verbaal en non-verbaal te beïnvloeden en gezaghebbend over te komen, en tevens het hoofd koel te houden onder emotionele omstandigheden en rust en vertrouwen uit te stralen. Politiemensen moeten besluitvaardig zijn, dat wil zeggen: knopen kunnen doorhakken, beslissingen durven nemen en de verantwoordelijkheid nemen voor de hieruit voortvloeiende consequenties. Een (ruim) voldoende score op de hiervoor genoemde elf competenties vormt, in combinatie met de fysieke eisen die aan de sollicitanten worden gesteld, de prognose of de sollicitant met kans op succes het politievak kan gaan uitoefenen. De criteria op grond waarvan politiemensen geschikt worden geacht om geüniformeerd dienst te doen, zijn zodanig dat er aan de persoonlijke vaardigheden van politiemensen behoorlijk hoge eisen mogen worden gesteld.

2 *Beroepsvaardigheden*

Voor effectief optreden in gevaarsituaties moeten politiemensen beschikken over de juiste beroepsvaardigheden. Politiemensen worden daarom niet alleen jaarlijks getraind maar ook getest op hun aanhoudings-, zelfverdedigings- en

schietvaardigheden (Regeling toetsing geweldsbeheersing politie). Sinds 2009 is bovendien een fysieke vaardigheidstest geïntroduceerd die vanaf 2012 algemeen verplicht is gesteld. In de leerlijn Gevaarbeheersing (2004) van de Politieacademie zijn er procedurebeschrijvingen voor specifieke vaardigheden die een centrale rol spelen op het terrein van de gevaarbeheersing. Daartoe worden gerekend: aanhouden in groepsverband, voertuigcontrole, uitpraatprocedure vuurwapengevaarlijke verdachte, fouilleren, verplaatsen en transport, veilig werken in (kleine) ruimtes, ontboeien, pandprocedure (rammen van deur), rijdende voertuig controle en crisisinterventie (aanhouden van psychisch gestoorde of overspannen persoon). Het trainen van dit soort vaardigheden is overigens meer dan het aanleren van een kunstje, het raakt de kern van het politievak.⁴⁰ Bij de oefening en training van deze vaardigheden wordt verondersteld dat de politiemedewerker de voor de gevaarbeheersing relevante artikelen uit de Politiewet 1993 en de Ambtsinstructie 1994, de emotionele gevolgen van geweldgebruik en de processen omtrent spanning en emoties kent. Het resultaat is dat hij of zij – al dan niet in samenwerking met collega's – op veilige wijze aanhoudingen kan verrichten van coöperatieve en niet-coöperatieve verdachten en dat hij bij deze aanhoudingen de wet- en regelgeving, standaardprocedures en de doel-aanpakanalyse kan toepassen.⁴¹

3 Operationele beleidsruimte

Binnen het wettelijk stelsel van veroorlovene bevoegdheden is het algemeen aanvaard dat politieambtenaren onder omstandigheden mogen afzien van handhavend optreden. Bijvoorbeeld door een overtreding af te doen met een vermanend woord in plaats van met het opmaken van proces-verbaal (politie-sepot). Ook ten aanzien van de aanhouding is er sprake van een zekere beleidsvrijheid: aanhouden op heterdaad mag, maar het Wetboek van Strafvor-

40 Het periodiek kwaliteitsonderzoek door de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid laat zien dat er op dit punt met grote betrokkenheid wordt gewerkt en dat veiligheidsaspecten daarbij een belangrijke motivatie vormen. Zie: Inspectie Openbare Orde en Veiligheid. *Periodiek Kwaliteitsonderzoek Domein Gevaarsbeheersing*. 2006; A. Beerepoot e.a. *Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek*. 2007.

41 Binnen deze aanpak past de opvatting dat het een mythe is dat politiemensen in kritieke situaties altijd *split second*-beslissingen moeten nemen. Voor veel kritieke situaties bestaan professionele standaards waardoor zij kunnen voorkomen dat zij in een situatie belanden waarin geweld onvermijdelijk is. Zie J.J. Fyfe. 'De 'split second' beslissing is een mythe'. In: *Algemeen Politieblad* 9 (25 april 1998): 14-15.

Schema 1: Handhavend optreden

dering kent geen verplichting om in geval van ontdekking op heterdaad altijd tot aanhouding over te gaan.

Ook in het kader van de openbareordehandhaving hebben politiemensen een aanzienlijke vrije beleidsruimte. Zij kunnen een bepaald niveau van verstoring door de vingers zien, tijdelijk een coulant handhavingsniveau hantieren, maar zo nodig ook een zerotolerancebeleid voeren en door middel van verwijderingsbevelen publiek dwingen zich ordelijk te gedragen. Zowel bij de aanhouding als bij de verwijdering kan zo nodig gepast geweld worden ingezet. Theoretisch kan het handhavend politieoptreden eigenlijk alle kanten op.

Wanneer agressie en geweld zich richt tegen politiemensen is er sprake van een ingeperkte beleidsruimte. De politieambtenaar is zowel degene die als opsporingsambtenaar het misdrijf opspoort als degene tegen wie het wordt gepleegd. Dat betekent dat een politieambtenaar een beledigende uitlating door de vingers kan zien of vermanend kan afdoen omdat een strafrechtelijke reactie niet opportuun zou zijn, bijvoorbeeld vanwege onderbezetting in een drukke nacht in het weekend. Ter voorkoming van escalatie kan het dus effectief zijn om juist niet strafrechtelijk te reageren.

Volgens het actieprogramma Veilige Publieke Taak (2007-2011) van het ministerie van BZK moeten ook politiemensen actief worden beschermd tegen

agressie en geweld. Per 1 april 2010 zijn er in dit verband landelijke afspraken gemaakt om te komen tot een eenduidige, effectieve en snelle afhandeling van agressie en geweld: de opsporing en vervolging heeft hoge prioriteit, er wordt zo veel mogelijk lik-op-stukbeleid toegepast en de schade wordt zo veel mogelijk verhaald op de dader.⁴² Politiepersonen worden geacht op iedere vorm van agressie en geweld strafrechtelijk te reageren door middel van aanhouding en het opmaken van een proces-verbaal. Dit verplichtend overheidsbeleid legt dus wel beperkingen op aan de operationele beleidsruimte, maar dat neemt niet weg dat politiepersonen over een aanzienlijke beleidsvrijheid beschikken om in de dagelijkse praktijk hun optreden naar eigen inzicht af te stemmen op hun persoonlijke vaardigheden, de juridische mogelijkheden en de maatschappelijke verwachtingen. Daarmee kunnen zij kleine zaken klein houden als daarmee agressie en geweld kan worden voorkomen.

4 Aanhoudingtactieken

Het aanhouden van verdachte personen vormt verreweg de belangrijkste situatie waarin politiepersonen met geweld worden geconfronteerd en zelf ook geweld gebruiken. Dit is niet verwonderlijk omdat de verdachte door de aanhouding en de daaropvolgende overbrenging naar het politiebureau drastisch in zijn bewegingsvrijheid en privacy wordt beperkt. Met name de fysieke aspecten, zoals vastpakken, fouilleren en boeien, kunnen een trigger zijn om het politieoptreden eveneens fysiek te dwarsbomen door middel van belemmering, verzet of vechten. Omdat het landelijk opsporingsbeleid is dat politiepersonen in geval van belediging en bedreiging steeds strafrechtelijk moeten reageren, resulteren deze situaties dus eveneens in een aanhouding.

De wet stelt geen eisen aan de wijze waarop en de snelheid waarmee de aanhouding moet worden uitgevoerd. Politiepersonen mogen de aanhouding afstemmen op de omstandigheden van het geval. Het moment van aanhouding mag bijvoorbeeld om tactische redenen even worden uitgesteld. Soms is het gewoon een kwestie van het hoofd koel houden door even je toevlucht te zoeken in de dienstauto teneinde een dolgedraaide jongen, die met een mes op je afkomt, zonder kleerscheuren te kunnen inrekenen. Of om even op versterking te wachten omdat de verdachte toch niet wegloopt. Of te wachten totdat de vechtersbaas het café heeft verlaten zodat hij buiten het zicht van

42 Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties d.d. 3 maart 2010 aan de Tweede Kamer.

vrienden kan worden ingerekend. Wanneer de identiteit van de aan te houden persoon bekend is, mag de aanhouding zelfs naar later worden verschoven, voor zover uitstel geen onaanvaardbaar gevaar voor de rechtsorde met zich meebrengt. Aanhoudingstactieken kunnen zo bijdragen aan de voorkoming of beperking van agressie en geweld.

Schema 2: Aanhoudingstactieken

Het geweldgebruik van politiemensen moet voldoen aan de algemene beginselen van behoorlijk politieoptreden (proportionaliteit, subsidiariteit, redelijkheid, gematigdheid en behoorlijkheid).⁴³ Niet alleen in een concreet geval, maar ook beleidsmatig zal er steeds sprake moeten zijn van een redelijke en billijke belangenafweging.⁴⁴ Wat dat betreft bevat art. 8 Politiewet 1993 een expliciete de-escalatieverplichting: wanneer er een geweldloos alternatief voorhanden is, moet dat voorgaan; wanneer geweldgebruik onvermijdelijk is, moet gekozen worden voor het minst ingrijpende middel; de mate van geweld moet te allen tijde evenredig zijn met het belang van het beoogde doel; en overigens moet het geweld altijd redelijk en gematigd zijn. Het Integriteits-tatuut van de Nederlandse Politie verwoordt de verplichting als volgt: 'Een po-

⁴³ J. Naeyé. *Heterdaad. Politiebevoegdheden bij ontdekking op heterdaad in theorie en praktijk*. 1990: 571.

⁴⁴ G.J.M. Corstens. *Het Nederlands strafprocesrecht*. 2008: 70.

litieambtenaar heeft een hekel aan geweld, maar zal dit soms toch moeten toepassen. Een politieambtenaar zal de bevoegdheid tot het toepassen van geweld op gepaste en proportionele wijze vervullen.' Ook in de rechtspraak wordt aangenomen dat van politiemensen mag worden verwacht dat zij in een uit de hand gelopen situatie, waarbij geweld jegens hen wordt gebruikt, het hoofd koel houden en proberen de situatie niet nog verder te laten escaleren.⁴⁵

De toepassing van de geweldsbevoegdheid is in de praktijk overigens bepaald geen abc'tje. Met sommige gewelddadige verdachten is door het alcoholgebruik geen land te bezeilen. Soms is het heel moeilijk om achteraf vast te stellen wie in een vechtpartij dader en wie slachtoffer is.⁴⁶ En soms groeit een opstootje zomaar uit tot een massale vechtpartij waarbij tientallen collega's van heinde en verre spoedassistentie komen verlenen.⁴⁷ In dat soort gevallen neemt de mogelijkheid tot sociaalvaardig de-escaleren af en wordt het politieoptreden meer gedictieerd door het gedrag van de vechtersbazen. Het politieoptreden kan dan in zekere zin de vorm aannemen van 'u vraagt, wij draaien', met als restrictie dat ook in dat geval politieambtenaren hun dwang en geweld behoren af te stemmen op het gedrag van de betrokken agressie- en geweldplegers en hun geweldgebruik moeten beëindigen zodra de betrokkene zich gewonnen geeft.

5 Geweldsspecialisten

Wanneer de aan te houden persoon zich fors verzet en gevaarlijk is, zal in eerste instantie de (spoed)inzet van meer personeel en de surveillancehond uitkomst kunnen bieden. Voor de veilige aanpak van kleinschalige geweldssituaties beschikken de regionale politiekorpsen daarnaast over zogenoemde VAG-teams. Het personeel van deze teams beschikt over specifieke hulpmiddelen zoals een stormram en schilden en is getraind in de vaardigheden die nodig zijn voor het aanhouden in groepsverband van verdachten die een groot veiligheidsrisico vormen. Bijvoorbeeld omdat zij aan vechtsport doen of als geweldpleger of vluchtgevaarlijk te boek staan.⁴⁸

Wanneer (vuur)gevaarlijke verdachten moeten worden aangehouden, kan zo nodig een Aanhoudings- en Ondersteuningseenheid (arrestatieteam) wor-

45 Rechtbank Leeuwarden, 18 december 2007, LJN BC0432.

46 H. Vogelsang. 'Een kluwen vechtersbazen ontward'. In: *Blauw* 12 (6 juni 2009): 24-26.

47 H. Schaafsma. 'Praten was geen optie'. In: *Blauw* 6 (17 maart 2007): 18-21.

48 H. Vogelsang. 'Aanhouding in de grijze zone'. In: *Blauw* 18 (20 september 2008): 18-20.

den ingezet. Deze eenheden spelen ook een rol bij het optreden in levensbedreigende situaties, bijvoorbeeld voor het onder controle brengen van psychisch gestoorde personen die gevaarlijk en onbenaderbaar zijn. ‘Die zijn meestal zo door het dolle heen dat ze niet eens in de gaten hebben dat ze met een AT van doen hebben.’⁴⁹ Deze geweldsspecialisten, die paradoxaal genoeg hun werk blijken te kunnen doen zonder daarbij noemenswaardig geweld toe te passen, vormen een belangrijk vangnet voor het de-escalerend politieoptreden in riskante situaties.⁵⁰

Wanneer er sprake is van grof geweld dan wel van terrorisme valt het politieoptreden onder de verantwoordelijkheid van de Dienst Speciale Interventies. De DSI beschikt over de Unit Interventie (bestaande uit krijgsmacht- en politiepersoneel en precisieschutters) en de Unit Interventie Mariniers (mantegen-mangevecht). Als algemeen criterium geldt dat de inzet van deze bijzondere bijstandseenheden in principe niet aan de orde is zolang het geweldsniveau van de AOE (arrestatieteam) van de regionale politiekorpsen of van de Koninklijke Marechaussee niet wordt overstegen en de kans op escalatie naar het geweldsniveau van de Unit Interventie en de Unit Interventie Mariniers als verwaarloosbaar wordt ingeschat.

Met de inzet van geweldsspecialisten kan de politie binnen het gehele geweldsspectrum aan de meest uiteenlopende situaties het hoofd bieden, hetgeen een robuust sluitstuk van de politieke doorzettingskracht vormt.

6 Op safe spelen

Burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat de politie binnen een redelijke termijn een einde zal maken aan ernstige schendingen van hun persoonlijkheidsrechten. Dat volgt niet alleen in algemene zin uit de taakstelling van de politie (art. 2 Politiewet 1993) maar ook uit het recht op leven (art. 2 EVRM), dat aan de overheid de verplichting oplegt daadwerkelijk bescherming te bieden aan eenieder wiens leven in concreet gevaar wordt gebracht door criminele activiteiten van een ander.⁵¹ Zo’n verplichting betekent niet dat er een onmogelijke of disproportionele last op de schouders van de politie wordt gelegd. Maar wanneer de politie weet of had moeten weten dat het

49 E. van de Veen. ‘Een AT’er is geen rambo’. In: *Blauw* 22 (8 november 2008): 13.

50 J. Timmer. *Politiegeweld. Geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland*. 2005: 289-356.

51 P.H.P.H.M.C. van Kempen. *Repressie door mensenrechten. Over positieve verplichtingen tot aanwending van strafrecht ter bescherming van fundamentele rechten*. 2008: 40.

risico van een criminele activiteit reëel en onmiddellijk aanwezig is, geldt als algemeen uitgangspunt dat politieambtenaren die maatregelen moeten nemen die binnen hun vermogen liggen en die naar alle redelijkheid dat risico kunnen voorkomen.⁵² Dit uitgangspunt legt restricties aan politiemensen op in hoeverre zij op safe mogen spelen door hun optreden uit te stellen in situaties waarin onmiddellijk optreden geboden is en het belang van uitstel overwegend is gelegen in hun eigen veiligheidsrisico's (zie verder hoofdstuk 12).

4.2 Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties

Politieoptreden is overheidsoptreden. Politieambtenaren worden daarom streng geselecteerd en gedurende hun duale opleidingsperiode gedegen op hun werk voorbereid. Desondanks is het bepaald geen sinecure om de politietaak op een adequate wijze uit te voeren. Weliswaar laat de wet aan politiemensen terecht de nodige ruimte om rekening te houden met de omstandigheden en bijzonderheden van het geval, maar die speelruimte is geen vrij domein. Politieoptreden moet te allen tijde rechtmatig zijn en voldoen aan de algemene beginselen van behoorlijk politieoptreden (proportionaliteit, subsidiariteit, redelijkheid, gematigdheid en behoorlijkheid). Dit betekent dat in het concrete geval telkens weer de juiste afweging dient te worden gemaakt tussen de verplichtingen die voortvloeien uit de politietaak, het doel dat met het optreden wordt beoogd en de wijze waarop het optreden mag worden afgedwongen. Het binnen de perken houden van agressie en geweld in de relatie politie-publiek vormt voor politiemensen in feite een rechtsplicht. Ook al kan het ontstaan van escalatie in principe op de rekening worden geschreven van de personen op wie het politieoptreden is gericht, het blijft de verantwoordelijkheid van de betrokken politiemensen om daarop professioneel te reageren.

Tegen de achtergrond van deze algemene positiebepaling laten zich de volgende uitgangspunten formuleren voor het professioneel omgaan met (het risico van) agressie en geweld in de relatie politie-publiek. Het betreft vier uitgangspunten die meer in het algemeen voor politieoptreden van belang zijn (nummers 1, 2, 7 en 8) en vier uitgangspunten voor het optreden in specifieke werksituaties (nummers 3, 4, 5 en 6).

52 EHRM 28 oktober 1998 (Grote Kamer), Osman tegen UK, appl. 23452/94.

1 *Kleine zaken klein houden*

Het eerste algemene uitgangspunt is dat politiemensen adequaat moeten reageren op situaties waarin personen het politieoptreden betwisten, niet accepteren of daadwerkelijk tegenwerken en daarbij agressie en geweld niet schuwen. Politiemensen beschikken daartoe over een aanzienlijke beleidsruimte om hun optreden af te stemmen op hun persoonlijke competenties en de situationele factoren van het geval. Doordat zij functioneren in een wettelijk systeem waarbinnen de toepassing van dwangmiddelen en bevoegdheden noch naar tijd noch naar plaats dwingend is voorgeschreven, is er een operationele beleidsruimte voor sussend optreden, politiesepot of tactisch uitstel om kleine zaken klein te houden en daarmee agressie en geweld te voorkomen.

2 *Aanhoudingtactieken gebruiken*

Het tweede algemene uitgangspunt is dat politiemensen de wijze waarop verdachte personen worden aangehouden mogen afstemmen op de situationele factoren van het geval, hun persoonlijke aanhoudingsvaardigheden en de beschikbaarheid van spoedassistentie en geweldsspecialisten. Het Wetboek van Strafvordering, noch de Politiewet 1993 stelt immers eisen aan de wijze waarop en de snelheid waarmee een aanhouding op heterdaad moet worden uitgevoerd. Met name het bepalen van het juiste moment van aanhouding kan eraan bijdragen agressie en geweld zo veel mogelijk binnen de perken te houden. Bijvoorbeeld door de aanhouding te vertragen in afwachting van collegiale assistentie of de komst van een politiesurveillancehond omdat de verdachte toch niet wegloopt. Of het moment van de aanhouding enkele uren uit te stellen totdat de vechtersbaas het café heeft verlaten zodat hij buiten het zicht van vrienden kan worden ingerekend. Wanneer de identiteit van de aan te houden persoon bekend is, kan de aanhouding zo nodig enkele dagen worden uitgesteld (buiten heterdaad) voor zover uitstel geen onaanvaardbaar gevaar voor de rechtsorde met zich meebrengt. Op het juiste moment de juiste aanhoudingsvaardigheden en -tactieken gebruiken, kan bijdragen aan de voorkoming of inperking van agressie en geweld.

3 *Met dronken uitgaanspubliek sociaalvaardig omgaan*

Sociaalvaardig omgaan met aangeschoten en dronken personen vormt een specifiek uitgangspunt bij het houden van toezicht op uitgaanspubliek. Uitgaanspubliek dat politiemensen confronteert met agressie en geweld is in 93%

van de gevallen (flink) onder invloed van alcohol. In de processen-verbaal verklaren de aangehouden verdachten veelvuldig dat zij zo dronken waren dat zij zich van de vorige avond weinig of niets meer kunnen herinneren of achteraf niet kunnen begrijpen dat zij zo tekeer zijn gegaan. Omgaan met dit soort uitgaanspubliek, vooral tijdens de klassieke uitgaansnachten van vrijdag en zaterdag, betekent dat politiemensen specifieke veiligheidsrisico's lopen. Niet alleen omdat agressief of gewelddadig uitgaanspubliek meestal zwaar onder invloed is, maar ook omdat er frequent sprake is van groepsgewijs uitgaan, waardoor hectische situaties kunnen ontstaan.⁵³ Uit het onderzoeksmateriaal blijkt bijvoorbeeld dat meer dan een derde van de vechtpartijen (37%) en bijna de helft van de situaties waarin de politie wordt geconfronteerd met groepen personen (47%) gerelateerd zijn aan uitgaanspubliek. Ook is in meer dan een kwart van de gevallen (27%) sprake van agressie en geweld door bemoeials, dat wil zeggen door 'geëngageerde' voorbijgangers die de politie beledigen en bedreigen, aanhoudingen tegenwerken of op de vuist gaan, alleen maar omdat zij toevallig langskomen of aanwezig zijn. Een rationele benadering in de vorm van een gesprek of een redelijk verzoek heeft bij deze personen veelal weinig of geen effect. Sussen en geduld hebben, wordt daarom niet zo begrepen, laat staan in dank afgenomen. Er bestaat kortom een wereld van verschil tussen de tunnelvisie van het aangeschoten of dronken uitgaanspubliek en de nuchtere kijk van politiemensen die gewoon aan het werk zijn.

4 Bij verkeershandhaving sociaalvaardig omgaan met bekeuringsfrustraties

Sociaalvaardig omgaan met bekeuringsfrustraties is een specifiek uitgangspunt bij verkeershandhaving. De agressie- en geweldsincidenten tijdens verkeershandhaving zijn immers meestal het gevolg van ongenoegen of boosheid over de beslissing om een bekeuring uit te schrijven voor een eenvoudige verkeersovertreding. De betrokken bestuurders raken gefrustreerd, weigeren medewerking of bijten zich vast in een welles-nietesdiscussie. Wanneer de bekeuring desondanks wordt uitgeschreven, kunnen bestuurders ontploffen van woede en frustratie, uitmondend in beledigingen en bedreigingen die wel tot een aanhouding moeten leiden. De start van de situatie, een simpele overtreding, is daarmee naar de achtergrond verdwenen terwijl door de aanhouding de situatie kan uitlopen op wederspanning, belemmering of een vechtpartij.

53 M. Abraham, A. van Hoek, P. Hulshof & J. Pach. *Geweld tegen de politie in uitgaansgebieden*. 2007: 5.

tij. Politiepersonen moeten in dit soort situaties inlevingsvermogen tonen en correct blijven, verstandig gebruikmaken van hun beleidsruimte en, als het erop aankomt, op tijd afhaken bij riskante achtervolgingen.

5 *Bij gewelddadige confrontaties tijdens relatietwisten de tijd nemen*

Bij het interveniëren in relatietwisten, dat wil zeggen in situaties waarin de emoties hoog kunnen oplopen, is tijdrekken een specifiek uitgangspunt om escalatie binnen de perken te houden. Wanneer politiepersonen in een relatie-twist interveniëren, lopen zij een verhoogd veiligheidsrisico, zowel door het alcoholgebruik, mogelijke psychische problemen of suïcidale neigingen van de betrokken personen alsook door de aanwezigheid van messen, slagwapens en geïmproviseerde geweldsmiddelen. Het risico op fysiek geweld ligt in deze interventies voor de betrokken politiepersonen circa 30% hoger dan gemiddeld. Het onderzoeksmateriaal laat zien dat tijdrekken een belangrijke tactiek kan zijn om te voorkomen dat de agressie of het geweld van de dader (en het slachtoffer) zich eveneens tegen de betrokken politiepersonen keert.

6 *Bij het optreden tegen verwarde personen oppassen voor een mes*

Bij het optreden tegen verwarde personen moeten politiepersonen op hun quivive zijn voor mesbezit. In hun contact met agressief verwarde personen ligt het risico van fysiek geweld voor de betrokken politiepersonen namelijk circa een kwart hoger dan gemiddeld. Voor een slagwapen is dat driemaal en voor steekwapens zelfs zesmaal hoger dan gemiddeld. Meestal is het mesrisico evident omdat er duidelijk zichtbaar met het mes bedreigd wordt. Het onderzoeksmateriaal laat zien dat tijdrekken, evenals bij het interveniëren in relatietwisten, een belangrijke tactiek kan zijn om te voorkomen dat de mesdreiging resulteert in een situatie waarin politiepersonen daadwerkelijk worden gestoken. Daartoe moeten politiepersonen scherp blijven en zich niet laten verrassen, want een messteek is zo geplaatst.

7 *Niet zwichten voor intimidatie*

Het derde algemene uitgangspunt is dat politiepersonen niet behoren te zwichten voor intimidatie, ook al vormen de personen die de politie met agressie en geweld confronteren bepaald geen doorsneepubliek. De daders staan bij de politie in driekwart van de gevallen immers te boek als meer- of veelplegers en

zijn in 60% van de gevallen onder invloed van alcohol. Het is dus in zekere zin gewoon pech als je dergelijke personen tegen het lijf loopt. De politietaak laat echter niet toe dat politiemensen een blokje omlopen of een bepaalde buurt maar als een no-go-area beschouwen, enkel en alleen om maar niet te worden geconfronteerd met agressieve of gewelddadige personen. Er zijn nu eenmaal onvermijdelijk tal van situaties waarin politiemensen duidelijke grenzen moeten stellen en hun optreden desnoods met behulp van geweld moeten doorzetten. Zwichten voor intimidatie is voor politiemensen die het overheidsgezag representeren dan geen besprekbare optie. Hun jaarlijkse training in aanhoudings-, zelfverdedigings- en schietvaardigheden en de beschikbaarheid van geweldsspecialisten is daarop afgestemd. Politiemensen mogen dus worden aangesproken op een adequate gewelds- en gevaarbeheersing.

8 Veiligheidsrisico's horen erbij

Het vierde algemene uitgangspunt is dat politiemensen in het geval dat het risico van een ernstig misdrijf reëel en onmiddellijk aanwezig is, alle noodzakelijke maatregelen moeten nemen die binnen hun vermogen liggen teneinde dat risico voor de (mogelijke) slachtoffers zo veel mogelijk te voorkomen dan wel te beperken. Die verplichting vloeit gewoon voort uit hun aanstelling als politieambtenaar. In situaties waarin politieoptreden onmiddellijk geboden is, wordt de beleidsruimte van politiemensen om hun optreden uit te stellen enkel en alleen om het eigen risico zo klein mogelijk te houden, door de politietaak dus nadrukkelijk ingeperkt.

In de hierna volgende hoofdstukken worden bovenstaande uitgangspunten verder uitgewerkt aan de hand van illustratieve voorbeelden. Per voorbeeld wordt in het kort de uitgangssituatie geschetst, het beslismoment aangegeven en de afloop in kaart gebracht.

Kleine zaken klein houden

Het vermogen om in te spelen op de omstandigheden van de situatie, het snel kunnen schakelen onder druk – ook wel actie-intelligentie genoemd – is een vorm van topsport die een politieambtenaar alleen kan bedrijven als hij geestelijk en lichamelijk fit is, aldus *De blauwe kern*, een instructieboekje van de Politieacademie voor het handelen in conflict- en gevaarsituaties. Dynamisch gedrag in dit soort situaties betekent: ‘duidelijk en helder communiceren, differentiëren op basis van gedrag dat betrokkenen daadwerkelijk vertonen, vriendelijk en streng, duidelijk en doortastend zijn. Ben je bewust van de boodschappen die je non-verbaal uitstraalt. Houdt steeds oog voor het perspectief van degenen waar je mee in interactie bent: verplaats je ook in hun schoenen. Ben je bewust wat voor hen van belang is en wat al dan niet een rol speelt bij de keuze die ze maken om te vechten, te vluchten of te verzoenen. Wees je bewust van je focus en je overzicht; ze kunnen niet zonder elkaar! Je moet als het ware met je ene oog inzoomen op de actie en met je andere overzicht houden, om tijdig en veilig te kunnen variëren tussen je verschillende mogelijkheden.’⁵⁴

Adequaat differentiëren op basis van gedrag dat betrokkenen daadwerkelijk vertonen, impliceert dat politiemensen proportioneel moeten reageren op allerlei emotioneel gedrag of gefrustreerde reacties en niet onmiddellijk moeten reageren met ‘straf voor gedrag’. Deze invalshoek kan worden samengevat met de slogan: kleine zaken klein houden. Dat is natuurlijk gemakkelijker gezegd dan gedaan, want een situatie die in de ogen van de politie een kleine zaak is, kan door de betrokken burger desalniettemin worden ervaren als een grote zaak. Voor een politieambtenaar is het bijvoorbeeld een routinekwestie om een bemoeial te verzoeken door te lopen. Maar op het moment dat hij, als een min of meer vanzelfsprekend gebaar, zijn vraag kracht bijzet door de betrokkene bij zijn arm te pakken en een duwtje in de goede richting te geven, zal dat voor de bemoeial kunnen betekenen dat hij iets moet

54 Politieacademie. *De blauwe kern. De professionele basis bij conflict en gevaar*. 2008: 11.

doen dat wordt afgedwongen, dat het menens is. Door het vastpakken wordt aangescherpt dat hij niet meer in vrijheid zijn eigen gedrag kan bepalen en dat is inderdaad precies de bedoeling van de agent. Voor de bemoeial kan dit niet alleen een inbreuk op zijn lichamelijke integriteit zijn ('blijf van me af!'), maar mogelijk ook een deuk in zijn persoonlijke prestige, wanneer hij niet kan accepteren dat hij voor het oog van het publiek wordt weggezet, terwijl de agent om die zelfde reden zich niet kan permitteren dat de man gewoon tegen hem blijft staan schreeuwen.

Maar het omgekeerde kan zich ook voordoen. Ook politiemensen zullen een situatie, bijvoorbeeld vanwege gezichtsverlies, als groter kunnen ervaren dan deze in de ogen van de betrokken burger is. Is het besmeuren van de dienstauto met pindasaus bijvoorbeeld een klein ding? Of een klodder spuug precies naast de dienst schoen?

De uitdaging van het politievak is dus om allereerst te voorkomen dat een simpele ontmoeting op straat of de afhandeling van een eenvoudig strafbaar feit zich desondanks ontwikkelt tot een agressie- en geweldsincident. Inhoudsanalyse van het onderzoeksmateriaal resulteerde in een viertal manieren waarop politiemensen kleine zaken klein kunnen houden. Iedere manier van aanpak wordt geïllustreerd met behulp van een voorbeeldcasus.

Kleine zaken klein houden

1. Je bevoegdheden kennen

Een dakloze zwerver slaapt op een galerij van een flatgebouw te midden van allerlei rommel. De agenten geven hem het bevel de boel op te ruimen en proberen dat met geweld af te dwingen. De zwerver verzet zich en beledigt de agenten. Op het bureau komen de agenten tot het inzicht dat er voor een bevel en het geweld geen rechtsgrond is aan te wijzen.

Politiemensen moeten voorafgaand aan hun optreden inschatten of zij over de bevoegdheden beschikken die nodig zijn om het doel van het optreden te mogen afdwingen. In geval van twijfel mag geen dwang of geweld worden toegepast.

2. Geen lange tenen hebben

Bijdehante voorbijganger zegt tegen agent met motorpech: 'God straft on-

De opmerking van de jongen negeren of met een kwinkslag afdoen,

middellijk.' De motoragent maakt er een prestigezaak van die volledig uit de hand loopt. Hij moet zijn geïrriteerde reactie bekopen met een flink pak slaag

was op zijn plaats geweest. De escalatie komt voor rekening van de motoragent.

3. Een grap kunnen waarderen

Twee surveillanten horen in het voorbijrijden dat zij door een jongen 'kutzakken' worden genoemd. Een van de jongens wil grappig zijn, gaat in een portiek staan en steekt zijn vinger uit zijn gulp alsof hij staat te wildplassen. Wanneer zij de jongen vragen om nog eens te herhalen wat hij heeft gezegd, antwoordt deze bijdehand: 'Ik denk dat als U mij vraagt wat ik gezegd heb, U ook wel gehoord zult hebben wat ik gezegd heb.' Wanneer zij de jongen willen aanhouden voor belediging ontstaat een worsteling. De jongen weet te vluchten maar de agenten kunnen hem inhalen door van voorbijgangers een fiets te vorderen.

Nu de opzet om te beledigen in de lucht blijft hangen en de ernst niet zodanig is dat er per se proces-verbaal moet volgen, is het de vraag of de agenten de zaak met wat meer gevoel voor humor hadden kunnen afhandelen. Dat de jongen de agenten voor de gek houdt, heeft mogelijk ook gewicht in de schaal gelegd. Maar ook als dat als gezagsaantasting had kunnen worden opgevat, had een reactie met meer humor dat kunnen keren.

4. Respect en geduld tonen

Van een hangjongere wordt tijdens diens identiteitsvaststelling zijn achternaam verkeerd uitgesproken. De hoofdagent biedt zijn excuus aan en geeft desgevraagd zijn dienstnummer. Maar de 17-jarige jongen is macho, snel beledigd en heeft een kort lontje. Hij kondigt aan dat de agent wordt opgezocht door de familie en de kogel krijgt. Tijdens de aanhouding geeft de jongen, die aan thairboksen doet, een van de agenten een trap tegen zijn borst.

De hoofdagent treedt correct op en toont duidelijk respect. Maar wanneer de jongen hem met de dood bedreigt, krijgt hij het optreden dat hij verdient: aanhouden wegens bedreiging. Om kleine dingen klein te houden zijn twee partijen nodig.

5.1 Je bevoegdheden kennen

Een zwerver bezorgt overlast omdat hij sinds een week in de galerij op de eerste verdieping van een flat zijn ‘slaapkamer’ heeft ingericht. De bewoners bellen met de politie en vragen om daartegen op te treden. Twee agenten komen kijken en treffen inderdaad een man aan die ligt te slapen. Om hem heen ligt een boel rommel, sigarettenpeuken, lege en volle wietzakjes en papieren. **Hoe nu verder?** Het doel is duidelijk, de zwerver moet wegwezen. Maar wat zijn de bevoegdheden in kwestie? Het is geen openbareordekwestie, maar meer een probleem in de sfeer van daklozenopvang. En wie is rechthebbende om de zwerver te gelasten de galerij te verlaten? Iedere bewoner, de huismeester, het bestuur van de woningbouwvereniging? Wie zal het zeggen? Ze maken de man wakker en trekken zijn identiteit na bij de meldkamer. Omdat er wietzakjes rondslingeren en de man in het politiebestand staat gesignaleerd met antecedenten in de sfeer van de Opiumwet, besluiten de agenten hem te fouilleren. Ze vinden echter geen verdovende middelen. De agenten besluiten het erbij te laten zitten, mits de zwerver zijn zooi opruimt en daarna weggaat. Maar deze heeft daar geen boodschap aan en wil naar beneden lopen. Een van de agenten loopt hem achterna en verzoekt hem nogmaals de troep op te ruimen. Wanneer ook een derde verzoek geen effect heeft, pakt de agent hem bij zijn arm om hem terug te brengen naar de eerste verdieping.

Dit is een kantelmoment. Door de zwerver vast te pakken, maakt de agent duidelijk dat hij zijn optreden gaat doorzetten. Maar de zwerver doet niet mee, leeft misschien in een andere wereld, hoe dan ook, hij verzet zich. Hij roept: ‘Gekke wout, wat wil je nu eigenlijk?’ In een poging het verzet te breken, brengt de agent de man naar de muur en grijpt hem bij de keel. De man blijft zich echter lostrekken. Door het aanleggen van een verwurging weet de agent de dakloze uiteindelijk naar de grond te brengen. Eenmaal op de grond draait de man zich nog op zijn rug en probeert de ambtenaar te schoppen en te slaan. Hierbij scheldt hij de agenten uit voor ‘vuile teringlijers’. Uiteindelijk slagen de agenten erin de man te boeien en met ‘lichte dwang’ in de dienstauto te krijgen. Hij blijkt te zijn aangehouden wegens het niet voldoen aan een bevoegd gegeven ambtelijk bevel (184 Sr), wederspanningheid (180 Sr) en belediging van een ambtenaar in functie (267 Sr).

De 20-jarige dakloze jongen blijkt niet verslaafd te zijn, maar had de laatste dagen niet genoeg geld om bij het Leger des Heils te slapen. Hij verklaart dat hij wel zijn eigen rommel had willen opruimen maar niet die van een ander en even niet meewerkte omdat hij wilde kijken of de scooter van zijn

moeder nog beneden stond. Op het bureau dringt langzaam door dat de juridische grondslag van het optreden wel heel wankel is en dat voor het vastpakken, bij de keel grijpen en de nekklem een rechtsgrond ontbreekt en dat verzet tegen dergelijk onrechtmatig politieoptreden dus ook niet strafbaar kan zijn. Na overleg met de parketsecretaris wordt de conclusie getrokken dat er met betrekking tot 184 Sr geen bevel gegeven had kunnen worden.⁵⁵ Het dagrapport vermeldt: ‘Het was niet duidelijk of verdachte de rotzooi zelf gemaakt had. Je moet gezien hebben of de rotzooi afkomstig is van de verdachte of hem die zelf hebben zien maken. Je kunt de verdachte niet vorderen rommel van een ander op te ruimen. Met betrekking tot 180 Sr: de verdachte is op dat moment nog niet aangehouden. Formeel kan alleen bij een aanhouding verzet gepleegd worden. Alleen 267 Sr blijft over.’

De zwerper blijft dus uiteindelijk hangen voor belediging. Zijn ongenoege over het politieoptreden gaf hem geen recht om de agenten te beledigen. Ook niet als dat optreden achteraf onrechtmatig blijkt te zijn. Hij had over het politieoptreden natuurlijk wel een klacht kunnen indienen bij de korpsbeheerder en de nationale ombudsman. Nu de belediging het rechtstreeks gevolg was van het onrechtmatige geweldgebruik, is het de vraag of het niet fair was geweest als de agenten voor de belediging geen proces-verbaal hadden opgemaakt. De belediging werd gevoegd bij nog vier andere strafzaken waarvoor hij na aftrek van voorarrest een gevangenisstraf kreeg van 100 dagen.

Conclusie

Het voorbeeld laat zien dat het doel van het optreden in eerste instantie geen vragen oproept, maar dat de bevoegdheden die daarvoor nodig zijn, tamelijk diffuus kunnen zijn. Politie mensen moeten in hun doelmiddelaanpak zich steeds weer terdege afvragen of zij over de bevoegdheden beschikken die nodig zijn om het doel van het optreden af te dwingen.

55 Voor de toepasselijkheid van het eerste lid van art. 184 Sr is vereist dat de vordering is gedaan krachtens een wettelijk voorschrift dat uitdrukkelijk inhoudt dat de betrokken ambtenaar gerechtigd is tot het doen van een vordering. Art. 2 Politiewet 1993 bevat een algemene taakomschrijving voor de politie en kan niet worden aangemerkt als zo'n wettelijk voorschrift. Zie HR 29 januari 2008, LJN BB4108 (Leeuwardense krakers).

5.2 Geen lange tenen hebben

Een motoragent belt een collega om een aanhangwagen omdat hij pech heeft met zijn dienstmotor. De collega komt voorrijden en samen plaatsen zij de motorfiets op de aanhangwagen. Als ze hiermee bijna klaar zijn, lopen er drie jongens voorbij waarvan er een de bijdehante opmerking maakt: 'God straft onmiddellijk.' Bij de motoragent schiet dit in het verkeerde keelgat, mede vanwege zijn geloofsovertuiging. Hij zegt tegen de jongen: 'Weet je wel wat je zegt, joh, hals,' waarop deze reageert met: 'Ik maak zelf wel uit wat ik zeg.'

Hoe nu verder? De motor staat vastgebonden en de agenten kunnen hun schouders ophalen en zo weggrijpen. Er is geen belang in de sfeer van het strafrecht of de openbare orde dat tot optreden noopt. Het is een typisch moment waarin een grap of een snedig antwoord een einde aan de situatie kan maken. Maar de motoragent reageert geprikkeld en loopt met de jongens mee. Daarmee ontstaat een situatie die moeilijk zonder gezichtsverlies kan worden beëindigd. De moeder van de jongen heeft vanaf het balkon van de flat staan kijken en roept naar beneden: 'Wat zeg je tegen mijn zoon?' Hierop zegt de agent dat ze zich er niet mee moet bemoeien, waarop de zoon weer reageert met: 'Zo praat je niet tegen mijn moeder, mafkees.' De jongen en de agent staan met de neuzen bijna tegen elkaar. Het is een prestigezaak geworden.

Hoe nu verder? Afhaken en wegwezen om verder gezichtsverlies te voorkomen? Voor de winst gaan onder het motto 'wie A zegt, moet ook B zeggen'? De agent kiest voor het laatste en zegt dat de jongen achteruit moet. Maar de jongen reageert bijdehand waarop de agent hem terugduwt. Hierop schreeuwt zijn moeder dat de agent met zijn poten van haar zoon af moet blijven. Zij stormt naar beneden en geeft de motoragent een forse duw. Er ontstaat een hectische situatie wanneer ook nog de vader naar beneden komt die de naam van de agent opeist. Deze wil zijn naam echter niet geven (hoewel iedere geüniformeerde politieambtenaar ingevolge art. 2 Ambtsinstructie 1994 verplicht is zich op verzoek te legitimeren met zijn legitimatiebewijs).

De agenten voelen de bui al hangen en besluiten dat het beter is om weg te gaan om, zoals zij in hun proces-verbaal schrijven, 'verdere escalatie' te voorkomen. Maar de moeder is niet van plan de motoragent zomaar te laten vertrekken en gaat voor hem staan. Daarop pakt de agent haar bij haar armen en zet haar aan de kant. Nu duiken verschillende personen, onder wie de zoon en de vader, boven op hem. Hij krijgt vuistslagen in zijn gezicht, er wordt hard tegen zijn knie geschopt en hij wordt in een verwurging genomen. Hij is bang dat hij door zijn benen zal zakken en denkt: Als ik nu ten val kom,

kan ik nooit meer overeind komen en schoppen ze me hier ter plaatsedood. Ook de andere agent krijgt flinke klappen in het gezicht. Beide agenten dreigen met hun pepperspray en via de noodknop wordt spoedassistentie gevraagd. Heel snel komen verschillende collega's ter plaatse. De jongen en de man weten te ontkomen. Beide agenten worden naar het ziekenhuis gebracht. Daar wordt geconstateerd dat de collega met de aanhangwagen zijn jukbeen en hand heeft gekneusd en een lichte hersenschudding heeft. De agent met motorpech is duizelig en misselijk. Hij moet een nacht in het ziekenhuis blijven omdat hij waarschijnlijk een hersenschudding heeft. Daarnaast heeft hij een pijnlijk en opgezwollen gezicht en een gekneusde knie waardoor hij tien dagen niet mag lopen.

Conclusie

In dit geval van niets heeft de motoragent zich door de opmerking van de jongen duidelijk laten lanceren. Hij had geen bevoegdheid om de jongen te stoppen of ter verantwoording te roepen en heeft de agressie en het geweld als het ware over zichzelf afgeroepen. Op het moment dat de agenten besluiten dat het beter is om te vertrekken teneinde verdere escalatie te voorkomen, is het echter te laat. Als vallende dominostenen volgen de handelingen elkaar op. De motoragent heeft zijn geïrriteerde reactie moeten bekopen met een fors pak slaag. De opmerking van de jongen gewoon negeren of met een kwinkslag afdoen, was op zijn plaats geweest.

5.3 Een grap kunnen waarderen

Het is een warme nacht van zaterdag op zondag. Twee agenten rijden om 1.30 uur in hun herkenbare dienstauto met open ramen langs vier jongens. In het voorbijgaan horen en zien zij dat een van de jongens in hun richting kijkt en zegt: 'Het zijn allemaal kutzakken, die politie.' De agenten rijden een stukje terug en stappen uit om de jongen aan te spreken en te controleren. De jongen is intussen in een nabijgelegen portiek gaan staan. De agenten zien hem friemelen aan zijn gulp en krijgen de indruk dat hij staat te plassen. Zij schijnen met hun zaklamp bij en zien dat de jongen zijn hand in zijn broek heeft gestoken en zijn wijsvinger via zijn gulp naar buiten steekt. Wanneer zij de jongen aanspreken zegt deze: 'Ik doe toch niets fout?' Hierop leggen de agenten

uit dat het verboden is om zich zonder reden op te houden in een portiek en vragen de jongen of hij nog een keer kan herhalen wat hij zojuist heeft gezegd. Maar de jongen is niet voor één gat te vangen en reageert ad rem: 'Ik denk dat als U mij vraagt wat ik gezegd heb, U ook wel gehoord zult hebben wat ik gezegd heb.' Door deze bijdehante opmerking wordt de situatie op scherp gezet.

Hoe nu verder? Een snedig antwoord teruggeven of de situatie met een grap afdoen? Waarschuwen om in het vervolg niet meer in een portiek te staan?

De agenten ervaren de situatie waarschijnlijk als gezichtsverlies en vallen terug op hun basisbevoegdheid: in geval van ontdekking op heterdaad mag iedere verdachte worden aangehouden. Zij zeggen de jongen aan dat hij is aangehouden wegens belediging en pakken hem vast om hem te boeien. De jongen trekt zich echter los en gaat er vandoor. Een van de agenten weet hem in te halen, pakt hem weer beet maar wordt door de jongen meegesleurd. Zijn collega springt bij. Terwijl hij de jongen in een nekklem houdt, bukt de jongen en lanceert de agent met een heupworp zodat deze een salto mortale maakt en met een smak op de straat valt. Als gevolg van deze 'verkorte vlieg-cursus', zoals de agenten dit in hun proces-verbaal omschrijven, breekt de display van zijn portofoon. De jongen ziet op dat moment kans om weg te rennen. De collega die dit ziet gebeuren, trekt zijn pepperspray en roept naar de jongen dat hij stil moet blijven staan. Maar de jongen blijft rennen, achtervolgd door de agent. Vervolgens ontstaat er een klassieke *Comedy Capers*-scène uit de tijd van de stomme film. Als blijkt dat hij de jongen niet kan bijhouden, vordert de agent een fiets van een voorbijganger. Op de fiets loopt hij zijn achterstand op de jongen snel in en onder bedreiging van pepperspray weet hij, samen met zijn collega die eveneens een fiets heeft gevorderd, de jongen aan te houden en te boeien.

De jongen verklaart op het politiebureau zich van geen kwaad bewust te zijn. Hij was, puur als grap, in een portiekje gaan staan en had zijn vinger via zijn gulp naar buiten gestoken alsof hij daar zou willen gaan plassen. Hij had de agenten alleen een beetje voor de gek willen houden en was compleet verrast toen de agenten zeiden dat hij hen had beledigd. Hij was weggerend omdat hij in zijn ogen niets kwaad had gedaan en niet wilde worden opgepakt voor iets wat hij niet had gedaan. Op straat hadden zij een gesprek over collega's van het werk, die hij 'kutzakken' had genoemd. Deze opmerking was in het geheel niet bedoeld voor de agenten.

Conclusie

In het begin van het optreden is het nog een open zaak of de twee agenten de jongen willen aanhouden voor belediging of alleen maar een vermanende opmerking willen maken. Nu het op vechten is uitgelopen, ligt achteraf de vraag voor de hand of de agenten dit hadden kunnen voorkomen door de zaak met wat meer gevoel voor humor af te handelen. Nu de opzet om te beledigen in de lucht blijft hangen en de ernst niet zodanig is dat er per se proces-verbaal moet volgen, is er voldoende discretionaire beleidsruimte: het mag wel, maar moet niet. Anderzijds kan het feit dat de jongen, ongetwijfeld tot vermaak van zijn vrienden, de agenten voor de gek houdt, ook gewicht in de schaal leggen. Gezichtsverlies kan ook gezagsverlies betekenen. Maar een reactie met meer humor had de zaak ook in de goede richting kunnen kantelen. Het is kortom de vraag of in dit geval de ruimte om kleine dingen klein te houden voldoende is benut.

5.4 Respect en geduld tonen

Een brigadier-motorrijder en twee hondengeleiders spreken omstreeks 21.00 uur een groepje hangjongeren aan omdat uit hun auto harde muziek klinkt. Na het gesprek stapt de brigadier weer op zijn motor en rijdt weg. De twee hoofdagenten zijn nog ter plaatse en horen dat de motorrijder, op het moment dat hij bijna uit het zicht van de jongeren is, wordt nageroepen met ‘kankerlijer’. Kennelijk heeft de motorrijder dit ook gehoord want hij draait zijn motor om en rijdt terug in de richting van de groep jongeren. **Hoe nu verder?** Een waarschuwing geven en weer doorrijden? Corrigerend optreden om respect en gezag af te dwingen? Ze besluiten tot het laatste en spreken de jongens erop aan. Een aantal van hen wordt staande gehouden en naar hun identificatiebewijs gevraagd. Een van hen, genaamd M., heeft een achternaam die eindigt met ...luel. De 17-jarige jongen reageert gelijk heftig wanneer de hoofdagent-hondengeleider zijn achternaam verkeerd uitspreekt en laat eindigen met ...lul. M. vindt dat de agent hem heeft beledigd en grist zijn identiteitsbewijs terug. Op verzoek van de hoofdagent geeft M. het document weer terug. Na de inzage overhandigt de hoofdagent het document aan de jongen onder het aanbieden van excuus voor het verkeerd uitspreken van zijn achternaam. De jongen neemt hiermee geen genoegen, omdat zijn hele familie zou zijn beledigd, en vraagt de hoofdagent naar zijn naam. Deze geeft vervolgens

zijn dienstnummer. De jongen is inmiddels opgewonden geworden en zegt: 'Zo moet je mijn naam eens uitspreken als mijn familie erbij is. Ik heb een hele grote familie. Dan zul je wel merken wat er met je gebeurt.' De hoofdagent laat deze impliciete bedreiging maar voor wat het is en sommeert M. zich te verwijderen van het plein. Maar de jongen luistert niet en blijft dezelfde soort zinnen herhalen. Vervolgens sommeert de hoofdagent voor een tweede maal en waarschuwt M. dat hij bij een derde maal zal worden aangehouden.

De jongen doet er vervolgens een schepje bovenop en maakt de ene hoofdagent uit voor racist en de andere twee voor kankerlijers en flikkers. **Hoe nu verder?** Door deze beledigingen kantelt de situatie. M. wordt aangehouden wegens belediging. Op het moment dat M. zijn handen op de hondenhokken moet zetten om te worden gefouilleerd begint hij tegen de hondenhokken aan te schoppen en te slaan. De jongen wordt dan maar snel op de achterbank neergezet. Ondertussen blijft hij wild om zich heen schoppen. Wanneer een van de agenten tegen zijn borst wordt geschopt, trekken zij M. zijn jas over het hoofd. De jongen gaat echter door met beledigen door de agenten racisten en flikkers te noemen. Ook blijft hij bedreigen. In het proces-verbaal wordt hierover vermeld: 'Weet je wel wie je voor je hebt. Ik heb een heel grote familie. En weet je wat er op staat om mijn familie zo te beledigen, de kogel! Ik ga je opzoeken met mijn familie en jij krijgt de kogel.'

De jongen blijkt onder toezicht te staan van Bureau Jeugdzorg en is net weer op vrije voeten na een verblijf in een justitiële jeugdinrichting. Tijdens het verhoor die avond verklaart hij inderdaad het woord 'racist' te hebben gezegd, maar hij ontkent de bedreigingen te hebben geuit. Wanneer de politieambtenaar zijn verklaring voorleest en hem vraagt deze te ondertekenen, weigert de jongen dit omdat de agent volgens hem maar wat voorleest en hij de agent niet vertrouwt. De agent zegt dat hij hem daarom maar een droplul vindt. De jongen wordt in verzekering gesteld. De agent die door de jongen tegen zijn borst is geschopt, doet aangifte van mishandeling. Een dag later ontkent de jongen nogmaals dat hij de agent een schop tegen de borst heeft gegeven. Hij geeft toe dat hij aan thaiboksen doet, waarbij het gebruikelijk is dat je je verdedigt door je knie op te trekken en van je af te trappen. Maar hij had geen gevechtshouding aangenomen en niet getrapt, daarvoor was ook helemaal geen ruimte in de transportbus. Wel is het mogelijk 'dat ik van me af getrapt heb, op het moment dat de agent de jas over mijn hoofd had getrokken, maar dat weet ik mij niet meer te herinneren'.

Conclusie

Deze casus illustreert dat er twee partijen nodig zijn om kleine dingen klein te houden. De hoofdagent blijft correct optreden, biedt zijn excuses aan en geeft desgevraagd zijn dienstnummer op. Hij behandelt de jongen aldus met respect. Maar de 17-jarige jongen is macho, snel beledigd en heeft een kort lontje. Correct blijven en geduld tonen, biedt dan geen garantie dat de situatie niet escaleert. Wanneer de jongen doorgaat met het uiten van (doods)bedreigingen krijgt hij het politie-optreden dat hij verdient: aanhouden wegens belediging en bedreiging.

Aanhoudingstactieken gebruiken

In geval van ontdekking op heterdaad van een strafbaar feit is iedere politieambtenaar bevoegd de verdachte aan te houden, dat wil zeggen de verdachte van zijn vrijheid te beroven teneinde hem voor de bevoegde organen van politie of justitie te geleiden. In de praktijk betekent dit dat de verdachte wordt overgebracht naar het politiebureau alwaar hij gedurende zes uren kan worden opgehouden voor onderzoek en aansluitend zo nodig in verzekering kan worden gesteld of in voorlopige hechtenis kan worden genomen. De aanhouding vangt gewoonlijk aan met de desbetreffende mededeling aan de verdachte ('u bent nu aangehouden'; 'komt u maar mee, dan gaan we nu naar het bureau') zo nodig vergezeld van dwang (vastpakken en naar de politieauto begeleiden; aanleggen van een transportketting of handboei) of van geweld (toepassen van een opbrenggreep, wurggreep en dergelijke). De aanhouding duurt voort zolang de verdachte wordt vastgehouden. Wanneer de verdachte zich weet los te rukken maar even later opnieuw wordt vastgegrepen, is nog steeds sprake van aanhouden.

Aanhouden is een ingrijpende bevoegdheid omdat de verdachte abrupt wordt afgesneden van zijn contacten en bezigheden, er aan zijn lijf wordt gezeten en hij geboeid wordt afgevoerd. Het blijkt dat er altijd verdachten zijn die dit niet accepteren en het politieoptreden frustreren door middel van belemmering, verzet of vechten. Zo is circa 85% van het politieel geweldgebruik gerelateerd aan situaties waarin de aangehouden verdachte met geweld moet worden gedwongen om mee te gaan naar het politiebureau.⁵⁶ Op de verdachte rust immers geen enkele verplichting om aan zijn aanhouding mee te werken. Hij is slechts verplicht de aanhouding te dulden.⁵⁷ De politie-

56 J. Naeyé (red). *Hard én Zacht. Geweld in de publiekscontacten van politieregio Amsterdam-Amstelland*. 2006: 297.

57 De aanhoudingsbevoegdheid impliceert geen recht tot het doen van vorderingen. Pseudobevelen, zoals 'halt politie!', 'stop of ik schiet!' of 'u bent omsingeld, komt u met uw handen op uw hoofd uit de auto', zijn geen bevelen of vorderingen in de zin van artikel 184 Sr. Doorlopen, weg- of doorrijden of vluchten teneinde aan de aanhouding te ontkomen, is niet strafbaar.

ambtenaar die de verdachte wil aanhouden moet zelf maar zien hoe hij zich redt. Wel is het zo dat de verdachte die zich tegen zijn aanhouding verzet, zich schuldig maakt aan het misdrijf wederspanning (art. 180 Sr).

De wetgever heeft in art 53 Sv de aanhoudingsbevoegdheid vastgelegd in een ruime veroorlopende norm: in geval van ontdekking op heterdaad mag tot aanhouding worden overgegaan voor alle strafbare feiten, dus ook voor eenvoudige overtredingen. De wetgever heeft op dit punt geen verplichting vastgelegd. Politiepersonen mogen dus strafbare feiten door de vingers zien (politiepot) of de verdachte verzoeken zich op het politiebureau te melden voor het afleggen van een verklaring. In dat laatste geval kan de verdachte eventueel later buiten heterdaad worden aangehouden door hem te beletten het politiebureau te verlaten. De met de ruime veroorlopende norm samenhangende beleidsvrijheid wordt in geval van ontdekking op heterdaad slechts op drie manieren beperkt: 1. De aanhouding dient haar rechtvaardiging te vinden in het opsporingsbelang dat ermee wordt beoogd. Wanneer dat belang ontbreekt dan dient de zaak ter plaatse te worden afgehandeld op basis van staandehouding en het aanzeggen van een bekeuring. 2. Wanneer het een ernstig strafbaar feit betreft, vloeit uit de politietaak voort dat van politiepersonen mag worden verwacht dat zij altijd tot aanhouding overgaan. 3. Wanneer politiepersonen worden geconfronteerd met agressie en geweld van personen tegen wie hun optreden is gericht, schrijft landelijk opsporingsbeleid voor dat daarop strafrechtelijk moet worden gereageerd door middel van aanhouden en het opmaken van een proces-verbaal.

De wet geeft aan politiepersonen dus een aanzienlijke speelruimte om de aanhouding af te stemmen op hun persoonlijke competenties en beroepsvaardigheden en de omstandigheden van het geval. Het moment waarop, de plaats waar, de voortvarendheid en de mate van geweld waarmee de aanhouding wordt uitgevoerd, staan ter beoordeling van de betrokken politiepersonen. Het aanhouden van (gevaarlijke) verdachten is een typische politiespecialiteit die de kern vormt van de politieke doorzettingskracht.

De kunst van het politievak is dus om een aanhouding met zo min mogelijk dwang of geweld te realiseren en te voorkomen dat de aanhoudingssituatie escaleert tot agressie- en geweldsincidenten. Inhoudsanalyse van het onderzoeksmateriaal resulteerde in een viertal manieren waarop politiepersonen aanhoudingstactieken inzetten om dat doel te bereiken. Iedere manier van aanpak wordt geïllustreerd met behulp van een voorbeeldcasus.

Aanhoudingstactieken gebruiken

1. Ontbieden op het bureau

Een veelpleger ziet na afloop van een risicowedstrijd in het betaald voetbal de agent lopen die hem eerder heeft laten aanhouden op zijn werk. Hij probeert hem te provoceren door hem te beledigen en met de dood te bedreigen. Het is een drukke middag met veel publiek. De man wordt aangezegd dat hij zich de volgende ochtend moet melden op het politiebureau. Wanneer hij daar inderdaad verschijnt, wordt hij buiten heterdaad aangehouden.

Wanneer de verdachte een oude bekende is, kan uitstel van de aanhouding voorkomen dat een situatie escaleert. De ontbieding om de volgende dag op het politiebureau te verschijnen, is dan een praktische oplossing. Bijkomend voordeel is dat de zaak op maandagochtend door de dagdienst in alle rust kan worden afgehandeld.

2. Voldoende personeel inzetten

In opdracht van de officier van justitie moeten vier agenten een man in zijn woning aanhouden wegens diefstal. Het is bekend dat zijn familie in eerdere gevallen heeft tegengewerkt. Er ontstaat in de woning inderdaad met diverse familieleden een vechtpartij met het gevolg dat de halve familie in het politiebureau belandt. De hulpofficier van justitie komt ter plaatse en sust het conflict. Blijkens de mutatie in het bedrijfsproces-systeem moet er tegen deze familie in het vervolg 'kordater worden opgetreden'.

Ingeval van een aanhouding buiten heterdaad is er alle gelegenheid om een goede inschatting te maken voor het moment van aanhouding en het aantal personeelsleden dat nodig is. Uitgangspunt daarvoor is dat de kans op verzet afneemt naarmate er meer (gespecialiseerd) personeel wordt ingezet. Kennelijk was de inzet van vier agenten in dit geval een onderschatting van de te verwachten weerstand.

3. Even wachten op assistentie

Twee agenten gaan naar een woning waar de vader aan het doordraaien is. Hij heeft weekendverlof uit de psychiatrische kliniek, neemt geen medicijnen in en drinkt alcohol. Tijdens de interventie pakt hij plotse-ling een mes en zwaait ermee in de richting van de agenten. Zijn zoon weet het mes af te pakken. De man wil zich niet laten aanhouden, waar-op de agenten besluiten de aanhou-ding niet te forceren en versterking af te wachten. De vader wordt even later met zes man zonder verdere problemen aangehouden.

De agenten besluiten de aanhouding niet door te zetten, maar even af te wachten. De verdachte is immers bekend en loopt niet weg. Even later kan de vader met behulp van extra collega's zonder problemen onder controle worden gebracht. Daarmee kon het doel van het optreden met het minste geweld tot een goed einde worden gebracht. Een voorbeeld van succesvol de-escaleren.

4. Hergroeperen en plan van aanpak maken

Bemoeienis van de agenten met een twist tijdens een feest wordt niet op prijs gesteld. Bij het weggrijpen wordt een van de agenten in zijn gezicht geslagen en half gewurgd. Het ver-zoek om spoedassistentie leidt ertoe dat de politiemensen zich hergroepe-ren op het politiebureau en een plan van aanpak maken. Die nacht wordt de dader na afloop van het feest en buiten het zicht van de feestgangers zonder verdere problemen aange-houden. De familie probeert nog wel verhaal te halen aan de balie van het politiebureau, maar druipt af. De vechtersbaas had zwaar gedronken en kan zich achteraf niet veel meer herinneren.

Door zelf het moment en de plaats van de aanhouding te bepalen, vol-doende voorbereidingstijd te ne-men, duidelijke werkafspraken te maken en het café onder observatie te houden, kon de aanhouding bui-ten het zicht van de cafébezoekers worden uitgevoerd. Een verstandige aanpak, want zo kon de aanhouding op de minst ingrijpende wijze en met de minste veiligheidsrisico's worden gerealiseerd.

6.1 Ontbieden op het bureau

Het is zondagmiddag na afloop van een risicowedstrijd. Alles verloopt rustig, totdat een agent een hem ambtshalve bekende veelpleger tegen het lijf loopt die hem kennelijk wil provoceren. De man loopt zonder aanleiding al schreeuwend op de agent af en roept hem, met naam en toenaam, toe dat hij een 'lelijke kankermongool' is en dat hij die 'kankerkop van zijn romp' zal slaan en dat hij hem 'helemaal kapot en dood' gaat maken. Het blijkt dat de betrokken agent hem al eens heeft laten aanhouden op zijn werk. De man schreeuwt dat hij dat van niemand pikt en dat het hem niets uitmaakt wat er verder gebeurt. 'Als ik hierdoor mijn baan kwijtraak, weet ik je te vinden. Als ik weet waar je woont, maak ik je kapot!'

De man gaat geheel door het lint en reageert niet op de sommaties om zich te verwijderen. Vrienden, politiecollega's en veiligheidsstewards springen ertussen. **Hoe nu verder?** Een aanhouding wegens bedreiging is gerechtvaardigd. Maar het is een drukke middag met veel publiek. Het risico van escalatie is reëel. Omdat het een oude bekende is, wordt besloten om hem niet ter plaatse aan te houden, maar hem uit te nodigen om de daaropvolgende maandag op het bureau te verschijnen. De jongen meldt zich maandagochtend inderdaad aan de balie van het politiebureau alwaar hij ter plekke buiten heterdaad wordt aangehouden. Tijdens het verhoor probeert hij weliswaar zijn gedrag goed te praten, maar hij blijft bedreigingen uiten aan het adres van de betrokken agent. Over de vraag of hij kan begrijpen dat deze agent zich door zijn uitingen ook daadwerkelijk bedreigd of beledigd heeft gevoeld, heeft hij zo zijn eigen opvatting. 'Het is maar net wie je bent. Vroeger stompte je elkaar voor de harses en dronk daarna een biertje. Nu krijg je meteen een bekeuring.'

Conclusie

De casus laat zien dat het uitstel van de aanhouding vruchten heeft afgeworpen. Door de aanhouding naar de volgende dag te verplaatsen is verdere escalatie voorkomen. Bijkomend voordeel is dat de zaak op maandagochtend door de dagdienst in alle rust kan worden afgehandeld.

6.2 Voldoende personeel inzetten

Op een dinsdagochtend omstreeks 6.00 uur begeven een mannelijke agent M. en drie vrouwelijke collega's zich naar een woning om buiten heterdaad een man genaamd E. aan te houden die verdacht wordt van diefstal met braak. Vanuit het verleden is bekend dat de Marokkaanse familie zich wel eens agressief zou kunnen gedragen. Ter plaatse gekomen, begeven twee agenten zich naar de achteruitgang van de woning, terwijl twee andere aanbellen. Een vrouw opent een raam en roept naar hen: 'Wat komen jullie doen?' De agent antwoordt dat ze voor een familielid komen en vraagt haar de deur open te doen. De vrouw zegt daarop dat ze precies wil weten waarvoor ze zijn gekomen. De agente vertelt haar dat een familielid wordt verdacht van diefstal met braak en dat hij daarom mee moet naar het bureau. De vrouw zegt vervolgens dat ze de deur niet opendoet, waarop de agenten dreigen dat zij in dat geval de deur zullen opentrappen. Daarop komt de vrouw naar beneden en doet de deur open. Zij blijkt een zus te zijn van de gezochte man en vraagt nogmaals om uitleg, waarop de politieambtenaren de machtiging tot binnentreden laten zien. Hierna lopen de agenten naar binnen, waar ze nog een zus, moeder, vader en broer van de gezochte man aantreffen. De agenten leggen uit waarvoor ze komen en een zus zegt dat de man die ze zoeken boven is.

Wanneer agent M. naar boven wil lopen, wordt hij halverwege de trap door de vader tegengehouden en ook wordt hij in zijn armen geknepen door twee vrouwelijke familieleden. Een broer van de verdachte roept dat hij van zijn vader af moet blijven en dat hij schijt heeft aan de politie. Plotseling verschijnt de gezochte man E. met achter zich nog een broer die begint te roepen dat hij M. herkent en dat hij voor de tweede keer ten onrechte zijn broertje meeneemt. Agent M. probeert naar E. toe te lopen, maar wordt weer belemmerd door de vader en aanwezige vrouwen. Zijn collega schiet hem te hulp en roept om assistentie van de twee collega's bij de achterdeur. Er ontstaat een worsteling tussen de familieleden en de twee agenten, waarbij de agenten zich proberen los te rukken om bij E. te komen. Wanneer de agenten met z'n vieren zijn en roepen dat E. naar beneden moet komen, geeft deze zich gewonnen. Hoewel de vader de aanhouding nog belemmert, wordt E. mee naar buiten genomen en afgeboeid. Intussen wordt er om extra versterking gevraagd. Een broer scheldt een van de agentes uit voor 'kankerhoer', waarop deze roept dat hij is aangehouden. Ook deze aanhouding wordt belemmerd door de andere familieleden die om de broer heen gaan staan en de agenten tegenhouden. De vader is inmiddels ook aangehouden voor be-

lemmering en wordt in de dienstauto geplaatst. Een andere broer loopt naar buiten en schreeuwt dat de agenten van zijn vader af moeten blijven.

Inmiddels is een hulpofficier ter plaatse en er wordt besloten om binnen in de woning rustig met de rest van de familie te praten. Hierbij wordt de hulpofficier door een broer uitgescholden voor ‘kut-officier’. Uiteindelijk wordt de familie gekalmeerd. Tijdens het verhoor op het politiebureau ontkennen de aangehouden familieleden categorisch dat er sprake is geweest van belemmering, mishandeling en belediging. Het is allemaal niet waar en verder kunnen zij zich niets herinneren.

Uit de mutatie in het bedrijfsprocessensysteem blijkt dat het overigens niet de eerste keer is dat de politie op dit adres in haar werk wordt belemmerd. De verbalisant verzucht dat in het vervolg ‘kordater moet worden opgetreden’.

Conclusie

Wanneer een verdachte buiten heterdaad in opdracht van de officier van justitie moet worden aangehouden, is er voldoende gelegenheid om de aanhouding voor te bereiden. Dat betekent dat de dag en het uur van aanhouding moeten worden bepaald, het aantal en soort personeelsleden dat zal worden ingezet, de manier waarop zal worden binnengetreden, de rolverdeling tussen de verschillende politiemensen en dergelijke. Uitgangspunt zal daarbij moeten zijn dat de kans op verzet afneemt naarmate er meer (gespecialiseerd) personeel wordt ingezet. Desondanks kunnen de politiemensen ook in dit soort gevallen verrast worden, zoals uit het voorbeeld blijkt. Kennelijk was de inzet van vier agenten in dit geval een onderschatting van de te verwachten weerstand. Hoe dan ook, door niet te wijken voor het verzet en de belemmering hebben de betrokken agenten in deze casus wel de nodige doorzettingskracht getoond.

6.3 Even wachten op assistentie

Twee politieambtenaren, een brigadier en een hoofdagent, krijgen in het begin van de zondagmiddag de melding van de zoon des huizes dat zijn vader doordraait omdat hij zijn medicijnen niet inneemt en te veel alcohol drinkt. Zij maken op straat voor de woning contact met de vader. Tijdens dit gesprek komt de man zeer onberekenbaar over; hij balt regelmatig zijn handen tot een

vuist en knijpt zijn ogen dicht alsof hij kwaad is. Ook pakt hij de agenten vast en gaat op hen hangen. Wanneer zij hem vragen dat niet te doen, reageert hij nauwelijks. De zoon vertelt hun dat zijn Ethiopische vader vanwege psychische problemen onder behandeling staat bij de GGZ en op weekendverlof is. Zijn vader had zelf al de GGZ gebeld, maar kon niet uit zijn woorden komen omdat hij moest huilen en trillen. Tijdens het gesprek gaat de vader het huis binnen en komt terug met een geopende fles wijn en een wijnglas dat hij op de grond zet. Wanneer hij weer tussen de agenten staat, pakt hij plotseling een groot model keukenmes onder zijn shirt vandaan en maakt daarmee enkele zwaaiende bewegingen in de richting van de agenten die onmiddellijk achteruitspringen om uit de baan van het mes te komen. Ze leggen hun hand op hun vuurwapen maar trekken het niet, omdat de vader niet achter hen aan gaat. Wel pakken de agenten hun pepperspray om zich tegen een eventuele aanval te verdedigen, maar de zoon pakt het mes af. De vader wordt aangezegd dat hij is aangehouden en met lichte dwang wordt gepoogd hem naar de dienstwagen te bewegen. Maar de vader laat zich niet duwen en loopt terug de woning in. Trekken aan zijn shirt heeft evenmin resultaat. **Hoe nu verder?** Doorzetten? Even laten betijen? De zoon inschakelen?

De agenten hebben door de aanval met het mes de schrik nog in de benen en besluiten even versterking af te wachten, zowel omdat de vader een zeer fors postuur heeft alsook omdat intussen een kleine menigte zich op hinderlijke wijze met het voorval dreigt te bemoeien. Er is geen directe noodzaak de aanhouding op dit moment te forceren. De verdachte loopt niet weg en er is dus genoeg tijd om op de komst van extra collega's te wachten. Even later wordt de vader met zes man zonder verdere problemen aangehouden. De brigadier en de 35-jarige hoofdagenten doen aangifte van bedreiging met de dood en van poging tot doodslag dan wel poging tot zware mishandeling. Tijdens zijn verhoor geeft de man aan dat hij lawaai en stemmen hoort. Hij kan zich niet herinneren wat er gebeurd is. Wel weet hij dat hij een beetje gek geworden was. 'Dat gebeurt de laatste tijd wel vaker. Ik slaap steeds niet goed en ik denk veel na. Ik doe mijzelf pijn, en niet andere mensen.' 'Hoe doet u uzelf pijn dan?' 'Ophangen. Ik ben klaar.' Volgens de GGD-arts is de vader amper aanspreekbaar en is dwangopname nodig. Na veel heen en weer bellen met de crisisdienst en andere functionarissen wordt de vader naar een ander politiebureau gebracht waar nog een observatiecel leeg staat. Na diverse bezoeken van de psychiater wordt hij vervolgens op basis van vrijwilligheid overgebracht naar een gesloten afdeling van een psychiatrisch ziekenhuis. De strafzaak wordt wel ingestuurd naar het Openbaar Ministerie om te beoordelen of de verdachte toerekeningsvatbaar is.

Conclusie

In deze casus hebben de agenten een goede keuze gemaakt om de aanhouding niet door te zetten maar even af te wachten. De verdachte is immers bekend en loopt niet weg. Even later kan de vader met behulp van extra collega's zonder problemen onder controle worden gebracht. Daarmee kon het doel van het optreden met het minste geweld tot een goed einde worden gebracht. Een voorbeeld van succesvol de-escaleren.

6.4 Hergroeperen en plan van aanpak maken

Het is vrijdagavond omstreeks 23.30 uur wanneer er een melding binnenkomt van een schermutseling bij een horecagelegenheid. Twee surveillance-auto's komen ter plaatse. Het blijkt dat de betrokkenen dronken zijn en deel uitmaken van een 25-jarig huwelijksfeest en dat politiebemoeienis niet op prijs wordt gesteld. De verschillende families geven aan dat de politie moet vertrekken omdat M. anders doordraait. Inderdaad komt M. als een razende op de agenten af, maar de familie werkt hem tegen de grond, waarbij klappen vallen. De agenten schudden handen met de familieleden en laten weten dat zij zich op deze manier niet de les laten lezen en dat zij erop terug zullen komen. Gezien de hectiek van de situatie is het de bedoeling om het gebeuren die avond maar te laten zitten. De eerste auto rijdt weg, maar wanneer de tweede auto, een back-upauto met een hoofdagent en een vrijwilligster aan boord, ook weg wil rijden, wordt het portier aan de bestuurderszijde opengetrokken en krijgt de hoofdagent een harde klap in zijn gezicht. Hij ziet dat het J. is, een oude bekende van de politie. Er volgt nog een klap, die de hoofdagent amper kan ontwijken omdat hij in de gordel zit. Hij voelt een hevige pijn aan zijn linkerkaak. Vervolgens pakt J. hem om de nek en klemt hem alle adem af. J. wordt door de familie weggetrokken. De hoofdagent kan weggrijpen en vraagt met de meeste spoed om assistentie. **Hoe nu verder?**

In plaats van direct naar de horecagelegenheid te rijden, verzamelen de assistentie-eenheden (negen man plus drie hondengeleiders) zich op het dichtstbijzijnde politiebureau om daar een plan de campagne te maken. Er is weinig keus: J. moet worden aangehouden. Maar de wijze van aanhouden moet natuurlijk worden afgestemd op de omstandigheden. Gezien de te verwachten escalatie, het feit dat het feestje tot 00.30 uur zou duren en iedereen straalbezopen is, wordt besloten de vechtersbaas niet in de horecagelegenheid, maar later die avond aan te houden op de openbare weg. Zo gezegd zo gedaan. Verschillende dienstauto's nemen positie in. Het café wordt geobser-

veerd. Omstreeks 00.30 uur wordt gezien dat J. naar buiten komt in gezelschap van een meisje. Wanneer hij wordt aangesproken, probeert hij weg te rennen, maar met weinig moeite kan hij door twee man worden ingerekend. De familie komt nog wel verhaal halen op het bureau, maar voldoet schoorvoetend aan het bevel zich te verwijderen en belooft de volgende dag terug te komen voor het indienen van een klacht. De hoofdagent doet aangifte van zware mishandeling en poging tot doodslag.

De verdachte verklaart achteraf eigenlijk geen idee te hebben waarover de vechtpartij ging. Hij had zelf klappen gekregen en draaide helemaal door. Hij had zwaar gedronken en kan zich niet veel meer herinneren, ook niet dat hij met een politieambtenaar heeft gevochten: 'Zoals ik al eerder heb gezegd, ben ik een stukje van de film kwijt. [...] Ik hoor van u dat zijn kaak opgezwollen is en dat hij pijn heeft aan zijn keel. Dat is niet zo mooi. Normaal gesproken doe ik nooit zoiets.' Hij kent de betrokken politieman als een rustige, redelijke, vriendelijke politieman en wil hem graag zijn excuus aanbieden.

Conclusie

Het verdient bepaald geen aanbeveling om 's nachts in een horecagelegenheid, te midden van een groep van veertig feestende en merendeels dronken familieleden, een vechtersbaas aan te houden die kort daarvoor in de vechtpartij op straat zijn warming-up heeft gehad. Voldoen de voorbereidingstijd nemen, duidelijke werkafspraken maken en het café onder observatie houden, zodat de aanhouding buiten het zicht van de cafébezoekers kon worden uitgevoerd, is een verstandige aanpak gebleken. Daardoor kon de aanhouding op de minst ingrijpende wijze en met de minste risico's worden gerealiseerd.

Sociaalvaardig omgaan met dronken uitgaanspubliek

Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat circa 20% van de agressie- en geweldsincidenten gerelateerd is aan het toezicht op pleinen en straten in uitgaansgebieden. De politie wordt bijvoorbeeld te hulp gevraagd om, in samenwerking met de portiers, de orde te handhaven bij de 'deur' als lastige bezoekers de toegang wordt geweigerd. Soms wordt er assistentie gevraagd omdat er in een café een 'opstootje' is uitgebroken. Wanneer de politie verschijnt, is de vechtpartij meestal reeds beëindigd, en is het lastig vast te stellen wie de dader en wie het slachtoffer is. Verder zijn de incidenten bijvoorbeeld gerelateerd aan het tussenbeide komen in ruzies tussen groepen jongeren, geluidsoverlast door luide muziek, wildplassen, drinken op de openbare weg en het verstoren van de nachtrust door lallend en schreeuwend over straat te lopen. Ook komt het geregeld voor dat dronken voorbijgangers ongevraagd hun mening geven over de aanwezigheid van de politie, beledigingen schreeuwen of er eens goed voor gaan staan omdat zij wel zin hebben in een robbertje vechten.

Uit de casuïstiek blijkt dat de politiemensen in eerste instantie nogal eens terughoudend reageren teneinde de situatie niet te laten escaleren. Zij laten de beledigingen bijvoorbeeld van hun rug afglijden en volstaan met het sommeren dat de betrokkene zich rustig moet houden of door moet lopen, mede omdat zij in de drukte op straat en met de beperkte personeelsinzet in de nachtelijke uren verstandig omgaan met verbaliseringsbeleid.⁵⁸ Maar ook omdat aangeschoten en dronken uitgaanspubliek lastige klanten zijn: 'Ze zijn niet gevoelig voor geweld. Je kunt slaan, pepperspray gebruiken. Het gaat mis omdat het niet werkt. Ze zijn onbeheersbaar.'⁵⁹ Hoewel er ook wel politiemensen zijn die niet bang zijn voor een knul met twintig glazen bier achter zijn kiezen: 'Die reageert heel voorspelbaar en als hij slaat, dan mist-ie.'⁶⁰

58 J. Naeyé. *Belediging en bedreiging van politiemensen*. 2009.

59 Aldus H. Van Duijn, voorzitter van de Nederlandse Politiebond, in *NRC Handelsblad*, 12 januari 2008.

60 P. Vermaas. 'Drugs en geweld. Polygebruikers zijn onvoorspelbaar agressief'. In: *Algemeen Politieblad* 10 (8 mei 1999): 11.

Uitgaanspubliek dat politiemensen confronteert met agressie en geweld is in 93% van de gevallen (flink) onder invloed van alcohol (zie grafiek 3.6). In de processen-verbaal verklaren de aangehouden verdachten veelvuldig dat zij zo dronken waren dat zij zich weinig of niets meer van de vorige avond kunnen herinneren of achteraf niet kunnen begrijpen dat zij zo tekeer zijn gegaan. Omgaan met dit soort uitgaanspubliek, vooral tijdens de klassieke uitgaansnachten van vrijdag en zaterdag, betekent dat politiemensen specifieke veiligheidsrisico's lopen. Niet alleen omdat agressief of gewelddadig uitgaanspubliek meestal zwaar onder invloed is, maar ook omdat er frequent sprake is van groepsgewijs uitgaan, waardoor hectische situaties kunnen ontstaan.⁶¹ Uit het onderzoeksmateriaal blijkt bijvoorbeeld dat meer dan een derde van de vechtpartijen (37%) en bijna de helft van de situaties waarin de politie wordt geconfronteerd met groepen personen (47%) gerelateerd zijn aan uitgaanspubliek. Ook is in meer dan een kwart van de gevallen (27%) sprake van agressie en geweld door bemoeials, dat wil zeggen door 'geëngageerde' voorbijgangers die de politie beledigen en bedreigen, aanhoudingen tegenwerken of op de vuist gaan, alleen maar omdat zij toevallig langskomen of aanwezig zijn.

Vanwege deze bijzondere risicoaspecten hanteert de politie in uitgaansgebieden doorgaans een lik-op-stukaanpak, waarbij ervoor wordt gezorgd dat op de drukste tijdstippen voldoende politieambtenaren aanwezig zijn om zowel preventief als repressief te kunnen optreden. Ook wordt er gewerkt met Horeca- en Bikerteams die specifiek zijn toegerust voor de openbareordeproblematiek en het omgaan met jongeren die onder invloed van alcohol en drugs verkeren. Sinds 2000 is door het Convenant Veilig Uitgaan de relatie tussen de horecaondernemers en de politie sterk verbeterd.⁶² Veel grotere horecagelegenheden maken inmiddels gebruik van portiers die de veiligheid van de bezoekers moeten waarborgen en die via de Horecatelefoon in direct contact staan met de politieambtenaren die dienst doen in het uitgaansgebied, waardoor zo nodig een snelle interventie kan plaatsvinden. Maar er zijn ook discussies over het feit dat de dominante aanwezigheid van politie in het uitgaansgebied juist agressie en geweld zou uitlokken en dat minder grootschalige aanwezigheid de voorkeur verdient. 'Beter optreden en dan snel weer weg.'⁶³

Politiemensen bouwen na verloop van tijd natuurlijk wel de nodige erva-

61 M. Abraham, A. van Hoek, P. Hulshof & J. Pach. *Geweld tegen de politie in uitgaansgebieden*. 2007: 5.

62 Convenant Uitgaansgeweld, Algemene Rekenkamer. *Kamerstukken II 2003-2004*, 29 661, nrs. 1-2: 5.

63 R. Jans. 'Aanwezigheid politie roept uitgaansagressie op'. In: *Algemeen Politieblad* 8 (april 2005): 8-9.

ring op om handig met dronken publiek om te gaan, maar uit de casuïstiek komt naar voren dat bij het bekeuren of aanhouden van dronken personen sociale vaardigheden er vaak amper toe doen. Een rationele benadering in de vorm van een gesprek of een redelijk verzoek sorteert bij deze personen veelal nauwelijks of geen enkel effect. Sussen en geduld hebben wordt daarom niet zo begrepen, laat staan in dank afgenomen. Dronken uitgaanspubliek heeft dat waarschijnlijk vaak niet eens in de gaten en dwingt politiemensen om dát te doen wat ze eigenlijk helemaal niet willen doen: aanhouden met alle gevolgen van dien. Er bestaat kortom een wereld van verschil tussen de tunnelvisie van aangeschoten of dronken uitgaanspubliek en de nuchtere kijk van politiemensen die gewoon aan het werk zijn. Dit verschil laat zich amper overbruggen door de sociale en communicatieve vaardigheden van de betrokken politiemensen. Met dronken personen is vaak gewoon geen land te bezeilen.

De uitdaging van het politievak is dus te voorkomen dat in hun contact met uitgaanspubliek een simpele ontmoeting op straat of de afhandeling van een strafbaar feit zich ontwikkelt tot een agressie- en geweldsincident. Inhoudsanalyse van het onderzoeksmateriaal laat een vijftal manieren zien waarop politiemensen vaardig om kunnen gaan met dronken uitgaanspubliek. Iedere manier van aanpak wordt geïllustreerd met een concreet voorbeeld.

Sociaalvaardig omgaan met dronken uitgaanspubliek

1. Een open vraag stellen

Tijdens tumult bij de voordeur van een uitgaansgelegenheid komt een aangeschoten jongen naar buiten die door de portier wordt weggestuurd. Agenten manen de jongen om weg te gaan. De jongen zegt dat hij in een vrij land leeft en zelf bepaalt waar hij staat. Als de jongen de agenten vervolgens beledigt, wordt hij aangehouden.

Wat de portier en de agenten niet weten is dat de jongen staat te wachten op zijn vriendin die nog binnen is. Door bij het eerste contact een open vraag te stellen ('Waarom blijf je staan?') was escalatie mogelijk voorkomen.

2. Pappen en nathouden

Een jonge, dronken veelpleger is uit de discotheek gezet omdat hij boos en scheldend rondloopt. Hij gaat tekeer tegen de ‘kanker-Turk’ van een portier. Hij wil zijn entreegeld en zijn jas terug. De agenten bemiddelen en sussen. Zij zorgen ervoor dat de portier de jas gaat halen. Maar de jongen blijft schelden. Ook zijn vrienden kunnen hem niet rustig krijgen, laat staan meenemen. Wanneer de maat vol is en de jongen wordt aangehouden wegens openbare dronkenschap, geeft hij de agent de volle laag. Deze spuugt bloed en is bang voor hiv-besmetting.

Bemiddelen en geduld tonen om een zaak van niets binnen de perken te houden, werpt alleen vruchten af als de betrokkenen voldoende aanspreekbaar zijn. In dit geval blijkt met de boze dronken vechtersbaas uiteindelijk geen land te bezeilen. Wanneer bovendien in de late uurtjes van de nacht alle voorbijgangers plotsklaps zijn vrienden zijn, rest de agenten niets anders dan hem met behulp van assistentie aan te houden.

3. Aanraken zo veel mogelijk vermijden

Een feestganger wordt aangehouden wegens baldadigheid. Zijn vriend vindt dat de ‘agentjes in pakkies’ normaal moeten doen. De agenten manen hem door te lopen en pakken zijn arm vast om hem een zetje in de goede richting te geven. Op dat moment ontaardt de situatie in een krachtmeting waarbij de vriend beledigingen en bedreigingen uit en daarvoor zelf ook wordt aangehouden. Achteraf is de vriend nogal verbaasd over wat er is gebeurd. Hij heeft eigenlijk geen enkele verklaring en weinig herinneringen aan het nachtelijk gebeuren.

Wanneer een verzoek om door te lopen kracht wordt bijgezet door de betrokkene bij zijn arm te pakken, krijgt het verzoek een dwangmatig karakter. Zo’n expliciete beperking van de bewegingsvrijheid kan botsen met persoonlijk prestige. De man kan in ieder geval niet accepteren dat hij voor het oog van het publiek wordt weggezet. Aanraking vermijden kan escalatie voorkomen.

4. Niet met je laten sollen

Twee jonge agentes proberen 's nachts een wildplasser te bekeuren maar dat mislukt omdat hij te dronken is. De agentes laten het verder maar zitten omdat de bekeuring doorzetten te veel tijd zou kosten, want het is druk op straat. De wildplasser vindt de 'kutwijven maar een stelletje lafaards' omdat ze hem niet durven aan te pakken. Na de zoveelste weigering om door te lopen wordt hij door mannelijke collega's aangehouden. De agentes schrijven in hun mutatie dat zij geprobeerd hadden om fatsoenlijk met hem te kletsen en dat zij 'niet op deze aanhouding zaten te wachten.'

De wildplasser tart het gezag van de politie door te roepen dat de agentes niet tegen hem durven op te treden. De agentes laten dit over hun kant gaan omdat ze wel wat anders aan hun hoofd hebben. Maar wanneer hij de agenten blijft uitdagen, wordt hij uiteindelijk aangehouden. Niet-optreden kan worden gezien als gezichtsverlies dat ondermijnend kan werken voor het gezaghebbend optreden van de politie op straat.

5. Hopen dat de bui vanzelf overtrekt

Tijdens een horecacontrole worden twee agenten door de stamgasten uitgescholden voor 'kankerjoden'. Zij laten dat verder maar zitten, maar besluiten in de vroege ochtend wel de sluitingstijd te controleren. Wanneer zij na sluitingstijd in hun auto voor de zaak staan, worden zij door een cafébezoeker uitgescholden. Door rustig te blijven zitten, hopen zij dat de bui vanzelf overdrijft. Maar wanneer hij een omstander slaat, is de maat vol en wordt hij aangehouden. Daarbij ontstaat een chaotische vechtpartij. De surveillant spuit per ongeluk zijn brigadier met pepperspray in haar gezicht, terwijl de brigadier even later een waarschuwingsschot lost en vervolgens vechtend in de bosjes valt. De agenten moeten flink incasseren, maar zetten door.

De agenten hadden de zaak door een afwachtende houding als een nachtkaaars willen laten uitgaan, maar zien zich door het gedrag van de dronken cafébezoeker gedwongen om toch tot aanhouding over te gaan. De situatie escaleert direct tot een forse vechtpartij waarin de agenten zich maar amper staande kunnen houden. De casus laat zien dat met de twee dronken vechtersbazen geen land te bezeilen is, en dat zelfs een waarschuwingsschot geen gewicht in de schaal legt.

7.1 Een open vraag stellen

Een politieambtenaar in mountainbike-uniform wordt op zondagochtend omstreeks 3.20 uur door de portier van een uitgaansgelegenheid aangesproken omdat de sfeer in het café erg gespannen is en er veel dronken mensen binnen zijn. Even later ontstaat er tumult bij de voordeur van het café. Een aantal mensen komt schreeuwend naar buiten, onder wie een jongen die in de deuropening blijft staan. De portier vertelt hem dat hij weg moet gaan, maar de jongen weigert en blijft staan. De portier trekt de jongen weg, maar deze blijft zich lastig gedragen en lijkt beschonken. **Hoe nu verder?** Gelijk vorderen om te vertrekken? Sussen en bemiddelen? De zaak overlaten aan de portier? De agent besluit te bemiddelen en loopt naar de jongen toe. Hij zegt: ‘Ga maar weg’, maar de jongen heeft hieraan geen boodschap en blijft staan. De portier duwt de jongen een paar meter weg en de agent zegt nogmaals: ‘Ga maar naar huis.’

Wanneer de jongen geen aanstalten maakt, zegt de agent: ‘Ik vorder dat je nu hier weggaat’, waarop de jongen vraagt: ‘Waarom moet ik weg?’ De ambtenaar vertelt hem dat hij zich lastig gedraagt, waarop de jongen reageert: ‘Dit is een vrij land. Ik maak zelf wel uit waar ik sta.’ Wat de agent niet weet, en wat de jongen verzuimt te zeggen, is dat hij staat te wachten op zijn vriendin die nog binnen is. Het is voorspelbaar dat de jongen in dat geval niet zal willen vertrekken. De agent op zijn beurt is helemaal niet bezig met de vraag waarom de jongen blijft staan. Hij trekt één lijn met de portier en vordert de jongen nogmaals dat hij moet vertrekken. Hieraan voldoet de jongen echter niet en hij zegt: ‘Donder op, klootzak.’ Op dat moment kantelt de situatie in juridisch opzicht. De belediging wordt op heterdaad ontdekt en de jongen mag daarvoor worden aangehouden. De politiebiker pakt hem bij de nek en brengt hem naar de grond. Met hulp van de portier kan de jongen worden geboeid. Tijdens het overbrengen scheldt hij de agenten uit voor ‘tyfus mongolen’ en ‘klootzakken’. De volgende ochtend verklaart de jongen dat hij spijt heeft dat hij zo dom is geweest en dat hij nog nooit eerder met de politie in aanraking is geweest. Hij had door de drank wat opstandig gereageerd en zou zich voortaan beheersen.

Conclusie

Deze casus illustreert hoe een situatie kan escaleren wanneer twee ervaringswerelden niet op elkaar zijn afgestemd. De jongen heeft een punt.

Zolang hij rustig blijft staan en de orde niet verstoort, is er geen grond om hem te dwingen te vertrekken. Mogelijk had de aanhouding voorkomen kunnen worden wanneer de agent met de jongen contact had gemaakt door de open vraag te stellen waarom hij bleef staan, zodat de jongen hem had kunnen uitleggen dat hij op zijn vriendin aan het wachten was. Dan had het op het eerste gezicht dronken gedrag een rationeel aspect gekregen. Het is achteraf op basis van het proces-verbaal natuurlijk moeilijk vast te stellen of dat inderdaad de-escalerend had gewerkt.

7.2 Pappen en nathouden

Twee agenten, een man en een vrouw, worden in de oudejaarsnacht om 4.15 uur in het centrum van de stad aangeroepen door een portier die op de middenberm staat en ruzie heeft met een jongen die hij vasthoudt bij zijn T-shirt. De jongen, naar later blijkt de 19-jarige veelpleger A., is erg boos en zet al zijn woorden kracht bij met de toevoeging 'kanker'. De portier blijft rustig en laat de jongen gewoon uitrazen. De agenten vragen aan de jongen wat er aan de hand is. Ze moeten hem daarbij steeds tot rust manen want door zijn manier van praten is hij niet te volgen. Ze begrijpen uiteindelijk dat hij onterecht de zaak zou zijn uitgezet en dat hij zijn entreegeld en zijn jas, die nog binnen hangt, terug wil hebben. Inmiddels is een vriend van A. erbij komen staan, die vertelt dat ze onterecht uit de discotheek zijn gezet en dat hij aangifte wil doen tegen de portier omdat hij door hem mishandeld is. Deze vriend is redelijk goed aanspreekbaar. De portier biedt aan dat hij de jas van de jongen wel uit de discotheek wil halen als hij het garderobebonnetje krijgt. Na veel moeite dringt dat eindelijk tot de jongen door en geeft hij zijn bonnetje af. De portier en de vriend lopen naar de discotheek om de jas te halen. Inmiddels zijn er zo'n acht andere jongeren op het tumult afgekomen, kennelijk bekenden van A., omdat ze hem aanspreken en proberen te kalmeren.

Maar op het moment dat de portier met de jas van de jongen komt aanlopen, gaat de jongen weer door het lint en schreeuwt hij dat de portier hem uit de discotheek heeft gezet omdat hij een Marokkaan is. Een van de agenten legt hem uit dat dit nergens op slaat omdat de portier zelf een Marokkaan is. Maar de jongen blijft herhalen dat het een 'kanker-Turk' is, en is niet voor rede vatbaar. De agenten waarschuwen de vrienden dat zij de jongen mee moeten nemen omdat hij anders met de politie mee moet. Inmiddels is voor de portier de maat vol. Omdat A. maar blijft schelden, vraagt hij de agenten of

zij 'hun werk willen doen', waarop de agenten hem pinnig uitleggen dat hij zich niet met hun werk moet bemoeien. De vrienden houden de dronken A. met z'n drieën in bedwang en sleuren hem weg van de discotheek. Maar A. wil nog steeds terug naar de portier en weet zich verschillende keren los te rukken. De agenten praten intussen wat met andere omstanders en houden een oogje in het zeil, terwijl de jongen tegen de rolluiken van een seksshop beukt en woest tussen de auto's door loopt in de richting van de discotheek. Zijn vrienden proberen hem tegen te houden, maar de gehele kluwen valt op de motorkap van een geparkeerde auto. **Hoe nu verder?** Hoe lang gaat dit nog goed? Hoeveel stampij gaat dit nog geven? Wachten totdat de jongen met de portier op de vuist gaat?

Ook voor de agenten is de maat nu vol. Zij besluiten dat A. moet worden aangehouden omdat hij in kennelijke staat van dronkenschap verkeert en een gevaar voor zichzelf en voor omstanders vormt. Zij sluiten hem in en zeggen hem aan dat hij is aangehouden. Wanneer zij de aanhouding aanzeggen, protesteren de vrienden omdat zij hem zelf willen meenemen. Maar de agenten zeggen dat die kans nu verkeken is. A. scheldt de agenten intussen uit voor 'kankerjoden' en probeert weg te rennen maar struikelt en wordt na een korte worsteling door de agent in een nekklem genomen. De jongen is niet groot van postuur en wordt 'rechttop gezet' zodat de agente hem kan boeien. Maar zijn vrienden, zo'n acht in totaal, roepen dat de agenten hem moeten laten gaan. Een van hen gaat aan de arm van de agent hangen, waardoor A. uit de nekklem kan draaien. Hij geeft de agent de volle laag met stompen tegen zijn rechteroor, -wang en -jukbeen. Al vechtend belanden zij tegen een bestelwagen waardoor de verdachte niet meer voluit kan slaan maar, zoals de agent verwoordt in zijn proces-verbaal, alleen nog 'korte klapjes' kan geven. De agent probeert weer een nekklem aan te leggen, maar A. ziet kans hem in zijn rechterpols te bijten. De agente trekt de jongen aan zijn haren zodat hij loslaat. Met behulp van de opgeroepen assistentie wordt de jongen uiteindelijk onder controle gebracht. De zogenoemde vriend wordt wegens belemmering eveneens aangehouden. De verdachten worden door de assistentie afgevoerd.

De agent komt tot zichzelf en proeft bloed in zijn mond: 'Ik heb toen een paar keer het vocht uit mijn mond uitgespuugd op straat. Ik zag op straat dat er bloed in mijn spuug zat. De tweede en derde keer spuugde ik geen bloed meer uit, maar alleen speeksel.' Hij kan geen verwonding vinden en ook de collega's kunnen niet vinden waar het bloed vandaan komt. Omdat de verdachte wel bloedt, is zijn bloed kennelijk in het gezicht en de mond van de

agent gekomen. Die schrikt hier enorm van: 'Ik voelde mij heel erg smerig. Ik weet wat voor ziektes je van bloedcontact kan krijgen en ben hier dan ook erg ongerust over.'

Op het bureau wil A. aanvankelijk niets zeggen, ook niet hoe hij heet, maar in de loop van de dag geeft hij zijn personalia en toestemming om bloed af te nemen voor een onderzoek naar mogelijke besmetting (hepatitis, hiv). De jongen is eerder met de politie in aanraking geweest ter zake van vernieling en mishandeling. Hij had die avond zijn verjaardag gevierd en was dronken geworden. In de disco had hij geld in de sigarettenautomaat gegooid zonder dat daar sigaretten uit kwamen. Omdat hij boos en scheldend rondliep, had de portier hem eruit gezet. Hij zegt achteraf spijt te hebben van het gebeuren en zegt dat hij geen ziektes heeft en dat de agent zich geen zorgen hoeft te maken. De groep jongens en de zogenoemde vriend waren vreemden voor hem. De 'vriend', die eveneens eerder gevangenisstraf heeft uitgezeten voor diefstal, heling en openlijke geweldpleging, verklaart achteraf dat hij wel erg dom is geweest: 'Ik ken A. nauwelijks en ik had er geen belang bij hem te helpen. Dit is een erg slecht begin van het nieuwe jaar.'

Conclusie

De casus laat zien dat bemiddelen, 'pappen en nathouden' en geduld tonen vanuit de agenten gezien een rationele benadering is om een zaak van niets binnen de perken te houden. Maar zo'n aanpak werpt alleen vruchten af als de betrokkenen voldoende aanspreekbaar zijn en waarderen dat zij de gelegenheid krijgen om handhavend politieoptreden te voorkomen. In dit geval blijkt met de boze dronken vechtersbaas echter geen land te bezeilen. En bovendien zijn in de late uurtjes van de nacht alle voorbijgangers plotsklaps zijn vrienden. Voor de agenten rest dan niets anders dan 'u vraagt, wij draaien' en hem met behulp van assistentie aan te houden.

7.3 Aanraken zo veel mogelijk vermijden

Op een zaterdagnacht om 2.00 uur lopen twee mannen in de binnenstad. Ze zijn na een bruiloftsfeest flink doorgezakt en zijn op weg naar huis. Een motoragent en twee politiebikers houden een van hen aan wegens baldadigheid. Zijn vriend schreeuwt in de richting van de bikers: 'Kijk, hier heb je nog een

paar van die agentjes in pakkies!’ en ‘Hij gaat helemaal niet mee, doe normaal.’ **Hoe nu verder?** Om de rust te bewaren, stapt een van de agenten op de man af en vraagt hem door te lopen en zich niet te bemoeien met het optreden. Om zijn woorden enige kracht bij te zetten, pakt hij de man bij zijn arm en begeleidt hem een stukje in de gewenste richting. De man is daarvan helemaal niet gediend en schreeuwt de agent toe: ‘Blijf met je poten van mij af, man, rot op!’ Al dat geschreeuw heeft inmiddels de aandacht van een aardige club mensen getrokken. Nogmaals wordt geprobeerd de man door middel van een verwijderingsbevel weg te krijgen, maar de man wordt alleen maar agressiever: ‘Ik sla je godverdomme voor je tyfuskop!’ Hij gaat vlak voor de agent staan, borstkas vooruit en met grote opengesperde ogen. Hun neuzen zijn tien centimeter van elkaar verwijderd. De agent voelt de spetters speeksel in zijn gezicht.

De agent deelt de man mee dat hij is aangehouden. Zijn collega pakt de arm van de man van achteren vast om een eventuele slaande beweging op te vangen en draait de man om in zijn richting. Zodra de twee oogcontact hebben, herhaalt de man zijn bedreiging nu ook in de richting van deze agent. ‘Ik sla jullie godverdomme voor je tyfuskop!’ Hij blijft de agent hierbij strak aankijken en steekt zijn andere arm met gebalde vuist in de lucht. Om te voorkomen dat de man daadwerkelijk gaat slaan, geeft de agent hem als eerste een stomp in het gezicht. Daardoor wankelt de man achteruit en valt op de grond. Hij staat echter snel weer op de been, loopt met gebalde vuisten op de agent af en roept: ‘Godverdomme, ik zal je!’ Net op tijd weet de agent een ‘bloedverwuring achterlangs om de nek’ aan te leggen en de man naar de grond te werken. Deze probeert op allerlei manieren aan de greep te ontkomen en slaat en schopt om zich heen. Ook probeert hij te bijten. Maar met behulp van de collega’s kan de man uiteindelijk onder controle worden gebracht.

De agent doet aangifte wegens bedreiging met geweld. Achteraf blijkt het om een 34-jarige man te gaan, een directeur van een drukkerij met zestig man personeel, die nogal verbaasd is over de strafbare feiten die hij gepleegd zou hebben. Hij verklaart dat hij geen agressief persoon is en dergelijke scheldwoorden zou hij nooit uiten, omdat hij zo niet is opgevoed. Dat hij met gebalde vuisten had gestaan, komt volgens hem door zijn eczeem: ‘Als ik gestrekte vingers heb, dan krijg ik kloven.’ Maar een gevechtshouding heeft hij niet aangenomen, hij is geen superman of zo. Hij houdt het wel voor mogelijk dat hij wat heeft geroepen, maar woorden als tyfus- of kankerlijker gebruikt hij niet. ‘Mijn moeder heeft zware leukemie. Ik kan me niet voorstellen dat ik dit gezegd heb.’

Conclusie

Het is in dit geval een routinekwestie dat de agent de bemoeial verzoekt om door te lopen. Maar op het moment dat hij zijn verzoek kracht bijzet door hem bij zijn arm te pakken, wordt een magische grens overschreden, waardoor de bemoeial niet meer in vrijheid zijn eigen gedrag kan bepalen, en dat is natuurlijk precies de bedoeling van de agent. Op dat moment kan zijn persoonlijke prestige zo in botsing komen met het overheidsgezag, dat hij niet kan accepteren dat hij voor het oog van het publiek wordt weggezet, terwijl de agent om diezelfde reden zich niet kan permitteren dat iemand gewoon blijft staan schreeuwen.

7.4 Niet met je laten sollen

Twee jonge agentes zijn als biker belast met toezicht op het zomerfeest in het centrum van de stad. Omstreeks 2.00 uur in de ochtend zien zij een man die waggelend rondloopt, tegen mensen botst, zich expres op de grond laat vallen en vervolgens in een prullenbak plast. Zij besluiten hem te bekeuren voor wildplassen. Deze jongeman gedraagt zich daarbij vervelend door telkens tegen een van de agentes aan te lopen. Nadat geprobeerd is de bekeuring uit te schrijven, hetgeen mislukt omdat de personalia niet goed kunnen worden vastgesteld omdat de man te dronken is en het ter plaatse hectisch druk is, vorderen de agentes dat de man vertrekt, waaraan hij voldoet. Een halfuur later komen zij de man weer tegen. Hij roept: ‘Hé, waarom gaan jullie nu weg, stelletje lafaards?’ De agentes stoppen, waarop de man naar hen toeloopt en ‘kutwijven’ roept. **Hoe nu verder?** Aanhouden omdat nu de maat vol is? Pappen en nathouden omdat er toch geen land mee te bezeilen is?

De agentes maken contact en vragen waarom de verdachte dat zegt. De man zegt dat ze lafaards zijn en dat ze hem toch niet durven aanhouden. Daarop vorderen zij wederom dat de man vertrekt. De man weigert om weg te gaan en gaat in een portiek zitten. De agentes worden op dat moment aangesproken door een voorbijganger, die zegt dat even verderop door een groepje jongens ruiten worden ingegooid, en laten de man verder maar met rust.

Wanneer zij met het onderzoek naar de vernieling bezig zijn, komt dezelfde man weer aanlopen. Hij wil weer een conversatie met de agentes aangaan. Tweemaal wordt de man gevorderd te vertrekken (volgens het proces-verbaal op grond van een APV-bepaling die dat zou toelaten). De eerste keer blijft hij een minuutje weg, maar na de tweede keer gaat hij op het trottoir zitten. In-

middels zijn er mannelijke collega's ter plaatse gekomen. Een van hen pakt de man vast en zet hem verderop neer. Daarop roept de man tegen een buurtbewoner: 'Ik heb die dames beledigd, maar ze durven niets, stelletje kutwijven, lafaards.' Nu is de maat vol en wordt de man door de mannelijke collega's aangehouden voor belediging en het niet voldoen aan een ambtelijk bevel.

De volgende ochtend verklaart de man dat hij dronken was geweest, zich klote voelde en had gescholden om de agenten te provoceren. 'Ik kan mij voorstellen dat die twee vrouwelijke politieagenten zich door mijn woorden beledigd voelden. Achteraf vind ik mijn gedrag supertriest. Het was niet nodig. Als ik niet dronken was geweest, was dit ook niet gebeurd.' De man verlaat het politiebureau na betaling van een transactie van €130 voor de belediging en €110 voor het niet voldoen aan bevel of vordering. De afweging van de agentes blijkt uit de mutatie in het bedrijfsprocessensysteem: 'Wij zagen dat verdachte naar ons toe kwam en meerdere malen riep: "Kutwijven!" Geprobeerd om fatsoenlijk met hem te kletsen omdat wij niet op deze aanhouding zaten te wachten.'

Conclusie

Deze casus laat zien hoe pappen en nathouden disfunctioneel kan uitpakken voor het gezag op straat. De provocerende wildplasser vindt de agentes maar lafaards en kutwijven omdat hij denkt dat zij hem gewoon niet durven aanpakken. Voor de agentes bestaat de context kennelijk vooral uit de drukte op straat tijdens het zomerfeest en uit het feit dat zij door een aanhouding terug naar het bureau moeten, hetgeen ten koste gaat van hun aanwezigheid op straat. Niet-optreden kan worden gezien als een zwaktebod, als gezichtsverlies dat het gezag van de politie op straat ondermijnt.

7.5 Hopen dat de bui vanzelf overtrekt

Het is zaterdagavond 2.00 uur. Een brigadier en een jonge surveillant worden naar een café gestuurd dat volgens een telefonische melding overlast veroorzaakt. Bij aanvang van de nachtdienst was tijdens de briefing al meegedeeld dat er vaker overlast in dat café is en dat de eigenaar de sluitingstijden niet in acht neemt. Zij gaan het café in om bij de eigenaar van de zaak om opheldering te vragen. Door enkele stamgasten worden zij ontvangen met de roep

‘kankerjoden’. De eigenaar geeft aan dat er wel vaker gebeld wordt, maar dat het gaat om valse meldingen. De agenten laten de beledigingen voor wat ze zijn, namelijk het gelal van dronkenlappen, en vertrekken. Het is een situatie waar een gemiddelde politieman niet koud of warm van wordt en waarin alle ruimte bestaat om professioneel de kat uit de boom te kijken. Maar de agenten komen wel om 3.00 uur terug ter controle op de sluitingstijd. Zij wachten in hun dienstauto voor het café. Na een tijdje komt er een groepje mannen naar buiten. Een van hen loopt in de richting van de politieauto om te zeggen dat de agenten nutteloos bezig zijn en zijn belastingcenten opmaken. De man windt zich steeds meer op en scheldt met dubbele tong de agenten uit voor ‘kankersukkels’ en ‘kankerlijers’. De agenten voelen zich beledigd. **Hoe nu verder?** Het is een ongelukkig moment. Er komen nog meer mensen uit het café, en het is halverwege de nachtdienst. Wat halen zij zich op de hals als zij de uitdager aanpakken? Het is uiteindelijk maar een dronkenlap.

De agenten besluiten rustig af te wachten in de hoop dat de bui door het vertrek van de man vanzelf overdrijft. Zo blijven kleine zaken klein. Om escalatie te voorkomen, blijven zij in de dienstauto zitten, in de hoop dat de omstanders de man wel rustig kunnen krijgen: ‘Wij zagen dat enkele personen hem in een taxi probeerden te krijgen. Mede hierdoor dachten wij, verbalisanten, dat het probleem opgelost zou zijn als die manspersoon met de taxi zou vertrekken.’ De dronken man, naar later blijkt de veelpleger D., wordt door zijn vrienden van de politieauto weggetrokken en in de richting van het taxibusje geloodst, maar de agenten zien vanuit hun auto dat hij bij de derde poging een omstander slaat. Nu is de maat vol en is rustig toekijken voorbij.

De agenten stappen uit met de bedoeling D. aan te houden wegens belediging, mishandeling en verstoring van de openbare orde. Wanneer zij D. vastpakken, blijft een van de omstanders, naar later blijkt zijn 32-jarige vriend V., vlak in zijn buurt staan. Eerst weten de agenten niet of hij hen wil helpen of juist niet. Maar dat wordt snel duidelijk, want hij probeert de verdachte los te trekken. De brigadier geeft in een poging hieraan een eind te maken de vriend een schop onder zijn kont en roept dat hij weg moet gaan. De vriend geeft de brigadier daarop een stomp in het gezicht waardoor zij een moment gedesoriënteerd raakt. Hierop trekt de surveillant zijn pepperspray en roept: ‘Let op, ik ga sprayen!’ In plaats van de vriend raakt hij zijn brigadier, die door de windrichting de volle vlag pepperspray over zich heen krijgt. Gelukkig kan zij haar ogen openhouden. De 29-jarige verdachte D. loopt vervolgens dreigend op de brigadier af. Zij heeft de indruk dat hij haar in elkaar wil slaan. Een tiental omstanders kijkt toe, maar steekt geen hand uit.

De brigadier realiseert zich dat zij haar pepperspray is kwijtgeraakt en dat haar handboeien op de grond liggen en dat zij het dus met fysieke kracht zal moeten redden. Zij ziet haar collega worstelen met V. en weet dat ze geen tijd hebben gehad om assistentie te vragen. Zij roept tegen D. dat zij haar vuurwapen zal trekken als hij nog één stap dichterbij komt. D. roept terug dat ze dat toch niet durft. Daarop trekt de brigadier haar dienstpistool en steekt het in de lucht. Wanneer D. geen enkele reactie geeft, lost zij een waarschuwingschot. Zij ziet dat dit geen enkel effect sorteert. Met haar linkerhand pakt zij D. bij zijn rechterarm omdat zij op dat moment haar vuurwapen nog in haar rechterhand heeft. Zij waarschuwt D. om nu echt te stoppen: 'Hierop kreeg ik, verbalisant, geen reactie. Ik heb vervolgens mijn vuurwapen opgeborgen.'

De brigadier en D. vallen vervolgens vechtend in de bosjes. De surveillant vraagt per portofoon om assistentie: 'Snel, spoed, er is een schot gelost en er is gepepperd.' De taxichauffeur ziet alles van vlakbij gebeuren en rent met ogen vol tranen van de pepper het café binnen en belt 112 omdat, zoals hij later verklaarde, hij niet de indruk kreeg dat de politieagenten de tijd hadden gehad om collega's te roepen. De surveillant kan op dat moment nog net voorkomen dat hij door V. met zijn eigen portofoon om de oren wordt geslagen, en besluit V. dan maar te pepperen. Dat werkt. V. doet zijn handen naar zijn gezicht en schreeuwt het uit van de pijn. Even later worden de mannen met behulp van de assistentie geboeid afgevoerd. In de dienstwagen wordt het gezicht van V. gespoeld met Cool-It. Op het bureau gaat hij door het lint, scheldt en tiert en slaat een van de arrestantenverzorgers met zijn T-shirt in het gezicht. Met behulp van een armklem en trekken aan zijn haren weten ze V. met veel moeite in de cel te krijgen.

Verdachte V. verklaart de volgende ochtend dat hij geen pistool heeft gezien, maar wel het schot heeft gehoord. Verder kan hij zich geen details meer herinneren: 'Er zal best wel iets aan de hand zijn geweest, want anders zou de politie niet zo optreden. Ik weet niet alles meer over de situatie van vannacht. Het kan dat dit door mijn alcoholgebruik komt. Ik ben niet bereid om schade te vergoeden. Ik vind dat ik genoeg betaal. Dit is mijn mening. Als een rechter bepaalt dat ik moet betalen, zal ik dit wel doen. Wat er vannacht gebeurd is, dat ben ik niet. Ik vind het jammer wat er gebeurd is. Het is mij overkomen en ik kan het niet terugdraaien. Ik ben bereid om in gesprek te gaan met de betrokken politieagenten. Ik zou dan mijn excuses willen maken en erover praten. Ik denk dat dit zinvoller is dan een vergoeding van de immateriële schade.'

Verdachte D. verklaart geen omstander te hebben geslagen en niet te heb-

ben gehoord dat hij was aangehouden. Hij heeft wel een schot gehoord, maar door de pepperspray geen pistool gezien en niet beseft dat hij geboeid ging worden. Hij vond het hele politieoptreden nogal rommelig en amateuristisch overkomen: 'Ik had het idee dat er wat met handboeien werd gezwaaid en gekeken werd wie er in zou vallen. 't Werd mij uiteindelijk duidelijk dat ik degene was die aangehouden moest worden. Ik wist alleen niet waarvoor.' Hij kan zich verder van de volgorde van de gebeurtenissen weinig meer herinneren, het was te hectisch geweest. Hij zou best bereid zijn de eventuele immateriële schade te vergoeden, maar vindt het onbegrijpelijk dat hij zo hard is aangepakt. Het is ronduit onbeschoft hoe hij is behandeld.

Beide politieambtenaren houden aan het incident, naast scheuren in hun overhemd, meerdere pijnlijke plekken en schaafwonden over. De brigadier doet aangifte wegens belediging, bedreiging, mishandeling en wederspanningheid. Zij heeft door de vechtpartij emotionele schade opgelopen en als gevolg daarvan enkele nachten slecht geslapen. Zij wil zich voegen in het strafproces, met het oog op vergoeding van de immateriële schade.

Conclusie

Deze casus laat zien dat de betrokken politiemensen, die de zaak via een afwachtende houding als een nachtkaaars hadden willen laten uitgaan, zich door het gedrag van de dronken D. gedwongen zien om toch tot aanhouding over te gaan. De situatie laat vervolgens geen enkele ruimte meer voor sussend optreden of tactisch uitstel. De situatie escaleert direct tot een vechtpartij waarin de agenten niet voor de consequenties terugdeinzen maar doorzettingskracht tonen en daarom flink moeten incasseren. De casus laat ook zien dat met de twee dronken vechtersbazen geen land te bezeilen is en dat zelfs een waarschuwingsschot geen enkel gewicht in de schaal legt.

Sociaalvaardig omgaan met bekeuringsfrustraties tijdens verkeershandhaving

Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat circa 19% van de agressie- en geweldsincidenten gerelateerd is aan het handhavend toezicht op de naleving van de verkeerswetgeving. In de helft van deze gevallen gaat het om bekeuringssituaties waarin bestuurders gefrustreerd of boos reageren omdat zij worden geverbaliseerd voor een simpele overtreding, zoals foutparkeren, geen helm dragen, door rood licht rijden of geen gordel dragen. Een kwart bestaat uit bemoeizucht van passagiers of voorbijgangers die zich met de bekeuringssituaties bemoeien. Het resterende kwart van de gevallen bestaat uit het achtervolgen van bestuurders die een stopteken negeren.⁶⁴

Agressie- en geweldsincidenten in de sfeer van de verkeershandhaving zijn dus meestal gebaseerd op ongenoegen of boosheid over de verbaliseringsbeslissing. In dit soort situaties gaat het in eerste instantie vooral om beledigingen en bedreigingen. De aanleiding is veelal een eenvoudige overtreding. Bestuurders kunnen in dat soort gevallen soms gefrustreerd reageren en alle medewerking weigeren, zoals de fietser die zonder verlichting op weg is naar zijn stamkroeg en pertinent weigert zijn identiteitsbewijs te tonen omdat hij die nacht 'gewoon dwars' is. Maar ook het verbaliseren voor niet handsfree bellen of het rijden zonder autogordel kan gemakkelijk leiden tot een hoogoplopende welles-nietesdiscussie. Wanneer de bekeuring desondanks wordt uitgeschreven, kan dat voor sommige bestuurders aanleiding zijn om te ontploffen van woede en frustratie. Wanneer de opmerking om wat nuttigers te gaan doen dan overgaat in beledigingen en bedreigingen, ontstaat er in feite een nieuwe situatie. Wanneer de bestuurder roept: 'Jij bent een kolerelijer, jij bent een kankerlijer, hoerenjong, jij kunt doodvallen, jij kan alle ziektes krijgen die ik nu niet kan opnoemen', wordt hij coulant behandeld als de agent hem waarschuwt daarmee op te houden omdat hij anders zal worden aange-

64 Afgemeten naar de 1,5 miljoen bekeuringen die jaarlijks aan weggebruikers worden uitgedeeld op basis van stoppen en staande houden (CBS 2008), is het aantal in HKS geregistreerde agressie- en geweldsincidenten in de sfeer van de verkeershandhaving bepaald gering te noemen.

houden. Als zo'n bestuurder vervolgens doorgaat met schelden en dreigen, zal hij zonder verdere omhaal van woorden worden aangehouden. De simpele overtreding is daarmee naar de achtergrond verdwenen, terwijl door de aanhouding de situatie kan uitlopen op wederspanning, belemmering of een vechtpartij.

Ook al is bekeuren een dagelijkse routinekwestie, wanneer met een verkeerde stijl van optreden contact wordt gemaakt of op een weinig professionele wijze gesprekken worden gevoerd, zal dat gemakkelijk tot een conflict-situatie kunnen leiden. Volgens Van der Steen (1989) hebben politiemensen in dat geval de neiging om de situatie allereerst te zien als een conflict tussen de verkeersdeelnemer en de desbetreffende rechtsregel, terwijl de burger zichzelf in conflict ziet met de desbetreffende agent.⁶⁵ Daarbij zal ook vaak de opportuniteit van de bekeuring ('Is het nu echt nodig? Kan dit niet met een waarschuwing worden afgedaan?') ter discussie worden gesteld, een terrein waarop politiemensen bij uitstek over een eigen discretionaire beleidsruimte beschikken.

De uitdaging van het politievak is dus om te voorkomen dat tijdens de verkeershandhaving een simpele verbaliseringssituatie zich desondanks ontwikkelt tot een agressie- en geweldsincident. Inhoudsanalyse van het onderzoeksmateriaal laat een viertal manieren zien waarop politiemensen vaardig om kunnen gaan met bekeuringsfrustraties in het verkeer. Iedere manier van aanpak wordt geïllustreerd met een concreet voorbeeld.

Sociaalvaardig omgaan met bekeuringsfrustraties tijdens verkeershandhaving

1. Inlevingsvermogen tonen

Tijdens de afhandeling van een verkeersongeval reageert een bestuurder geagiteerd op het feit dat hij langdurig in een gevaarlijke file op de vluchtstrook staat terwijl in zijn ogen de aanwezige agenten niets doen.

Het is een belangrijke beroepsvaardigheid om inlevingsvermogen te tonen, rekening te houden met de situatie waarin de gestreste chauffeur stoom afblaast en het hoofd koel te houden, ook als de

65 J.C. van der Steen. *Interactie politie-publiek; escalatie in bekeuringssituaties. Verslag van een onderzoek naar het ontstaan en de mogelijkheden tot voorkoming van escalatie in bekeuringssituaties*. 1989.

Wanneer hij ze daarop aanspreekt, verloopt het gesprek zodanig dat de bestuurder aangeeft een klacht te zullen indienen en tevergeefs vraagt naar de naam van de agenten. De bestuurder zegt tot slot tegen de agent: 'Wat ben jij een lul.' De bestuurder wordt vervolgens aangehouden wegens belediging. Op het politiebureau wordt de zaak geseponeerd omdat 'het opgewonden persoonsje' in verhouding tot het gepleegde feit door de aanhouding met voorgeleiding en het afleggen van een verklaring reeds 'voldoende repressief is getroffen'.

betrokkene onredelijk opgewonden is. Het had daarom meer voor de hand gelegen de situatie met een waarschuwing af te doen. Blijkens de mutatie in het bedrijfsprocessensysteem vonden de agenten hun optreden achteraf ook wel een beetje overdreven want de zaak wordt alsnog afgedaan met een politiesepot.

2. Handhaving correct doorzetten

Een vrachtwagen blokkeert in de ogen van de agent onnodig lang de rijweg. De bestuurder weigert om zijn vrachtwagen te verplaatsen. Hij gedraagt zich onmogelijk en de agent vraagt assistentie om de bestuurder aan te houden. Ook de assisterende collega's verzoeken en vorderen tevergeefs. Wanneer hij demonstratief de sleutels uit het contact trekt en het portier sluit, wordt hij aangehouden. Daarbij maakt de bestuurder tegen de agente seksistische en bedreigende opmerkingen. De bestuurder verklaart dat zijn beledigingen en bedreigingen niet als zodanig bedoeld zijn, maar alleen de bedoeling hadden zijn ongenoegen over het politieoptreden te uiten.

Deze casus laat zien dat correct optreden, geduld tonen, vriendelijk verzoeken, legitimatiebewijs tonen en rustig vorderen ook mogelijk zijn ten opzichte van een onredelijke en opgefokte bestuurder. Weliswaar trekken de agenten de bestuurder daarmee niet over de streep, maar zij stellen de confrontatie op die manier wel zo lang mogelijk uit. Wanneer de chauffeur definitief weigert, rest er weinig meer dan de bestuurder aan te houden. In feite vraagt hij erom.

3. Bekeuren mag wel, maar moet niet

Een foutparkeerder is op de verlofingsdag van zijn dochter bezig met laden en lossen voor een slagerij. Hij heeft van zijn aanstaande schoonfamilie een schaap van 40 kilo cadeau gekregen dat door de slager in stukken moet worden gesneden. Hij smeekt de agent de overtreding door de vingers te zien omdat een bekeuring voor de verloving een slecht voorteken zou zijn. Beiden kennen elkaar van een eerdere bekeuring. Wanneer de agent gewoon doorgaat met schrijven, raakt de foutparkeerder opgewonden en gefrustreerd. Hij maakt de agent enkele malen uit voor racist, waarvoor hij uiteindelijk wordt aangehouden. De man heeft achteraf geen spijt van de belediging omdat dit gewoon zijn mening is: in dezelfde situatie had de agent een Nederlandse bestuurder geen bekeuring gegeven.

Er is met betrekking tot verkeers-overtredingen ruimte voor verbaliseringsbeleid dat rekening houdt met de omstandigheden van het geval. In dit geval vindt de bestuurder dat de agent geen gevoel toont voor de feestelijke verlofingsdag en hem discrimineert door hem te bekeuren. Gezien vanuit een goede relatie politie-publiek, zouden een vermanend woord en felicitaties met de verloving een betere afloop zijn geweest, zonder dat dit afbreuk zou hebben gedaan aan de geloofwaardigheid van de verkeershandhaving.

4. Op tijd stoppen met achtervolgen

Een bestuurder wordt bekeurd voor het niet-dragen van zijn autogordel. De bestuurder kan geen rijbewijs of ander identiteitsbewijs tonen. Wanneer de agenten hem willen aanhouden, is voor de bestuurder de maat vol omdat hij zijn 2-jarig kind op de achterbank heeft. De bestuurder gaat ervandoor en er ontstaat een achtervolging waarbij hij diverse malen tegen de surveillanceauto botst. Bij de laatste botsing belandt zijn kindje tussen de voorstoelen.

Omdat het een eenvoudige standaardovertreding betreft die ook op kenteken had kunnen worden afgehandeld, had de achtervolging, gezien het risico voor het kleine kind, beter in een eerder stadium kunnen worden afgebroken, ook al is het de bestuurder die de botsing forceert.

8.1 Inlevingsvermogen tonen

In de ochtend handelen twee hoofdagenten een verkeersongeval af op een afrit van een snelweg. Daarbij moeten twee gewonde kinderen met de ambulance naar het ziekenhuis worden vervoerd. Om de ambulance vrije doorgang te verschaffen wordt een gedeelte van de weg afgesloten. Direct nadat de ambulance is vertrokken, wordt de weg weer vrijgegeven. In de tussentijd is er op de vluchtstrook voor de afrit een file van een kilometer ontstaan met een enorme verkeersopstopping tot gevolg. Een van de wachtende automobilisten is vanuit zijn auto ongeduldig aan het claxonneren en maakt daarbij heftige armgebaren. De agenten laten de man langs de kant van de weg stoppen en spreken hem aan. Ze zien dat de bestuurder flink over zijn toeren is. Hij vraagt geagiteerd waar zij in godsnaam mee bezig zijn, hoe zij het in hun hoofd halen om gezellig met elkaar te staan kletsen in plaats van het verkeer in goede banen te leiden. De hoofdagent tracht de bestuurder uit te leggen wat er aan de hand is, maar komt er bij de bestuurder niet tussen en beëindigt het gesprek. De bestuurder vraagt tevergeefs om de naam van de agent. Wanneer de hoofdagent vervolgens naar zijn dienstauto loopt, maakt de bestuurder hem uit voor lul. **Hoe nu verder?** Schouders ophalen omdat dit de zoveelste gestreste bestuurder is die zij tegenkomen? Enig begrip opbrengen voor de stress van de bestuurder, maar hem aanspreken op zijn gedrag? De bestuurder vermanen dat hij de volgende keer een proces-verbaal krijgt?

De agenten beslissen de bestuurder aan te houden wegens belediging. Hij wordt zonder verdere problemen in de boeien geslagen. De 36-jarige automobilist verklaart even later op het bureau dat hij de agenten had gevraagd hun werk te doen om de zeer gevaarlijke verkeerssituatie op te lossen: 'Hier kreeg ik geen enkel zinnig antwoord op, alleen een lachende ambtenaar. Vervolgens heb ik zijn gegevens gevraagd en gemeld een klacht in te dienen. Tot drie keer toe heb ik hem gevraagd het verkeer te regelen en tot drie keer toe heb ik zijn naam of legitimatie gevraagd. Deze heeft hij mij niet getoond. Uit onvrede heb ik tegen de agent gezegd: "Wat ben jij een lul."'

Conclusie

Was het politieoptreden in dit geval voldoende professioneel? Waren de agenten niet erg snel beledigd? Waar houdt inlevingsvermogen op en waar begint aantasting van het overheidsgezag? Het woord 'lul' kan

worden opgevat als een beledigende uiting van minachting.⁶⁶ Maar gezien de enorme verkeersopstopping kan het ook worden gezien als een min of meer acceptabel vocabulaire om ergernis tot uitdrukking te brengen. Het is een belangrijke beroepsvaardigheid om inlevingsvermogen te tonen, rekening te houden met de situatie waarin de gestreste chauffeur stoom afblaast en het hoofd koel te houden, ook als de betrokkene onredelijk opgewonden is. Het had daarom meer voor de hand gelegen de situatie met een waarschuwing af te doen. Blijkens de mutatie in het bedrijfsprocessensysteem vonden de agenten hun optreden achteraf ook wel een beetje overdreven. De zaak wordt geseponeerd omdat het ‘opgewonden persoonkje’ in verhouding tot het gepleegde feit door de aanhouding met voorgeleiding en het afleggen van een verklaring reeds ‘voldoende repressief is getroffen’ (sepotgrond 52).

8.2 Handhaving correct doorzetten

Op een donderdagochtend rijdt een agent langs een plek waar een vrachtwagen de weg blokkeert. Op de vrachtwagen staan twee eco-toiletten en de agent ziet dat een man bezig is om een eco-toilet te legen. Hij besluit in de auto even af te wachten tot de man klaar is met zijn werkzaamheden en de verkeershinder vanzelf weer ophoudt. Nadat het toilet gelegeerd is, vult de man een emmer met water en loopt in de richting van het toilet. Op dat moment is er volgens de agent echter geen noodzaak meer om de weg te blokkeren. De agent spreekt de man aan en vraagt hoelang de werkzaamheden nog gaan duren. De man stelt zich vanaf het eerste contact onmogelijk op. Hij vraagt om het legitimatiebewijs van de agent. Deze legt de man uit dat hij alleen een informatieve vraag heeft gesteld en in uniform niet verplicht is om zich te legitimeren.⁶⁷ Vervolgens vraagt hij de man nogmaals vriendelijk of hij zijn vrachtauto wil verplaatsen. Inmiddels staan er aan beide zijden van de vrachtauto meerdere auto's die niet door kunnen rijden. De man is duidelijk niet van plan zijn vrachtauto te verplaatsen en staat de agent op een agressieve

66 J. Naeyé. *Belediging en bedreiging van politiemensen*. 2009: 45.

67 In beginsel is het uniform voldoende legitimatie, maar op een duidelijk verzoek is de agent desondanks verplicht zijn legitimatiebewijs te tonen (art. 2 Ambtsinstructie 1994).

toon te woord: 'Dit bleek mij uit het feit dat hij met luide stem sprak en wilde armgebaren maakte. Tevens tutoyeerde de man mij zonder dat ik daar toestemming voor had gegeven. Ik bleef de man overigens volkomen correct en formeel te woord staan.' De bestuurder zegt vervolgens dat hij de auto niet wil verplaatsen omdat hij geen zin heeft om ver te lopen. **Hoe nu verder?** Voor iedere agent is dit een routinemoment. Wanneer vriendelijk vragen niet werkt, wordt er gevorderd. De wegenverkeerswet geeft daartoe alle bevoegdheid. Wanneer de man weigert aan de vordering te voldoen, is dat strafbaar. Ook dat is een routinemoment.

De agent beslist de man aan te houden. Maar omdat hij in zijn eentje is, vraagt hij via de meldkamer om assistentie en blijft in afwachting daarvan in zijn dienstauto zitten. In de tussentijd loopt de man verschillende keren in de richting van de dienstauto om 'klootzak, krijg de kanker/tyfus' naar de agent te roepen. Er komt een koppel collega's ter plaatse die op hun beurt de bestuurder aanspreken. Weer wil deze gelijk een legitimatiebewijs zien en dat wordt hem nu wel getoond. Wanneer zij alleen maar vragen wat er aan de hand is, begint de man weer te schreeuwen dat hij niet van plan is de vrachtwagen te verplaatsen. De agente vraagt hem rustig te blijven en de vrachtwagen te verplaatsen, zodat ze daarna rustig kunnen praten. Wederom weigert de man en ook de agente vordert hem zijn vrachtwagen te verplaatsen. Dan loopt de man naar de vrachtwagen, haalt de sleutels uit het contact en sluit het portier af. **Hoe nu verder?** Ook dit is een routinemoment. De man heeft voldoende kansen gekregen, de agente vindt het nu welletjes en houdt de man aan voor het niet voldoen aan de vordering. Omdat het duidelijk is dat de man niet vrijwillig meegaat, wil de agente hem boeien.

Wanneer één pols in de boeien zit, draait de man zich om en schreeuwt tegen de agente: 'Vuile slet, kankerhoer. Smerige teef, trut. Je moet blij zijn dat ik de stront opruim in jullie tyfusland. Ik denk dat ik maar pooier word, dan fuck ik je dochter.' Het lukt haar de bestuurder te boeien en zonder problemen in het dienstvoertuig te krijgen. Tijdens het verhoor verklaart de man dat hij door zijn boosheid wel van alles had geroepen en gescholden, maar dat had hij niet gedaan om de agenten te beledigen maar om hun duidelijk te maken dat hij het niet met hen eens was. De bestuurder verkeerde kennelijk in de veronderstelling dat zijn beledigingen en bedreigingen een vorm van vrije meningsuiting waren waarmee hij zijn ongenoegen over het politie-optreden mocht uiten.

Conclusie

Deze casus laat zien dat correct optreden en geduld tonen geen garantie zijn om succesvol met bekeuringsfrustratie om te gaan. Vriendelijk verzoeken, legitimatiebewijs tonen en rustig blijven, trekken de bestuurder niet over de streep. Wanneer hij demonstratief de sleutels uit het contact trekt en het portier sluit, is de vrije beleidsruimte geconsumeerd en vraagt de bestuurder in feite om te worden aangehouden ('u vraagt, wij draaien'), want zijn beledigingen, bedreigingen en de weigering om aan het verkeersbevel te voldoen zijn strafbare feiten die op heterdaad worden ontdekt.

8.3 Bekeuren mag wel, maar moet niet

Tijdens een surveillancerondje op zaterdagochtend zien twee agenten voor de Afghaanse slagerij een Peugeot op het trottoir geparkeerd staan die de hele stoep in beslag neemt. Omdat de voetgangers er zo niet langs kunnen en de auto daar niet geparkeerd staat uit plaatsgebrek, want even verderop zijn er vrije parkeervakken, beginnen zij een bekeuring uit te schrijven. Op dat moment komt de bestuurder van de auto uit de slagerij naar buiten. De bestuurder A. kent de verbalisant omdat hij al eens eerder is bekeurd toen zijn zoon geen autogordel had gedragen. A. geeft zijn autopapieren ter inzage en vraagt de agent de overtreding door de vingers te zien omdat het voor hem een heel belangrijke dag is: de verlovingsdag van zijn dochter. Een bekeuring zou namelijk een slecht voorteken zijn voor het verloop van de rest van de dag en voor het feest van zijn dochter. Hij legt de agent uit dat hij van de aanstaande schoonfamilie als geschenk een heel schaap heeft gekregen. Het 40 kilo wegende schaap was al geslacht, maar moest door de slager nog in stukken worden gesneden. Hij had zijn auto vlak voor de slagerij gezet en het zware stuk vlees vanuit zijn kofferbak de winkel in gedragen. Hij was maar een paar minuten binnen geweest. Tot drie keer toe smeekt A. de agent hem niet te bekeuren. **Hoe nu verder?** De hand over het hart strijken en de bekeuring teruggedraaien? Rekening houden met de specifieke omstandigheden van het geval en de bekeuring omzetten in een waarschuwing? Is het de zoveelste bestuurder met de zoveelste smoes of heeft de bestuurder een sterk punt?

De agent gaat door met het uitschrijven van de bekeuring en geeft A. de gele doorslag. A. is opgewonden geraakt en roept dat de agent een racist is. Zij sommeren hem rustig te blijven en zijn auto weg te halen. A. stapt vervolgens

in zijn auto en trekt het portier met een klap dicht waardoor de verbalisant het portier tegen zijn linkerarm krijgt. Hij wordt dan nogmaals gesommeerd zich rustig te houden. Tot zover blijkt dat de agenten het gedrag van de bestuurder min of meer voor lief nemen. Nadat A. is weggereden, lopen de agenten de winkel binnen om met de winkelier een praatje te maken over de parkeeroverlast. Op het moment dat zij weer naar buiten komen, komt A. teruglopen. Hij vraagt de agent weer waarom de bekeuring nou nodig was, waarop hij het bevel krijgt om terug te lopen. A. wil niet terug omdat hij in de winkel nog tomaten heeft staan en roept nogmaals 'racist' tegen de agent die hem heeft bekeurd. Nu is de maat vol. A. wordt aangehouden wegens belediging. Omdat er steeds meer mensen om hen heen gaan staan, wordt A. snel in de auto gezet.

Op het bureau geeft A. zijn kijk op de situatie. Hij vindt het geen manier van doen hoe hij is behandeld en gezien de situatie blijft hij erbij dat hij de agent een grote racist vindt: 'In mijn ogen is een racist iemand die geen gevoel heeft voor andere mensen. Ik heb het gevoel dat als er een Nederlandse man daar geparkeerd had gestaan en die in dezelfde situatie had verkeerd, hij geen bekeuring had gekregen van die agent. Dat gevoel had ik. Daarom heb ik hem een racist genoemd, dat is mijn mening. Ik vind het geen manier van doen als we zo met elkaar om moeten gaan. Ik blijf erbij dat hij de oorzaak is van het geheel en ik heb er geen spijt van. Ook niet achteraf.'

Conclusie

In deze casus wordt de agent door de foutparkeerder onredelijk verbaliseringsbeleid verweten. De agent is bevoegd om tegen de geconstateerde parkeerovertreding verbaliserend op te treden. Motief of opzet doen er niet toe. Maar politieambtenaren hebben daarbij een aanzienlijke beleidsvrijheid om de overtreding met een vermanend woord af te doen (politieesepot). Er is dus ruimte voor een verbaliseringsbeleid dat rekening houdt met de omstandigheden van het geval. Bekeuren mag wel, maar moet niet. Het kan onder bepaalde omstandigheden voor een bestuurder dus lonen om de opportuniteit van de bekeuring ter discussie te stellen. De Marokkaanse bestuurder heeft voor zijn gevoel een sterk verhaal en doet een beroep op het rechtvaardigheidsgevoel van de agent in kwestie. In dit geval mag dat niet baten want hij treft die dag gewoon een agent die daarvoor niet gevoelig is. Uit het oogpunt van een goede relatie politie-publiek hadden een vermanend woord en felicitaties met de verloving

voor een betere afloop gezorgd, zonder dat dit afbreuk zou hebben gedaan aan de geloofwaardigheid van de verkeershandhaving.

8.4 Op tijd stoppen met achtervolgen

Twee surveillerende agenten zien een bestuurder zonder gordel rijden. Zodra de man de agenten in het oog krijgt, doet hij al rijdend alsnog zijn gordel om. De agenten geven de man een stopteken. De bestuurder zet de auto aan de kant en stapt uit. De agenten vertellen de man wat zij gezien hebben, maar de bestuurder zegt dat hij al die tijd zijn gordel heeft gedragen. De agenten weten wel beter en zeggen dat hij een bekeuring krijgt. Omdat de bestuurder geen rijbewijs bij zich heeft, vorderen de agenten een identiteitsbewijs. De man geeft te kennen dat hij ook geen ander identiteitsbewijs bij zich heeft. De agenten zeggen dat hij is aangehouden en mee moet naar het politiebureau, een routineaangelegenheid want op jaarbasis worden tienduizenden personen naar het politiebureau gebracht voor identiteitsonderzoek. Maar voor de bestuurder is dit kennelijk niet bespreekbaar want hij roept dat de agenten gek geworden zijn en dat hij echt niet mee kan naar het bureau omdat hij een kind achter in de auto heeft zitten. Als de agenten een blik in de auto werpen, zien zij inderdaad een kind van een jaar of twee in een kindersitje op de achterbank zitten. **Hoe nu verder?** Terwijl de agenten nog naar de auto staan te kijken, zien zij dat de man achter het stuur plaatsneemt en weg wil rijden. Omdat zij willen voorkomen dat de man inderdaad weggrijdt, nemen de agenten een strategische positie in. Een van hen blijft achter de auto staan en de ander loopt naar de bestuurderskant. De man rijdt desondanks weg. De agenten zetten met hun dienstvoertuig de achtervolging in. De auto is al snel ingehaald en ze gaan ernaast rijden. De bestuurder is echter niet van plan om zich zomaar gewonnen te geven en stuurt zijn auto in de richting van het politievoertuig. De agenten moeten hard remmen om te voorkomen dat zij van de weg gedrukt worden. Dit is het moment waarop de achtervolging een serieuze wending krijgt. Moeten zij afhaken vanwege het kindje op de achterbank? Is een bekeuring op kenteken niet een beter alternatief? Hoeveel risico willen zij nemen? De agenten vragen aan de meldkamer om assistentie van hun collega's en zetten de achtervolging door.

De bestuurder rijdt op een verkeerslicht af dat op rood staat. Omdat er twee andere auto's voor het rode licht staan te wachten, moet de bestuurder wel stoppen. De agenten komen achter hem te staan. Zodra de bestuurder dat

doorheeft, botst hij twee keer achteruit tegen de politieauto aan. Door die actie weet hij weer weg te komen. Niet lang daarna, op een nabijgelegen rotonde, weten assisterende collega's hun voertuig zo te manoeuvreren dat zij de doorgang blokkeren. Opnieuw botst de man achteruit op de politieauto, met als gevolg dat het kinderzitje losschiet en zijn kind tussen de voorstoelen belandt. Als de man bezig is met zijn kind, hebben de agenten voldoende tijd om uit te stappen en hem aan te houden.

Op het politiebureau verklaart de man dat het hem niet zozeer ging om de bekeuring voor het niet-dragen van een gordel, maar dat het meer ging om de aanhouding voor het niet kunnen tonen van een identiteitsbewijs: 'Ik wilde niet mee naar het bureau, want ik wilde mijn kind niet achterlaten. Ik werd boos toen ze zeiden dat ik mee moest. Ik was kwaad, kwaad, kwaad. Daarom botste ik ook op hun auto. Mijn kind in de auto laten zitten is toch niet normaal!'

Conclusie

Omdat het een eenvoudige standaardovertreding betreft die ook op kenteken had kunnen worden afgehandeld, is de vraag legitiem of de achtervolging, gezien het risico voor het kleine kind, niet in een eerder stadium had moeten worden afgebroken. Weliswaar is het de bestuurder die de botsing forceert, maar in het onderzoeksmateriaal zijn diverse voorbeelden aangetroffen waarin politiemensen vanwege de risico's in een achtervolging afhaken in gevallen waarin sprake is van een ernstig misdrijf.

Het bijzondere van dit voorbeeld is dat het toch wel tamelijk onvoorstelbaar is (en daarmee onvoorspelbaar) dat de vader zijn kind aan zulke risico's blootstelt, enkel en alleen met het doel zijn kind te beschermen.

De tijd nemen bij geweld tijdens relatietwisten

Op jaarbasis speelt 6% van het agressie- en geweldgebruik tegen politiemensen zich af tijdens het interveniëren in relatietwisten. In ruim de helft van deze gevallen gaat het om een conflict tussen partners of geliefden. De andere helft is fiftyfifty verdeeld over conflicten tussen ouders en kinderen en tussen ex-partners. Omdat dit soort incidenten zich vaker buiten (60%) dan in de woning (40%) afspeelt, wordt in deze studie de term 'relatietwist' gehanteerd en niet de term 'huiselijk geweld'.

Huiselijk geweld wordt de laatste jaren in toenemende mate beschouwd als een groot maatschappelijk probleem.⁶⁸ De overheid voert met betrekking tot huiselijk geweld daarom een actief beleid. Zo heeft het Openbaar Ministerie per 1 januari 2009 nieuwe regels en randvoorwaarden vastgelegd om de opsporing en vervolging van huiselijk geweld effectiever te maken. Uitgangspunt is dat de politie de vermoedelijke dader van huiselijk geweld in geval van heterdaad terstond moet aanhouden en dat het slachtoffer zo veel mogelijk wordt bewogen om aangifte te doen, ook al zal het Openbaar Ministerie in beginsel ambtshalve vervolgen.⁶⁹ Het tegengaan van huiselijk geweld is daarmee voor de politie een belangrijke beleidsprioriteit geworden.⁷⁰ De cijfers liegen er niet om. In 2007 zijn er 64.822 gevallen van huiselijk geweld ter kennis van de politie gekomen, resulterend in 16.502 aangehouden verdachten waarvan circa de helft in verzekering werd gesteld.⁷¹ Het gaat dus om grote aantallen.

68 Van alle bij de politie aangegeven geweldsdelicten betreft gemiddeld 20% geweld binnen (huwelijkse) relaties of verbroken relaties. Kabinetsnota 'Privé geweld, publieke zaak'. *Kamerstukken II* 2001-2002, 28 345, nr. 2.

69 Besluit tijdelijk huisverbod 20 oktober 2008. In: *Stcrt* 2008: 422; Aanwijzing huiselijk geweld 15 december 2008. In: *Stcrt* 2008: 253.

70 De ruime meerderheid van de daders is van het mannelijk geslacht en van niet-Nederlandse etnische herkomst en circa 20% van de daders had eerdere politiecontacten wegens huiselijk geweld of andere geweldsdelicten. K.D. Lünemann & M.Y. Bruinsma. *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. 2005: 12.

71 J. Kaasjager. 'Huisverbod om af te koelen'. In: *Blauw* 2 (17 januari 2009): 22-25.

Agressie en geweld tijdens het interveniëren in relatietwisten bestaat uit een aantal standaardsituaties. Een klassieke melding is dat een man zijn woede koelt op de inboedel. Soms is een ware ravage in de woning aangericht, met overall scherven en bloed. Een andere klassieke melding is dat een man in de woning of in de buurt rondloopt met een mes. Soms wacht de man de politie al bij de voordeur op met zijn mes. De aanleiding van de twist kan zijn gelegen in ruzie over de boedelscheiding, drugsverslaving, alcoholverslaving, mishandeling, rancune over de verbroken relatie, jaloezie over de nieuwe partner en dergelijke. Maar ook triviale motieven, bijvoorbeeld de verzorging van de cavia of het niet mee willen werken aan een trioetje, kunnen aanleiding zijn dat binnen de relatie de vlam in de pan slaat.

Soms zijn dader en slachtoffer van mening dat de politie zich er niet mee moet bemoeien, bijvoorbeeld uit angst dat de woningbouwvereniging hun een nota stuurt voor de reparatiekosten van de ingetrapte voordeur of omdat de dader illegaal in Nederland verblijft. Ook komt het voor dat kinderen partij kiezen, dat de zoon zich op de agenten stort om zijn dronken vader te verdedigen wanneer deze wordt aangehouden wegens mishandeling van zijn vrouw, waarna zijn vrouw – die nota bene zelf de politie heeft gebeld – tot overmaat van ramp de agenten de huid vol scheldt omdat nu ook haar zoon wordt aangehouden. Uiteindelijk kan zo het hele gezin op het politiebureau belanden.

Sommige incidenten zijn aan de rand van wat een relatietwist genoemd kan worden. Zo kan het voorkomen dat de agenten die bij een woning aanbellen om te bemiddelen in een echtelijke twist, door het gat in de ruit van de voordeur zien dat twee mannen onder het bloed elkaar op leven en dood te lijf gaan, terwijl op de achtergrond het gegil van vrouwen is te horen. Het roepen ‘politie, maak open de deur!’ maakt geen enkele indruk. Omdat zij de deur ook niet opengeschopt krijgen, pepperen zij de mannen door de kapotte ruit. Daarop wordt de voordeur wel opengedaan en kunnen beide vechtersbazen worden aangehouden. Een van de mannen blijkt aan de vriendin van de ander te hebben gezeten. In de auto verklaart de andere man: ‘Het is maar goed dat jullie kwamen, anders had ik hem afgemaakt.’

Omdat in relatietwisten de emoties per definitie hoog oplopen, ligt het in de lijn der verwachting dat politiemensen daarin bovengemiddeld vaak zullen worden geconfronteerd met agressie en geweld. Maar uit het steekproefmateriaal blijkt dat daar in absolute zin geen sprake van is. Op jaarbasis blijkt maar 6% van het agressie- en geweldgebruik tegen politiemensen gerelateerd aan een relatietwist. Maar dat neemt niet weg dat politiemensen bij het interveniëren in

relatietwisten duidelijk een verhoogd risico lopen, zowel door alcoholgebruik, psychische problemen en suïcidale neigingen als door de aanwezigheid van messen, slagwapens en geïmproviseerde geweldsmiddelen. En als het raak is, zo blijkt uit grafiek 3.8, is het risico op fysiek geweld (79%) voor de betrokken politiemensen beduidend hoger dan het steekproefgemiddelde (60%).

De uitdaging van het politievak is om te voorkomen dat de interventie in een relatietwist zich ontwikkelt tot een situatie waarin de agressie of het geweld zich daadwerkelijk tegen de politie keert. In het onderzoeksmateriaal zijn de volgende vier voorbeelden aangetroffen die een en ander kunnen illustreren.

Sociaalvaardig omgaan met geweld tijdens relatietwisten

1. Weet dat de rollen zomaar kunnen wisselen

Een vrouw blijft een nachtje slapen bij haar ex-vriend, maar wordt de volgende ochtend mishandeld. Zij vreest voor haar leven en rent overstuur en halfnaakt het huis uit en roept luidkeels om hulp. De buurman belt de politie. De agenten vangen haar op en bieden haar aan om haar op de trein naar huis te zetten. Onderweg komen zij de ex tegen die wordt aangehouden. De vrouw wil dat niet en probeert de aanhouding te belemmeren. Vervolgens gaat ook haar ex in de aanval en bijt een van de agenten in zijn bovenarm. De vrouw wil geen aangifte doen omdat ze bang is voor de gevolgen en het als verraad voelt. Zij had reeds op haar elfde een relatie met haar ex en heeft medelijden met hem omdat zij weet dat hij het psychisch heel moeilijk heeft.

Wanneer ingevolge landelijk beleid de vermoedelijke dader van huishoudelijk geweld in geval van heterdaad altijd door de politie moet worden aangehouden, is het onvermijdelijk dat in een aantal gevallen het slachtoffer het om uiteenlopende redenen daarmee niet eens is en de aanhouding zal willen tegenhouden. In situaties waarin de gemoederen toch al heel hoog zijn opgelopen en dader en slachtoffer onder invloed van alcohol verkeren, is het dan moeilijk te voorkomen dat dader én slachtoffer zich tegen de politie keren.

2. Tijdrekken en wachten op de diensthond

Omdat zijn ex-vriendin geen relatie meer wil, gaat een man door het lint. Hij molt de voordeur, gaat thuis een mes halen en wacht de politie op straat af om zich in de aanwezigheid van de agenten van kant te maken. Hij zet het mes afwisselend op zijn keel, pols en buik en roept dat zijn ex hem moet terugnemen. De agenten houden gepaste afstand en wachten op assistentie van de diensthond. Hij dreigt de hond de keel door te snijden, maar wanneer de hond op de man wordt gesteld, gooit de dronken suïcidale man het mes in de struiken. De man loopt bijtewonden op en heeft achteraf veel spijt dat hij er zo'n theater van heeft gemaakt.

De relatietwist ontwikkelt van een poging tot zelfmoord in de richting van *suicide by cop*. De agenten nemen de tijd om op assistentie te wachten van de diensthond. Het stellen van de diensthond is passend geweldgebruik, zowel met betrekking tot het voorkomen van de mogelijke zelfmoord als met betrekking tot de aanhouding wegens vernieling en bedreiging. Daarmee is de levensbedreigende situatie toch nog binnen de perken gebleven.

3. Even terugtrekken en het hoofd koel houden

Een jonge jongen, een bekende van de politie, maakt ruzie, vecht met zijn vader en rent met een groot mes de straat op. Wanneer hij de agenten ziet, gaat hij er eerst vandoor, maar vervolgens gaat hij met zijn mes frontaal in de aanval. Omdat voor het gebruik van pepperspray geen tijd meer is en de agent geen plaats kan vinden om dekking te zoeken, gaat hij er als een haas vandoor en weet hij zich in veiligheid te brengen door bij zijn collega in de dienstwagen te springen. Vervolgens wordt de jongen door een hondengeleider en een agent op een geleende fiets net

De agent besluit om hard weg te rennen op het moment dat de jongen met een mes op hem afstormt. Door deze korte vlucht stelt hij alleen maar het moment van aanhouding uit. Wanneer hij was blijven staan, had hij mogelijk een (dodelijk) noodweerschot moeten afvuren. De agenten blijven de jongen opjagen, waardoor hij uiteindelijk zo afgemat raakt dat hij zonder verdere problemen kan worden aangehouden. Het hoofd koel houden blijkt te lonen.

zolang op de hielen gezeten totdat hij doodmoe neervalt en het mes in de struiken gooit.

4. Blijven communiceren en tijdrekken

Na een melding van een buurman dat een vrouw om hulp roept, worden de twee agenten bij de voordeur van de woning ontvangen door een man, een bekende verzetpleger, die met een soort bijl dwars door de voordeurruit slaat. De vrouw weet door de kapotte ruit te ontsnappen. De suïcidale man is onder invloed en bedreigt de agenten met messen, maar pepperspray houdt hem op afstand. Zij blijven op hem inpraten wanneer hij zichzelf begint te steken. De man laat zich ten slotte geboeid afvoeren met een ambulance. De vrouw mag van geluk spreken want zonder het kordate politieoptreden had zij het waarschijnlijk niet overleefd.

Politie mensen hebben soms maar weinig te kiezen. De verdachte opent bij het zien van de agenten direct de aanval en de agenten hebben geluk dat zij op het eerste moment niet reeds ernstig gewond raken. Door enerzijds niet voor het geweld van de bijl en de bedreiging met messen te wijken en anderzijds actief met de suïcidale man te blijven communiceren, hebben zij zijn poging tot zelfmoord zo veel mogelijk ontmoedigd.

9.1 Weet dat de rollen zomaar kunnen wisselen

Een buurman belt zondagmiddag om 14.00 uur met de alarmlijn dat er een conflict gaande is, waarbij serieuze bedreigingen worden geschreeuwd. Een agent en een aspirant gaan erop af. Ter plaatse worden zij aangesproken door de melder. Die heeft zojuist een vrouw bij zijn buurman zien wegrennen, geheel overstuur en met alleen een slipje aan, luid schreeuwend: 'Help, ik word vermoord, bel de politie!' Op dat moment komt uit het portiek een jonge vrouw tevoorschijn. Zij huult en loopt mank. De vrouw vertelt aan de agenten dat zij zojuist door haar ex-vriend O. is geslagen, geschopt en in haar knie gestoken met een mes. Zij wil geen aangifte doen uit angst voor represailles. Haar ex-vriend is een ommetje gaan maken om haar de tijd te geven haar

spullen te pakken. **Hoe nu verder?** Omdat de verwondingen oppervlakkig zijn, bieden de agenten de vrouw een lift aan naar het station om terug naar huis te gaan. Onderweg ziet de vrouw haar ex bij de bushalte staan. De agenten stoppen en spreken de man aan. Als blijkt dat dit inderdaad de ex van de vrouw is, houden zij hem aan. De man zelf lijkt geen problemen met de aanhouding te hebben. Hij is rustig en wordt in de auto gezet. Zijn ex-vriendin K. is het daarmee niet eens en begint met veel armgebaren luidkeels te schreeuwen: ‘Jullie mogen hem niet aanhouden. Ik heb geen aangifte gedaan. Ik heb ook rechten. Laat hem gaan, stelletje eikels.’ Een van de agenten vordert dat ze bij het dienstvoertuig weg moet gaan en wijst in de richting van de Rijksstraatweg. K. is echter niet van plan weg te gaan: ‘Kankerlijer, wie ben jij om mij weg te sturen?’

Inmiddels zijn er twee agenten in een politiebus gearriveerd om te assisteren. Zij zetten O. in de bus. K. wil niet terug in de dienstauto en maakt de agenten uit voor eikels en stompt een van de agenten hard tegen zijn borst, waardoor het pakje sigaretten in zijn borstzak platgeslagen wordt. Haar Surinaamse ex-vriend O. laat zich vervolgens ook niet onbetuigd. Hij begint tegen het interieur van de bus te schoppen, roept dat ‘die kale’ haar met rust moet laten en zet zijn tanden in de bovenarm van de verbalisant Y. die hem in de auto wil houden. Hij laat pas los als hij drie vuistslagen op zijn hoofd heeft geïncasseerd. Bedreigingen zijn het gevolg: ‘Ik pak die Turk nog wel, die Turk heeft een probleem’, kennelijk doelend op een van de collega’s van Turkse afkomst. Beide verdachten worden naar het bureau gebracht. Tijdens de insluiting gaat O. door met beledigen, waarbij hij tegen de Turkse collega zegt: ‘Amini siktiyim.’ De Nederlandse vertaling van dit Turkse gezegde luidt: ‘Ik neuk je moeders kutje.’

K. verklaart geen aangifte te willen doen omdat ze bang is voor de gevolgen en het als verraad voelt. Ze heeft medelijden met haar ex omdat zij weet dat hij het psychisch heel moeilijk heeft. Zij heeft reeds vanaf haar elfde een relatie met hem, hij was toen 13 jaar, waarbij zijn jaloezie een grote rol speelde.

Hoewel het sinds een halfjaar uit is met O., is zij die nacht toch blijven slapen. Die ochtend heeft O. in haar telefoon een sms’je van een collega ontdekt, waarna hij helemaal door het lint ging en haar keihard in het gezicht heeft gestompt en geslagen. Wanneer zij hoort dat O. de keuken in gaat en iets mompelt waarin het woord ‘mes’ voorkomt, vlucht zij doodsbang en alleen gekleed in haar onderbroek de flat uit. ‘In het trappenhuis ben ik rennend en kruipend de trappen afgegaan. Ik riep: “Laat iemand mij helpen, ik word ver-

moord, bel de politie. Help, ik word vermoord!” Ik heb bij mensen op de deur geklopt en op bellen gedrukt, maar er deed niemand open. Ik ben gevallen en op de grond blijven liggen.’ K. wordt na afloop van het verhoor door de politie alsnog naar het station gebracht. Bij navraag bij de vader van K. blijkt dat zij waarschijnlijk geen aangifte wil doen omdat O. illegaal in Nederland verblijft.

De 20-jarige O. is snel klaar met het verhoor. Op alle vragen, ook op de vraag of de vrouw zijn vriendin is, antwoordt hij ontkennend of met ‘ik weet het niet’. Hij heeft de agent niet gebeten en de Turkse belediging kent hij wel, maar hij heeft haar niet gebruikt. Hij zou alleen tegen de agent hebben gezegd: ‘Dank je wel voor de klappen.’

Conclusie

In deze casus keren dader en slachtoffer zich tegen de politie. Wanneer volgens landelijk beleid de vermoedelijke dader van huiselijk geweld in geval van heterdaad altijd door de politie moet worden aangehouden, is het onvermijdelijk dat in een aantal gevallen het slachtoffer de aanhouding zal willen tegenhouden. In situaties waarin de gemoederen toch al heel hoog zijn opgelopen en dader en slachtoffer onder invloed van alcohol verkeren, zijn agressie en geweld tegen de betrokken politiemensen in dat geval moeilijk te voorkomen.

9.2 Tijdrekken en wachten op de diensthond

Op vrijdagavond omstreeks 22.40 uur worden een brigadier en een aspirant naar een woning gestuurd omdat een man de ruit van de voordeur heeft ingeslagen. Van de meldkamer hebben zij doorgekregen dat de man zich nog steeds in de buurt van de woning bevindt. Ter plaatse worden zij aangesproken door de meldster, die vertelt dat haar ex overstuurd is omdat zij hem niet meer terug wil hebben. Hij heeft met zijn vuist het glas van de voordeur ingeslagen en zo hard op de deur geramd dat die niet meer opengaat. Volgens de vrouw is haar ex inmiddels weggefietsd. Als de agenten weer buiten staan, zien zij een man in hun richting komen aanlopen. Van een buurtbewoonster begrijpen zij dat dit de 36-jarige S. is, de ex in kwestie. S. roept: ‘Hier ben ik, mij moet je hebben.’ Terwijl hij in de richting van de agenten loopt, pakt hij een groot model slagmes uit zijn jaszak en zet dat op zijn keel. De agenten roepen hem toe dat

hij het mes moet laten vallen omdat in de woning kinderen zijn die dit niet moeten zien. Maar S. roept terug: 'Ik wil haar en de kinderen terug. Ze moet me terugnemen anders vermoord ik mezelf.' Hij zet het mes vervolgens afwisselend met de punt op zijn buikstreek en met de scherpe snede op de binnenkant van zijn linkerpols en roept: 'Schiet me dan neer, toe dan!' **Hoe nu verder?** De agenten weten even niet goed wat ze met de situatie aanmoeten. Ze blijven op gepaste afstand van de man en voelen zich bedreigd door het mes. Zij hebben via de meldkamer inmiddels om assistentie gevraagd. Dan komt de hondengeleider voorrijden. Dat lucht op. De hondengeleider waarschuwt S. dat hij het mes moet laten vallen of dat anders de hond zal worden ingezet. Als S. terugroept dat hij de hond zal neersteken en het mes weer op zijn keel zet, wordt na een laatste waarschuwing de hond losgelaten. Op het moment dat de diensthond bijt, gooit S. het mes weg. Het blijkt dat hij in zijn borst en rechterarm is gebeten. S. wordt aangehouden wegens bedreiging en vernieling en geboeid afgevoerd naar het politiebureau. Na de voorgeleiding wordt hij voor de verzorging van de hondenbeten naar het ziekenhuis gereden, waar hij een antitetanusinjectie krijgt toegediend en antibiotica.

De volgende dag doet S. zijn verhaal. S., een ex-bokser, heeft samen met zijn ex een dochter van 2 jaar en wilde serieus weer doorgaan met de relatie. Omdat hij toch alles weer had verknald, had hij thuis een groot mes opgehaald en was teruggelopen om zich in de aanwezigheid van de politie van kant te maken. Hij heeft er ontzettende spijt van dat hij er zo'n theater van heeft gemaakt. 'Ik was ontzettend verdrietig dat ik er bij mijn ex niet in kwam. Het ging de laatste tijd zo goed met mij. Dat kwam beslist door het bier dat ik gedronken heb. Ik drink normaal helemaal geen alcohol meer. Ik ben er trots op dat ik weer zo goed bezig ben, dat ik een studie heb opgepakt en weer aan het werk ben. Ik voel mij weer iemand, terwijl ik thuis altijd afgekraakt werd door mijn vader, die mij wel duizend keer heeft ingepeperd dat ik helemaal niets was. Ik heb weer een gevoel van eigenwaarde. Ik hoop dat ik een kans krijg van justitie en vandaag nog weer naar mijn werk kan gaan. Ik wil mijn werk niet kwijt, dat is mijn alles op dit moment.'

Conclusie

In deze casus lijkt het gedrag van S. zich te ontwikkelen van een poging tot zelfmoord in de richting van *suicide by cop*. Het politieoptreden heeft in dit geval allereerst tot doel S. tegen zichzelf te beschermen. Zolang S. de agenten met zijn mes niet zodanig in het nauw brengt dat zij geen

kant meer op kunnen, is noodweervuur niet aan de orde. Maar S. heeft ook de voordeur vernield, de agenten bedreigd met een mes en gedreigd de hond de keel af te snijden. Daarmee is de juridische basis gelegd om hem aan te houden. Het stellen van de diensthond is in dit geval passend geweldgebruik, zowel met betrekking tot het voorkomen van de mogelijke zelfmoord als met betrekking tot de aanhouding. S. heeft niet terug van de hond en gooit op het moment suprême het mes in de struiken. Daarmee is de levensbedreigende situatie toch nog binnen de perken gebleven.

9.3 Even terugtrekken en het hoofd koel houden

Op woensdagmiddag om 17.00 uur krijgen een hoofdagent en een aspirant een prioriteit 1-melding om naar een ruzie in een woning te gaan. De vader meldt dat zijn zoon naar buiten is gelopen met een mes. De meldkamer stuurt tevens een extra surveillance-eenheid bemand door een brigadier en twee agenten. Ook een hondengeleider wordt daarheen gedirigeerd. De agenten kennen de 16-jarige zoon J. en weten dat hij zeer agressief en onberekenbaar kan zijn. Als de agenten ter plaatse komen, zien zij de jongen op straat staan en vragen zij wat er gebeurd is. De jongen steekt zijn middelvinger op en rent weg terwijl hij roept: 'Flikker op, het gaat jullie niks aan. Ga toch hoeren neuken. Vraag maar binnen wat er aan de hand is. Ik heb jullie hulp niet nodig. Flikker op, man.'

In de woonkamer ligt de gehele inhoud van de keuken op de grond, de tafel ligt op zijn kop en overal ligt kapot serviesgoed. Het blijkt dat de jongen na een woordenwisseling helemaal is doorgedraaid. Hij heeft ook met een fors vleesmes zijn vader bedreigd. Daarna heeft hij de punt van het mes met kracht in de motorkap van de gezinsauto geslagen en zijn broertje met het mes achterna gezeten. Een goed gesprek voeren en bemiddelen, lijkt niet meer aan de orde. Het is duidelijk dat de jongen gevaarlijk is. Ook al is het mes inmiddels door de vader teruggevonden, de agenten besluiten achter de jongen aan te gaan om hem aan te houden wegens bedreiging. J. wordt korte tijd later aangetroffen in een agressieve stemming. Hij zwaait met zijn armen, schreeuwt en rent vervolgens weer weg. De hondengeleider rent achter hem aan met zijn surveillancehond en zijn collega springt op een van een voorbijganger geleende fiets. Als zij J. weer zien, staat deze toch weer met een groot mes in zijn handen. Hij is zichtbaar doorgedraaid, schreeuwt 'kom maar op,

kom maar op' en rent in volle sprint in de richting van de hoofdagent, roepend: 'Kom maar hier. Ik maak je kapot.' **Hoe nu verder?** De hoofdagent is natuurlijk bang dat de jongen hem met het mes gaat aanvallen. Het is een klassieke split second-beslissing. Vechten of vluchten?

Omdat voor het gebruik van pepperspray of wapenstok geen tijd meer is en de hoofdagent op dat moment geen plaats kan vinden om dekking te zoeken, gaat hij er als een haas vandoor en weet zich in veiligheid te brengen door bij de aspirant in de dienstwagen te springen. Wanneer de jongen dreigend met het mes op de dienstauto afloopt, sluiten de agenten de deuren en rijden langzaam achteruit. De jongen wordt vervolgens onder meer met behulp van een diensthond opgejaagd. Uiteindelijk wordt hij klemgereden in een doodlopend straatje. J. is dan zo vermoeid dat hij uitgeput het mes in de struiken gooit en zich gewonnen geeft.

J. verklaart tijdens het verhoor dat hij door twee agenten met een kogelwerend vest was aangesproken en dat hij met het mes in zijn hand naar een van hen was toegelopen, maar de agent niet had bedreigd. 'Als een politieman zich al op tien meter afstand bedreigd voelt, dan had hij maar moeten schieten.' De jongen die zijn karakter omschrijft als 'niet bang te krijgen, eerlijk, behulpzaam en soms wel eens lastig', schat achteraf in dat hij niet het lef zou hebben gehad om toe te steken. Hij was onderweg veel mensen tegengekomen die wel zullen hebben gedacht: wat een gek, zo'n kleine jongen met zo'n groot mes. Drie dagen later wordt het verhoor afgesloten met de vraag hoe de jongen er na drie dagen nu zelf over denkt: 'Shit happens. Dit had niet moeten gebeuren. Ik ben in het verleden door asielzoekers met een mes bedreigd en door een volwassen man aangerand. Mogelijk heeft dit ertoe bijgedragen dat ik de laatste jaren veranderd ben. Natuurlijk was ik vroeger geen lieverdje, maar ik ben in de loop der jaren wel veel kwader geworden. Ik wil daarmee zeggen dat ik soms zó kwaad kan worden dat ik voor anderen onhandelbaar ben.'

Conclusie

Deze casus laat een mooi voorbeeld van de-escalerend optreden zien. De agent besluit om zijn dienstpistool in de holster te laten en hard weg te rennen op het moment dat de jongen met het mes in zijn hand op hem afstormt. Door deze korte vlucht stelt hij alleen maar het moment van aanhouding uit. Wanneer hij was blijven staan, had hij mogelijk een (dodelijk) noodweerschot moeten afvuren. De agenten hebben

ook duidelijk doorzettingskracht getoond, rennend met de diensthond en rijdend op een geleende fiets, waardoor de jongen uiteindelijk afge-mat neervalt en zonder verdere problemen kan worden ingerekend.

9.4 Blijven communiceren en tijdrekken

Op een dinsdagnacht omstreeks 0.23 uur krijgen twee eenheden de melding dat volgens de buurman een vrouw zou hebben geroepen: 'Stop, stop, maak me niet dood.' Terwijl zij naar het bewuste adres rijden, horen zij van de meldkamer dat het gaat om de hen bekende 35-jarige M., die eerder veroordeeld is wegens diefstallen en wapenbezit, altijd problemen maakt met de politie en zich zelden zonder verzet laat aanhouden. Om 0.29 uur arriveren beide eenheden bij de woning, twee agenten en een agente bellen aan via de intercom en maken zich bekend als politie, waarop de deur wordt opengedrukt en zij naar de tweede verdieping kunnen doorlopen.

In het kleine halletje bij de voordeur horen zij vanuit de woning een vrouw angstig schreeuwen dat ze naar buiten wil en niet dood wil. Omdat zij zien dat de vrouw probeert de voordeur open te maken en blijft schreeuwen, bonken zij tegen de voordeur en sommeren M. de deur open te maken en de vrouw te laten gaan. Terwijl ze hem aanroepen, slaat M. plotseling met een soort bijl dwars door de bovenruit van de voordeur. Een van de ambtenaren wordt door het rondvliegende glas gewond, onder meer aan zijn oog, waardoor het bloed op zijn overhemd loopt. Vervolgens wordt ook de onderruit ingeslagen, waarbij M. de 'bijl' in de richting van de agenten gooit die net op tijd kunnen wegduiken door de trap op te rennen. De bijl blijkt een metalen graskantsteker te zijn. De vrouw weet vervolgens via de kapotte deurruit weg te komen. M. gooit vervolgens een houten bloemenstandaard door het raam naar buiten, die verdwijnt door de deurruit van de overburen. **Hoe nu verder?** De woning binnengaan ter aanhouding? Terugtrekken op straat? Spoed-assistentie vragen? Wachten op het VAG-team?

Een van de agenten pept M., maar zonder resultaat. Door de kapotte ruit zien zij hem naar de keuken lopen en terugkomen met in zijn hand drie messen van minstens twintig centimeter lang. Hij loopt naar de voordeur en terwijl hij stekende bewegingen maakt, roept hij tegen de agenten: 'Kom me maar halen, ik wil dood en ik maak jullie ook dood, kom maar, schiet me maar dood. Ik steek jullie allebei lek, ik snij jullie in stukjes, behalve dat vrouwtje.' (Met dat 'vrouwtje' wordt de vrouwelijke agent bedoeld.) De

agenten voelen zich behoorlijk bedreigd. M. wordt weer gepepperd, hoewel de agenten uit ervaring weten dat hij slecht op pepperspray reageert. Maar M. blijkt toch benauwd te zijn voor de straal en deinst terug. Terwijl de agenten de komst afwachten van de regionale ondersteuningsgroep die gespecialiseerd is in moeilijke aanhoudingen, zien zij dat M. een van de messen in zijn eigen buik steekt nadat hij geroepen heeft: 'Als zij niet meer wil, dan hoeft het voor mij ook niet meer.' M. roept tegen de agenten dat zij het arrestatieteam maar moeten laten komen. De agenten blijven op hem inpraten dat hij naar buiten moet komen om zich te laten behandelen door de ambulance die buiten klaarstaat. Maar zij zien hem voor een tweede maal toesteken, nu in zijn hartstreek, hetgeen niet lukt omdat het mes kennelijk afstuit op het borstbeen. Even later komt M. toch naar buiten en laat zich geboeid afvoeren.

De 35-jarige vrouw doet de volgende dag aangifte en verklaart dat zij met M. een aan-en-afrelatie heeft met veel ruzie, alcohol, speed, xtc en cocaïne. Die avond was zij bij M. op bezoek, waarbij het geheel uit de hand was gelopen. M. had de deuren op slot gedraaid en de sleutels in zijn zak gestopt, haar mobiele telefoon afgepakt, chirurgenhandschoenen aangetrokken om geen sporen na te laten, haar geslagen en de punt van een scherp mes op haar keel gezet. Zij was ervan overtuigd dat hij haar zou gaan vermoorden. Zij voelde het mes in haar keel snijden en het bloed langs haar hals lopen. Zij moest kokhalzen en mocht op een gegeven moment naar de wc waar zij overgaf. M. slikte intussen grote hoeveelheden pillen diazepam en fluoxetine (prozac) en begon te huilen dat het voor iedereen beter zou zijn dat hij zelf zou inslapen.

Na een intermezzo door een bezoek van de broer van M., wordt zij mee naar de slaapkamer gesleept. M. heeft twee messen gepakt en een komkommer om in haar vagina te steken. Om hulp schreeuwen wordt haar onmogelijk gemaakt doordat M. een sok voor haar mond heeft gebonden. M. knijpt eerst haar keel dicht, maar begint haar dan uit te kleden. 'Hij trok met geweld mijn schoenen, broek en onderbroek uit. Ik lag met ontbloot onderlichaam op bed. Ik riep dat ik dat niet wilde. M. sloeg mij nog enkele malen in mijn gezicht. Ik was echt in doodsangst, ik was ervan overtuigd dat hij mij dood ging maken. Op het moment dat ik bloot op bed lag en M. weer op mij zat, ging de deurbel. Op een of andere manier schrok M. hiervan en lukte het mij onder hem uit te komen. Ik ben vervolgens naar de voordeur gerend en heb de beneden-deur opengedrukt. Tevens schoof ik het gordijn voor de voordeur open. Op het moment dat de politie bovenkwam, stond M. alweer naast mij. Hij riep: "Wie is daar?" Wij hoorden dat de politie voor de deur stond. Ik riep vervolgens

naar de politie dat ze de deur open moesten maken, ik riep dat hij mij anders zou doden. Hierop begon de politie tegen de voordeur te rammen.'

M. verklaart achteraf dat hij zijn vriendin alleen maar angst had willen aanjagen om te voorkomen dat zij bij hem weg zou gaan, en dat hij er eigenlijk op uit was om de politie hem te laten doodschieten. Dat hij de metalen graskantsnijder die hij door de voordeurruit naar de agenten had gegooid zijn 'schedelsplijter' noemt, zoals zijn vriendin beweert, ontkent hij. Het is gewoon een kantsteker, een soort bijltje: 'Ik had dat ding bij mijn deur hangen voor het geval er weer vijf mannen binnenkomen. [...] Het is niet mijn bedoeling geweest de politieagenten te verwonden. Ik wilde de agenten buiten de deur houden. Ik heb zeker behandeling nodig. Geen tbs of zo. Maar wel een behandeling van een psycholoog. Ik ben niet geestesziek. Ik moet gewoon geen drugs of alcohol gebruiken.'

Conclusie

De casus laat zien dat politiemensen soms maar weinig te kiezen hebben. De verdachte opent bij het zien van de agenten direct de aanval en de agenten hebben geluk dat zij op het eerste moment niet reeds ernstig gewond zijn geraakt. Door enerzijds niet voor het geweld van de bijl en de bedreiging met messen te wijken en anderzijds actief met de suïcidale man te blijven communiceren, hebben zij zijn poging tot zelfmoord zo veel mogelijk ontmoedigd. Maar ook de vrouw mag van geluk bij een ongeluk spreken, want zonder de snelle en kordate politie-interventie was het ongetwijfeld slecht met haar afgelopen. Zij wordt in het ziekenhuis verzorgd voor kneuzingen in het gezicht en snijwonden in keel, arm en voet. Ook is haar arm uit de kom. De drie agenten doen aangifte wegens bedreiging met de dood. Zij wensen zich in de strafzaak te voegen met het oog op schadevergoeding.

Bij verwarde personen oppassen voor een mes

Op jaarbasis speelt 5% van het agressie- en geweldgebruik tegen politiemensen zich af tijdens het omgaan met agressieve, verwarde personen. In de helft van de gevallen spelen deze incidenten zich af op de openbare weg, in een kwart van de gevallen in of rondom de woning, voor circa 20% in het politiebureau en een enkele keer in een supermarkt en dergelijke. In 17% van alle gevallen kan het incident ook worden getypeerd als een relatietwist.

De agressieve, verwarde personen zijn in 86% van de gevallen eerder met de politie in aanraking geweest wegens een misdrijf. Driekwart van hen is onder invloed van alcohol en hun drugsgebruik ligt zelfs viermaal hoger dan het steekproefgemiddelde. Ook staan zij twee- à driemaal vaker dan gemiddeld bij de politie gesignaleerd als alcoholist, harddrugsgebruiker of met een medische indicatie.

Politiemensen lopen bij het optreden tegen agressieve, verwarde personen een verhoogd veiligheidsrisico omdat deze personen in een andere belevingswereld leven, in hun gedrag weinig flexibel zijn en irrationeel en onvoorspelbaar gedrag vertonen. Zij zijn moeilijk aanspreekbaar op hun functioneren, bijvoorbeeld vanwege een angststoornis, een borderlinepersoonlijkheidsstoornis, depressie, paranoïde psychose, schizofrenie en waanideeën. Alcohol en drugs kunnen ook tot symptomen van een psychiatrische stoornis leiden. Ook kunnen de psychische problemen waarvoor iemand onder psychiatrische behandeling staat, verergeren omdat de medicijnen niet worden ingenomen. Algemeen wordt aangenomen dat een kalme, zakelijke en voorspelbare benadering het beste aansluit bij de ervaringswereld van dit soort verwarde personen.

In het contact met agressieve, verwarde personen is het risico van fysiek geweld voor de betrokken politiemensen een kwart hoger dan het steekproefgemiddelde. Voor een slagwapen is dat driemaal en voor steekwapens zelfs zesmaal groter dan gemiddeld. Meestal is het risico evident omdat het mes duidelijk zichtbaar als dreigingsinstrument wordt ingezet. Bijvoorbeeld wanneer politiemensen geconfronteerd worden met suïcidale personen die zich in de polsen of in de borstkas steken of, in de hoop te worden doodgeschoten, de aanval openen met een mes, roepend 'schiet maar, schiet maar' (suicide

by cop). Ook al blijft het risico meestal beperkt tot dreigen, soms wordt de betrokken politieambtenaar, zoals uit de hierna volgende voorbeelden blijkt, zomaar 'uit het niets' gestoken, zelfs in het geval dat de mesdreiging of het mesbezit tevoren bekend is.

De uitdaging van het politievak is dus om te voorkomen dat agressieve, verwarde personen met hun mes zichzelf, anderen of de betrokken politiemensen verwonden. Inhoudsanalyse van het onderzoeksmateriaal laat zien dat politiemensen daarin soms wonderwel slagen, maar soms toch ook zelf worden gestoken. De volgende vier voorbeelden kunnen een en ander illustreren.

Oppassen voor verwarde personen met een mes

1. De aanhouding over het weekend tillen

Een suïcidale psychiatrische patiënt heeft naast de spoorbaan zijn tent opgezet. De bedoeling is dat hij zich voor de trein gaat werpen. Een agent neemt poolshoogte. De wildkampeerder wil zich tegenover de agent niet identificeren, maar het wel met zijn mes op leven en dood uitvechten. De agent moet hem desnoods maar doodschieten. Wanneer de man zijn mes op zijn keel zet, besluit de agent om weg te gaan en na het weekend terug te komen. Op maandagochtend verkennen politiemensen in burger de situatie en zien de man op de spoorbaan lopen. Zonder problemen kan hij dan worden aangehouden. De man blijkt uit de kliniek te zijn gezet wegens zelfverminking en had gedacht dat de agent bij een toneelstuk hoorde, want een agent gaat 's nachts niet alleen het bos in.

Door de aanhouding uit te stellen tot na het weekend voorkomt de agent een gevecht op leven en dood en kan de aanhouding in alle rust worden voorbereid en buiten heterdaad worden uitgevoerd. Daarmee is een levensgevaarlijke situatie gede-escaleerd tot een 'simpele' aanhouding. Een schoolvoorbeeld van politietoetreden dat in alle opzichten voldoet aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit. Het feit dat de man na de aanhouding weer aan zijn lot wordt overgelaten, moet voor politiemensen frustrerend zijn.

2. Het dienstpistool maakt geen indruk

Agenten gaan naar een café waar een steekpartij zou hebben plaatsgevonden. Ter plaatse staat een man met een bebloed hoofd doodsbedreigingen te schreeuwen. De man wordt met vrouw en kind in de dienstauto gezet en naar huis gebracht. Wanneer café-bezoekers later die avond bij hem thuis verhaal komen halen, moeten de agenten alsnog ingrijpen als de man naar buiten komt en hen bedreigt met een groot mes. Met behulp van de diensthond wordt hij ontwapend. Van de schrik en de beten laat hij zijn ontlasting lopen. Achteraf blijkt dat hij niet heeft gemerkt dat drie agenten hem onder schot hadden genomen met hun dienstpistool. Hij vindt dat hij geluk heeft gehad dat hij niet is neergeknald.

Het drinken van tientallen glazen alcoholhoudende drank, in combinatie met antidepressiva, kan iemand flink ontremmen en overmoedig maken. De aanvankelijk coulante aanpak van de agenten heeft weinig uitgehaald omdat de dronkenman niet voor rede vatbaar blijkt en domweg gevaarlijk is. Wanneer de man op de agenten afloopt met een groot mes, hebben de agenten geen andere keus dan de man met behulp van de diensthond in te rekenen.

3. Een messteek komt in een split second

Een jongen is weggelopen uit het psychiatrisch ziekenhuis waar hij op basis van een dwangopname in behandeling is. Hij is thuisgekomen, heeft de telefoon van zijn ouders afgepakt en wil niet meer terug. De jongen staat bekend als mesgevaarlijk. De ouders weten de politie te waarschuwen. Tijdens het aanrijden, waarschuwt de brigadier zijn collega de jongen niet haar rug toe te keren. Wanneer de agenten contact maken, loopt de jongen op hen af en steekt de brigadier zonder enige inleiding

Het gedrag van de zoon laat de betrokken politiemensen geen ruimte voor een de-escalerende aanpak. Bij het eerste contact opent de zoon direct de aanval door met een keukenmesje de brigadier in zijn borst te steken. Ondanks het feit dat de brigadier op zijn qui-vive is en weet dat de jongen mesgevaarlijk is, ziet hij de steek niet aankomen. De psychotische jongen laat zien dat hij met het mes, volkomen onverwachts, in een split second kan toesteken.

in zijn borst. Gelukkig breekt het mes af op zijn opschrijfboekje. Volgens zijn ouders had de politie een crisisarts moeten inzetten om te voorkomen dat hun zoon dingen deed die hij normaal gesproken nooit zou hebben gedaan.

4. Het bezit van een mes niet onderschatten

Een man bedreigt baliepersoneel van het gemeentehuis met een mes omdat hij niet het document krijgt waarvoor hij heeft aanbetaald. Hij voelt zich onbegrepen en meldt zich op het politiebureau om zijn ongenoegen daarover met de politie te bespreken. Daar is zijn mesincident inmiddels bekend en de teamchef besluit om hem samen met een collega aan te houden. Tijdens de worsteling die dan volgt, wordt de teamchef met een vlindermes, zonder dat de collega dit merkt, tweemaal in zijn rug gestoken. De man wordt met behulp van toegesneld personeel overmeesterd. De teamchef wordt per ambulance naar het ziekenhuis gebracht en mag van geluk spreken dat de steken met het vlindermes niet dodelijk waren.

De politiemensen op het politiebureau hadden meer op hun quivive moeten zijn. Omdat de man vlak tevoren iemand met zijn mes had bedreigd, had het voor de hand gelegen bij de aanhouding het doel van het optreden allereerst te richten op inbeslagname van het mes. Ook het feit dat de aanhouding werd uitgevoerd door twee politieambtenaren lijkt een onderschatting van het veiligheidsrisico, omdat de verdachte bekendstond met een lange lijst van (gewelds)antecedenten.

10.1 De aanhouding over het weekend tillen

Op een zaterdagmiddag komt om 17.00 uur een melding binnen dat in een landelijk gebied een wandelaar is gezien, vermoedelijk een zwerver, die naast de spoorlijn loopt. Een agent die eenmanssurveillancedienst heeft, gaat op onderzoek uit. Na enig zoekwerk in het bos ziet de agent een tent staan met een aggregaat, een bromfiets en een hoop rommel. In de tent brandt licht en wordt gepraat. Het lijkt alsof er een discussie gaande is tussen twee personen. Na enige tijd geluisterd te hebben, kijkt de agent door een luchtopening van de tent. Hij ziet dat er maar één persoon in de tent zit, een man die kennelijk tegen zichzelf aan het praten is. Hij ritst de tent open en spreekt de man aan. Hoewel hij in uniform is, zegt hij tegen de man dat hij van de politie is en vraagt hij om diens identiteitsbewijs. Dat heeft de man wel bij zich, maar hij wil het niet ter inzage afgeven en zegt: 'Wil je dat hebben? Kom het dan maar halen!' Wanneer de agent zegt dat hij het bewijs echt moet tonen, vraagt de man of de agent bewapend is. Als dat zo is, pakt hij plotseling van de grond een puntig, smal mes met een lengte van ongeveer 20-25 centimeter en zegt: 'We zullen erom vechten! Als je me wilt hebben, moet je me neerschieten. Het gaat op leven en dood. Pas maar op, achter je. Je moet zorgen voor rugdekking.'

De agent blijft op hem inpraten en zegt dat hij uit de tent moet komen en zich moet identificeren. Wanneer de wildkampeerder erbij blijft dat het moet worden uitgevocht, doet de agent alsof hij de tent wil ingaan. Op dat moment zet de man het mes bij zichzelf zo op de keel dat de punt van het mes ongeveer 1,5 cm in de huid drukt. Hij roept: 'Kom dan als je durft. Kom dan, je durft niet. Je wilt er niet om vechten, hè! Schiet me maar neer.' De agent blijft zonder resultaat op de man inpraten: 'De man keek wild uit zijn ogen en gezien zijn gedrag ging ik ervan uit dat hij het meende. Ik was bang dat hij zich tegen mij zou keren en mij zou neersteken zoals hij gezegd had. Ook was ik bang dat hij zichzelf zou neersteken.' **Hoe nu verder?** Doorzetten en het gevecht aangaan om de zwerver aan te houden wegens bedreiging? Om assistentie vragen? Weggaan en hulpverlening organiseren? De zaak laten voor wat die is?

Om escalatie te voorkomen, aldus de mutatie in het dagrapport, besluit de agent maar weg te gaan, omdat hij in zijn eentje weinig kan uitrichten en het snel donker wordt. Op het bureau doet de agent aangifte van bedreiging. Wanneer na het weekend op de maandagochtend agenten in burger de buurt verkennen om een aanhouding buiten heterdaad voor te bereiden, zien zij de man langs het spoor lopen. Zij doen hun kogelwerende vesten aan en in over-

leg met de officier van justitie wordt de man zonder problemen aangehouden. Zijn afval wordt weggegooid en zijn goede spullen worden – ‘gezien de geur’ – buiten onder het afdak geplaatst. Volgens de GGD-arts is de man niet gek genoeg voor gedwongen opname en dus wordt de man in verzekering gesteld en ingesloten.

De man vertelt tijdens het verhoor zijn levensverhaal. Hij heeft een persoonlijkheidsstoornis gekoppeld aan ADHD. Hij is daarvoor onder behandeling van een psychiater, maar heeft de laatste tijd geen medicijnen meer gebruikt omdat hij van plan was een einde aan zijn leven te maken. Hij was enkele dagen eerder weggestuurd uit een kliniek omdat hij zijn gezicht had bekrast met een schaar. Hij had zich toen voorgenomen om dronken te worden en zichzelf voor de trein te gooien. Hij had die zaterdag een fles wodka en 24 halveliterblikken bier gekocht en veel alcohol gedronken: ‘Ik weet niet waarom ik me uiteindelijk niet voor de trein gegooid heb. Misschien werd ik door de drank toch weer vrolijk. Over die zaterdag kan ik verder nog vertellen dat er een politiemann bij de tent kwam. Ik lag zelf op dat moment in de slaapzak in de tent. Ik was nog wel wakker. Ik weet ook nog dat ik kwaad was op m’n ouders. Volgens mij was ik aan het schelden.’ Hij kan zich verder niet veel meer herinneren. Hij ging er gewoon van uit dat de agent bij het ‘toneelstuk’ hoorde, want een politieagent gaat niet alleen ’s nachts het bos in. Toen hij werd aangehouden, was hij op weg naar het station om naar het Leger des Heils te gaan: ‘Ik wil gewoon hulp. Ik wil zelfs wel een verklaring ondertekenen dat ze me gedwongen mogen opnemen. Ik ben gewoon op. En als ik een misdrijf moet plegen om opgenomen te worden, dan wil ik dat doen.’ De volgende dag wordt hij heengezonden.

Conclusie

In deze casus blijkt de solosurveillant de goede beslissing te hebben genomen om de aanhouding uit te stellen en het niet op leven en dood uit te vechten. Door het uitstel kon de aanhouding in alle rust worden voorbereid, waardoor deze zonder kleerscheuren buiten heterdaad kon plaatsvinden. Daarmee was een levensgevaarlijke situatie gede-escaleerd tot een ‘simpele’ aanhouding. Een schoolvoorbeeld kortom van politietoetreden dat in alle opzichten voldoet aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit. Het feit dat de man na de aanhouding weer aan zijn lot wordt overgelaten, moet voor politiemensen frustrerend zijn, want daarmee is de basis gelegd voor de volgende confrontatie.

10.2 Het dienstpistool maakt geen indruk

Agenten reageren om 1.30 uur op een melding dat in een café een steekpartij heeft plaatsgevonden. Bij het café staat een man met een bebloed hoofd te schreeuwen dat hij maar iemand hoeft te bellen en dat ze dan allemaal dood zijn. De man wordt met behulp van een onbekende man weggehaald bij het café en samen met een blonde vrouw en een kind in de dienstauto gezet. Daarop brengen de agenten hen naar zijn huis, in het algemeen een effectieve manier om de situatie te bedaren, maar ook een coulant gebaar. Achteraf blijkt dat de man tijdens een feestje in het café een vrouw aan de haren heeft getrokken.

Ongeveer een uur later komt er een melding binnen dat er een grote ruzie aan het ontstaan is in de straat waar de man was afgezet. Twee auto's van het merk Mercedes zijn komen voorrijden om verhaal te halen op die 'smeerlap', terwijl de man met het bebloede hoofd achter het raam van zijn woning staat te provoceren. Een van de vrouwen uit de tweede auto heeft een sleutel van de woning en wil naar binnen stormen, maar wordt tegengehouden. Op dat moment komt de man met het bebloede hoofd naar buiten. Wanneer de collega's bijlichten met hun Maglites, blijkt dat de man een groot slagersmes in zijn hand heeft, met een lemmet van dertig centimeter. Hij loopt met stekende bewegingen naar de agenten en schreeuwt: 'Jullie moeten zorgen dat er meer auto's komen, jullie zijn met te weinig man!'

De man is inmiddels op vijf meter afstand van de agenten. Hij wordt gehinderd door met een Maglite in zijn gezicht te schijnen. Omdat op die korte afstand pepperspray geen garantie biedt voor een effectieve afwending van het mesgevaar, trekken drie agenten hun dienstpistool en schreeuwen: 'Laat dat wapen vallen!' Een hondengeleider die inmiddels ook ter plaatse is gekomen, haalt snel zijn hond uit de auto en roept de collega's toe dat hij de hond zal inzetten. Hierop duikt de hond op de man en bijt hem in zijn arm. De man wordt door het gewicht en het trekken van de hond uit evenwicht gebracht, waardoor hij op de grond valt en het mes loslaat. De man smeekt dat ze de hond van hem af moeten halen en laat van de pijn en de schrik zijn ontlasting lopen. De man wordt vervolgens aangehouden wegens bedreiging.

Op weg naar het politiebureau wordt de verdachte eerst langs het ziekenhuis gereden om de bijtzwond en de verwonding in zijn gezicht te laten verzorgen. Daar wordt vastgesteld dat hij een gebroken kaak heeft. De volgende dag verklaart de man zich niet veel meer te kunnen herinneren. Hij had die avond zo'n vijftien à twintig biertjes op en hetzelfde aantal glazen apfelkorn.

Hij mag eigenlijk geen alcohol drinken omdat hij maagtabletten en anti-depressiva slikt. Hij vindt zichzelf een gezellige drinker en kan zich niet herinneren dat hij iemand lastig had gevallen of dat hij ruzie had gemaakt. Ook had hij niet gemerkt dat de agenten hun dienstpistool op hem hadden gericht: 'Ik heb, denk ik, geluk gehad dat ik niet ben neergeknald. Ik kan mij voorstellen dat de agenten zich bedreigd voelden, het had heel anders kunnen aflopen. Ik heb echt geen pistolen gezien, ik zag alleen maar die hond.' Hij belooft de agenten dat hij nooit meer zal drinken.

Conclusie

Deze casus laat zien dat tientallen glazen alcoholhoudende drank in combinatie met antidepressiva iemand flink kunnen ontremmen en overmoedig en onvoorspelbaar maken. Geregeld lijkt de situatie onder controle te zijn, maar dan gaat de betrokkene alsnog door het lint. De aanvankelijk sussende aanpak van de agenten heeft weinig uitgehaald omdat de geflippte dronkenman niet voor rede vatbaar en domweg gevaarlijk is. Zo'n situatie moet dan wel uitlopen op 'u vraagt, wij draaien'. De agenten hebben geen andere keus dan de man met gepast geweld in te rekenen.

10.3 Een messteek komt in een split second

Op donderdagochtend rond 6.00 uur krijgen twee eenheden de opdracht om naar een woning te gaan. Een 21-jarige jongen, genaamd H., is ontsnapt uit het psychiatrisch ziekenhuis waarin hij met een rechterlijke machtiging is opgenomen, door over het hek te klimmen. Hij is bij de woning van zijn ouders naar binnen gegaan en heeft de telefoon afgepakt. Hij wil niet meer terug. De ouders weten toch de politie te bellen. Het is bij de politie bekend dat H. in het verleden wel eens met een mes heeft bedreigd. Tijdens het aanrijden maken de agenten afspraken. In auto 1 waarschuwt brigadier B. zijn vrouwelijke collega dat ze H. niet de rug moeten toekeren. Als de eenheden ter plaatse komen, staat zijn moeder al op hen te wachten en licht hen in over de situatie. Op dat moment komt H. aanlopen met iets in zijn rechterhand. Hij schreeuwt tegen de agente: 'Donder op, wat moeten jullie hier? Kankerhoer.' Zij ziet dat hij in zijn rechterhand een uitgekapt pakje shag heeft en hoort hem iets roepen als 'ik mag van jou niet eens een sjekkie roken' of iets dergelijks. H. loopt in de richting van brigadier B. die de indruk heeft dat de jongen een doek in

zijn hand heeft en hem wil gaan slaan. Hij bukt zich om de slag af te weren. Op dat moment komt de vader uit de woning naar buiten en roept: 'Hij heeft een mes.' Meteen maakt de jongen met zijn rechterhand een forse stekende beweging in de richting van de borst van B. De agente hoort een knappend geluid en direct daarna het geluid van kletterend metaal op de straat. Zij realiseert zich dat H. zojuist op haar collega in heeft gestoken. Brigadier B. gaat in de tegenaanval en probeert de jongen van zich af te duwen, waarna er een worsteling ontstaat. H. wordt overmeesterd en geboeid afgevoerd. Tijdens het vervoer blijft de jongen beledigen en bedreigen en zegt tegen de brigadier: 'Ik had je doodgestoken, pedofiel.'

Op het bureau wordt geconstateerd dat er in de leren jas van brigadier B. een beschadiging te zien is, vermoedelijk afkomstig van de punt van het mes. Achteraf blijkt dat H. de brigadier met een aardappelschilmesje in zijn borst heeft gestoken, maar dat het mes is afgeketst op het opschrijfboekje in zijn borstzak. Daarbij is het lemmet gebroken en op straat gevallen.

De verdachte verklaart dat hij het keukenmesje al bij zich had toen hij uit de kliniek vertrok: 'Ik had dat mes bij me omdat ik het gevoel heb dat ik een mes bij me moet hebben om me te kunnen verdedigen.' Hij wilde per se voorkomen dat hij weer naar de kliniek zou worden gebracht. De ouders van H. komen enkele dagen later op het bureau met een aanvullende verklaring waarin zij wijzen op het feit dat hun zoon had gehandeld vanuit een psychose en dat er direct een crisisarts had moeten komen, waardoor had kunnen worden voorkomen dat hun zoon dingen deed die hij normaal gesproken nooit zou hebben gedaan.

Conclusie

Bij aanvang van het optreden weten de agenten dat de zoon is weggegaan uit een gesloten psychiatrisch ziekenhuis en dat hij bekendstaat als mesgevaarlijk. Bij het eerste contact bepaalt de zoon wat er gaat gebeuren. Hij opent direct de aanval door met een keukenmesje de brigadier in zijn borst te steken. Hoewel zeer bewust van het mesrisico had deze de messteek niet zien aankomen. De brigadier heeft geluk, want het mesje breekt af op zijn opschrijfboekje. Het gedrag van de zoon laat de betrokken politiemensen weinig keus voor een de-escalerende aanpak die meer recht zou doen aan zijn psychische stoornis. Of de inzet van een crisisarts voor een meer de-escalerend verloop van de situatie had kunnen zorgen, blijft gissen.

10.4 Het bezit van een mes niet onderschatten

Op het politiebureau komt op een doordeweekse dag om 10.00 uur een telefonische melding binnen dat een man in het gemeentehuis verschillende personen met een mes heeft bedreigd omdat hij zijn geld terug wil. Hij had aanbetaald voor een paspoort, maar had een identiteitskaart gekregen. Vlak na het telefoontje meldt de man zich aan de balie van het wijkteambureau om zijn aanbetalingsprobleem voor te leggen. De man blijkt de 23-jarige S. te zijn. Hij heeft een lange lijst van antecedenten wegens vernieling, bedreiging en mishandeling, en hem was eerder tweemaal de toegang tot het gemeentehuis ontzegd voor de duur van zes maanden. Zijn ouders zijn bang voor hem en bij de politie staat hij bekend als een onberekenbaar en agressief persoon. De dienstdoende baliemedewerkster kent hem en vraagt voor haar eigen veiligheid een hoofdagente bij het gesprek te assisteren. Zij staat vervolgens de man te woord die rustig zijn verhaal doet. Zij zegt tegen de man dat zij een telefoontje van het gemeentehuis heeft gehad omdat hij zich daar niet netjes heeft gedragen. S. staat bewegingloos voor het loket en zegt rustig dat 'hij nooit begrepen wordt en dat iedereen hem in een hoekje wil duwen'. Om te kunnen overleggen met de teamchef vraagt zij of S. even plaats wil nemen, maar S. wil niet gaan zitten, hij wil gelijk geholpen worden. De baliemedewerkster zegt: 'Voor mijn part ga je liggen. Als je hier maar blijft,' en sluit het loket. **Hoe nu verder?** Er zijn eigenlijk weinig alternatieven. S. heeft zojuist op het stadhuis ambtenaren met een mes bedreigd. Het is nog een heterdaadsituatie met als bijzonderheid dat de verdachte zichzelf aan het bureau heeft gemeld.

Teamchef E. beslist dat S. wegens de bedreiging ter plaatse moet worden aangehouden. Samen met collega V. loopt hij de hal in en zegt tegen S. dat hij is aangehouden. Omdat S. tegenstribbelt, pakken zij hem aan beide kanten vast. Er ontstaat een duw- en vechtpartij die rollend over de deurmatten eindigt. Tot tweemaal toe hoort V. de teamchef zeggen: 'Ik heb iets in mijn rug.' Hierna wordt S. geboeid overgebracht naar de ophoudkamer. Hem wordt medegedeeld dat hij niet tot antwoorden verplicht is en hij wordt gefouilleerd. Op dat moment is S. 'verbaal correct' en luistert hij naar de aanwijzingen.

Ondertussen verleent collega V. eerste hulp aan de wijkteamchef die een grote wond, een soort winkelhaak, in de rug blijkt te hebben ter hoogte van het schouderblad vlak bij de hartstreek. Het bloed gulpt er pulserend uit. Een collega die eerder als verpleegkundige heeft gewerkt, verleent eerst hulp door de wond dakpansgewijs af te plakken. Daarbij blijkt dat er nog een tweede wond, van enkele centimeters, in het midden van de rug zit. Op

dat moment komt de ambulance ter plaatse en wordt E. overgebracht naar het ziekenhuis. Het bebloede vlindermes is op de deurmat blijven liggen en wordt veiliggesteld.

S. wordt overgebracht naar het hoofdbureau van politie en ingesloten op verdenking van (poging tot) doodslag. Tijdens de voorgeleiding meldt hij dat hij een pro-Deadvocaat heeft die al zijn zaken regelt. S. is diverse malen onder psychiatrische behandeling geweest en heeft straffen uitgezeten in diverse penitentiaire inrichtingen. Er volgt een uitgebreid getuigenonderzoek waarin S. driemaal wordt verhoord. Hij verklaart dat hij bij de aanhouding het mes al in zijn hand had, maar niet begrijpt hoe dat kan: 'Ik moet het in mijn jaszak hebben gehad. Het mes moet ook open zijn geweest. Ik vind het raar, want ik heb het mes altijd linksboven in mijn jaszak zitten. Deze jaszak zit aan de buitenkant van de jas. Deze jaszak heeft ook een rits. Ik bewaarde het daar altijd speciaal omdat het daar mijn zware borstspier is. Het is voor mij de psychische bevrijding van de groep waarmee ik in mijn vorige jaren heb geleefd. Ik zie een mes niet als een mes, maar als een zware papieren zak. Het mes heb ik ooit gekocht voor mijn psychologie. Ik heb het mes eigenlijk altijd in een papieren zak.'

Tijdens het tweede verhoor wordt nogmaals op het mes ingegaan. S. legt uit hoe zijn relatie met messen is. Zijn verstoorde relatie met de werkelijkheid wordt hiermee nog duidelijker zichtbaar: 'Dat mes is normaal gesproken van mij. Het is een tijdelijk iets. Het mes is een soort onfatsoen. Na een tijdje gooi ik dit weg. Ik heb er inmiddels een stuk of twee of drie weggegooid. Ik was daar geestelijk klaar mee. Ik was met dit mes nog niet klaar met denken. Als ik een mes in het water gooi, betekent dit dat de ellende die in dat mes zit, verdrinkt. Komt het mes toch weer boven, dan zal het door de zon verbranden. Het mes is voor mij geen wapen. Ik ken het als een werkinstrument. Ik word overigens boos op mensen die wapens bij zich dragen. De politie draagt een vuurwapen en handboeien. Ik ben daarom ook erg boos op agenten. Zij hebben altijd een wapen bij zich. Als ze met een oplossing kunnen komen, moeten ze dit zonder die agressieve speeltjes doen. Toen ik het politiebureau binnenkwam had ik één mes bij mij, maar voor de goede orde, het is voor mij geen mes, maar een zware last. Ik kan het mes, door het aan de buitenkant van mijn kleding te dragen, van mij afhouden. Voor mij zit er in dat mes een enorme hoeveelheid gevoelens.'

Conclusie

Het is in deze casus duidelijk dat S. in zijn eigen wereld leeft en een onnavolgbare relatie met zijn mes heeft. De politiemensen op het politiebureau hadden meer op hun qui-vive moeten zijn. Omdat S. vlak tevoren iemand met zijn mes heeft bedreigd, had het voor de hand gelegen bij de aanhouding het doel van het optreden allereerst te richten op het afnemen en in beslag nemen van het mes. Ook het feit dat de aanhouding werd uitgevoerd door twee politieambtenaren lijkt een onderschatting van het veiligheidsrisico, omdat de verdachte bekendstond met een lange lijst van serieuze (gewelds)antecedenten. Hoe dan ook, de teamchef mag van geluk spreken dat de steken met het vlindermes niet dodelijk waren. De ouders van S. komen naar het politiebureau om naar de gezondheid van de teamchef te vragen en hun excuus aan te bieden.

Niet zwichten voor intimidatie

In de meeste gevallen kan een aangehouden verdachte zonder noemenswaardige problemen naar het politiebureau worden gebracht. Slechts in 5% van de gevallen moet de verdachte met behulp van geweld worden ingerekend.⁷² Weliswaar een klein percentage, maar op jaarbasis gaat het wel om enkele tienduizenden gevallen. Weerstand en verzet horen dus gewoon bij het vak. Politiewerk vergt wat dat betreft niet alleen tact, zelfbeheersing en improvisatievermogen, maar ook doortastend optreden onder tijdsdruk.

Politiemensen moeten in moeilijke of risicosituaties daarom zowel beheerst maar resoluut optreden als tegen een stootje kunnen en niet weglopen voor de risico's. Het schrikbeeld is de no-goarea, een wijk waarin de politie uit angst voor (gewelddadige) confrontaties liever niet meer komt. Maar ook optreden tegen buurtoverlast of kleine criminaliteit kan in de praktijk ontaarden in een, soms grimmig, gevecht om de macht op straat. Bijvoorbeeld als je 's avonds een snackbar wilt controleren en er wordt uit een groepje hangjeugd geroepen: 'Julie hebben hier niets te zoeken. Dit is onze buurt!' Of als je na een melding in verband met overlast bij het aanrijden een groepje jongeren ziet wegrekken en bij het uitstappen een doffe klap tegen de zijkant van je dienstwagen hoort en een steen ziet liggen. Zo'n 20% van de agressie- en geweldsincidenten blijkt gerelateerd te zijn aan groepjes (jonge)mannen die zich gezamenlijk tegen de politie keren. Soms vooral bestaande uit vrienden, soms uit tamelijk willekeurige voorbijgangers die zich met de situatie bemoeien, maar vaak ook uit buurtgroepen die rondhangen met een harde kern van notoire overlastveroorzakers met veel antecedenten en een dossier bij jeugdzorg.

Het is evident dat de politie zich niet moet laten intimideren en in de publieke ruimte ongestoord haar werk moet kunnen doen. Verdachten die misdrijven plegen mogen er in ieder geval niet op rekenen dat de politie uit angst voor de risico's zich zo laat intimideren dat het optreden te lang wordt uitgesteld, laat staan dat er helemaal niet wordt opgetreden. De geloofwaardigheid en voorspelbaarheid van een adequate rechtshandhaving vormt im-

72 R. Bleijendaal e.a. *Kracht van meer dan geringe betekenis. Deel A. Politiegeweld in de basispolitiezorg*. 2008: 56.

mers een van de pijlers van de rechtsstaat. Het is daarom onvermijdelijk dat de politie in voorkomende gevallen geweld zal moeten gebruiken. In het Integratiestatuut van de Nederlandse Politie wordt dit kernachtig onder woorden gebracht: 'Een politieambtenaar heeft een hekel aan geweld, maar zal dit soms toch moeten toepassen.'

Uitstralen dat je de baas bent op straat is volgens Ton Smakman, districtscoördinator jeugd op het politiebureau August Allebéplein, een kunde: 'In Amsterdam-West proberen jongeren op bepaalde plekken de macht over te nemen op straat. Ze trekken alles uit de kast om de politie onderuit te halen. Bijvoorbeeld door met zijn allen om agenten heen te staan als die op een melding van overlast zijn afgekomen. En te proberen hen door opmerkingen van hun à propos te krijgen. Vooral de Marokkaanse jeugd keert zich erg af van de Nederlandse maatschappij. Dat etaleren zij in het bijzonder tegen de politie. Op straat moet je daarom heel kordaat zijn. Uitstralen dat jij de baas bent. Als je in gesprek gaat en je ziet dat er binnen zo'n groep één is die een negatieve houding aanneemt, dan zet je die even op zijn plek, zonder dat je de vloer met hem aanveegt. Het is een techniek die je vanuit je gevoel moet toepassen. Respect geven, is respect terugkrijgen. Dat is de basis van je verdere onderhandelingen. [...] De kunst van dit werk is die groep mondeling zodanig naar je hand te zetten dat jij dat spel wint. Dus op grond van je kundigheid laten weten dat jij de baas bent en dat jij wilt dat er iets gebeurt om de overlast weg te nemen. En geef ook een reden en eventueel een alternatief. Ga je direct bonnen uitdelen, dan wordt het een eindeloze strijd. Als je denkt je gezag te kunnen ontleenen aan je uniform, dan win je het niet.'⁷³

De uitdaging van het politievak is dus ook om te voorkomen dat je als agent wordt weggespeeld, dat je niet meer onbevangen je werk op straat kunt uitoefenen vanwege hard (groepsgewijs) tegenspel, waardoor zelfs een simpele ontmoeting op straat of de afhandeling van een eenvoudig strafbaar feit zich kan ontwikkelen tot een heftig agressie- en geweldsincident. Inhoudsanalyse van het onderzoeksmateriaal resulteerde in een vijftal manieren waarop politiemensen omgaan met intimiderende werksituaties. Iedere manier van aanpak wordt geïllustreerd met behulp van een voorbeeldcasus.

73 E. van der Veen. 'Respect geven, is respect krijgen'. In: *Blauw* 8 (12 april 2008): 9.

Niet zwichten voor intimidatie

1. Geen vuurwapenbedreiging accepteren

Twee agenten staan voor een woning waarbinnen een overval plaatsvindt. Uit de deuropening komt een man met een bivakmuts over zijn gezicht naar buiten die zijn revolver op de agenten richt en roept dat zij weg moeten wezen. De agenten voelen zich zeer ernstig bedreigd en vrezen voor het leven. Zij trekken zich terug en laten de gewapende overvaller lopen om te voorkomen dat er wordt geschoten.

Door achteruit weg te lopen en gevolg te geven aan het verzoek van de dader is de zaak naar de mening van de agenten niet geëscaleerd, in de zin dat er niet geschoten is. Het gebeuren is kennelijk gaan knagen, want een week later doet een van de agenten alsnog aangifte wegens bedreiging.

2. Geen no-goarea accepteren

Omdat een man die gesignaleerd staat wegens openstaande boetes steeds de dans weet te ontspringen, gaan zes agenten hem aanhouden op zijn verjaardag. Zijn familie en andere kampbewoners vinden echter dat de agenten moeten oprotten. Er wordt gegooid met rijwielen, gedreigd met slagwapens en er wordt gevochten. De hondengeleider wordt in alle commotie door zijn eigen hond gebeten. Maar de agenten zetten door. Zij houden niet alleen de gesignaleerde man aan maar ook nog zeven andere verzetplegers.

De zes agenten kunnen de klus met veel moeite net klaren omdat zij niet wijken en doorzettingskracht tonen. Er was weinig keus. Om met de staart tussen de benen te vertrekken als het op duwen, trekken en vechten aankomt, zou in de ogen van de bewoners van het kamp regelrecht gezichtsverlies zijn. Zij geven een duidelijk signaal af dat het woonwogenkamp geen no-goarea is.

3. Je niet laten bedreigen

Een actieve veelpleger zet het op de dag dat hij uit de gevangenis komt, op een zuipen en maakt ruzie met zijn ex. Hij geeft de nieuwe vriend

De dronken veelpleger gaat de confrontatie met geüniformeerde agenten niet uit de weg als zij zich bemoeien met het conflict met zijn

van zijn ex een schop onder zijn ballen. Hij wordt door de agenten weggestuurd, maar komt weer terug. Wanneer de agenten hem dwingen door te lopen, dreigt hij thuis een pistool op te halen. Hij tikt tegen de holster en zegt dat de agenten dan te laat zullen zijn. Met een denkbeeldig pistool in zijn hand vuurt hij een schot af in de richting van het hoofd van de agent en zegt daarbij: 'Plof.'

4. Je niet laten wegsturen uit de buurt

Agenten onderzoeken de vernieling van een autoruit. Een groepje Marokkaanse jongens bemoeit zich ermee. Zij schelden de agenten uit en de groep groeit aan tot dertig man. Een jongen die tegen een agent 'schooier' zegt, wordt aangehouden. Maar de jongen roept onder luide bijval dat de agenten in hun wijk niets te vertellen hebben en dat ze weg moeten wezen. Hij kent een van de agenten bij naam en uit een serieuze bedreiging tegen hem. Met behulp van spoedassistentie wordt de jongen naar het bureau gebracht. Tijdens het verhoor blijkt hij zich niets te herinneren, zelfs de aanhouding niet. Verder beroept hij zich op zijn zwijgrecht.

5. Alles uit de kast halen

Agenten onderzoeken een geval van mishandeling in een woning. De vermoedelijke dader wordt op straat bij zijn auto aangetroffen. Hij kan zich

ex. Hij lijkt de rollen te willen omkeren: de agenten moeten hem niet dwarsbomen, maar doen wat hij zegt. Met een schietgebaar vuurt hij een van de agenten een denkbeeldige kogel door het hoofd. Gedrag dat agenten niet zonder gezichtsverlies kunnen accepteren.

De agenten laten zich hun vrijheid van handelen en gezag op straat niet zomaar afpakken. Zij laten zich niet uitschelden en de buurt uit sturen. Maar doorzettingskracht tonen, kent zijn prijs. De bedreiging van een van de agenten is heel persoonlijk gericht en dat komt aan. De groep Marokkaanse jongens kent hem bij naam en heeft hem al eens eerder met een 'huisbezoek' geïntimideerd. Spoedassistentie moest in dit geval uitkomst bieden.

Wanneer een simpele aanhouding van een Marokkaanse man de gehele buurt op zijn kop zet, heeft de wijze van politieoptreden daarop eigenlijk

niet identificeren en wordt aangehouden. Een groep Marokkaanse jongens wil hem ontzetten. De agenten worden geslagen en geschopt. Een Marokkaanse agent wordt in het Arabisch uitgescholden voor homo en landverrader en krijgt een karatetrap tegen zijn borst. De aanhouding mislukt doordat de stoeptegels tegen de dienstauto's bonken. De agenten trekken zich terug met twee arrestanten en hergroeperen zich in het wijkteambureau.

geen enkele invloed. Meer dan vijftig personen belemmeren de agenten, slaan, schoppen en gooien met stoeptegels. De agenten moeten flink incasseren en zich terugtrekken als de stenen op de dienstauto's beuken. Bij dit soort gevechten om de macht op straat past het adagium: alles uit de kast halen. Er volgt daarom een uitgebreid strafrechtelijk onderzoek met tien aanhoudingen.

11.1 Geen vuurwapenbedreiging accepteren

In het volgende voorbeeld overkomt een hoofdagent datgene wat waarschijnlijk de meeste politiemensen grote angst inboezemt: geconfronteerd worden met iemand met een vuurwapen in zijn hand. Een hoofdagent wordt met zijn collega om 11.00 uur door de meldkamer naar een woning gestuurd waarin een beroving zou plaatsvinden. Hij heeft positie ingenomen aan de voorkant van de woning. De hoofdagent ziet vanuit de deuropening van het perceel een 'groot model revolver' gericht worden op zijn collega. Hij doet wat waarschijnlijk iedere agent zou doen: hij trekt onmiddellijk zijn dienstpistool en richt zijn wapen op die revolver. Hij ziet dat er achter de revolver een man met een bivakmuts uit de deuropening tevoorschijn komt, die hem in de gaten krijgt, zijn revolver op hem richt en roept dat de agenten weg moeten wezen. **Hoe nu verder?** Dekking zoeken en de man luidkeels aanroepen dat hij zijn wapen moet neerleggen? Een waarschuwingsschot afvuren? Een gericht schot afvuren om de man aan te kunnen houden?

Terug op het politiebureau omschrijft de hoofdagent in de mutatie in het bedrijfsprocessensysteem wat hij heeft gedaan: 'Ik voelde me hierdoor zeer ernstig bedreigd mede gezien de gehele situatie. Ik bedoel hiermee de melding van een overval, mijn collega die bedreigd werd, ikzelf die bedreigd

werd en de man die een bivakmuts droeg. Ik vreesde op dat moment voor het leven van mijn collega en mezelf. De dader wilde dat wij teruggingen. Door dat wij achteruitgelopen zijn en gevolg hebben gegeven aan het verzoek van de dader is de zaak naar mijn mening niet geëscaleerd. Hiermee bedoel ik dat er niet geschoten is.’

De man met de bivakmuts zal het voorval die avond ongetwijfeld als een huzarenstukje hebben rondverteld. Uit de aangifte noch uit de mutatie blijkt in ieder geval dat de dader later alsnog is aangehouden. Maar het gebeuren is bij de hoofdagent gaan knagen. Een week later doet hij alsnog aangifte wegens bedreiging. De confrontatie met de grote revolver heeft grote indruk op hem gemaakt. Op dat moment gaat het redelijk goed met hem, maar hij was de eerste dagen wel van slag geweest. Hij had heel veel over het gebeuren nagedacht. Het had hem ook enorm geholpen daarover te praten met zijn collega's. Hij heeft geen angsten meer en slaapt goed, maar denkt dat hij in de toekomst bij een soortgelijke melding er wel aan terug zal denken. Hij wenst dat er tegen de onbekende dader een strafvervolgning wordt ingesteld en dat hij wordt geïnformeerd over het verloop en de afdoening van de strafzaak, maar maakt bezwaar tegen verstrekking van zijn gegevens en de feitgegevens aan het Bureau Slachtofferhulp.

Conclusie

Is het inderdaad een mooi staaltje van de-escalerend politiewerk waardoor op het nippertje een schietpartij is voorkomen? Gezien de impact van het gebeuren, zoals verwoord in de mutatie, lijkt eerder de angst de overhand te hebben gehad. Was het zo'n bedreigende situatie dat een gemiddelde politieambtenaar daartegen fysiek-mentaal niet opgewassen hoeft te zijn? Of was het gewoon angsthazerij van de betrokken hoofdagent en zouden andere politiemensen zich dit niet laten gebeuren? Wie zal het zeggen. Maar het is hoe dan ook onbevredigend dat de overvaller met zijn revolver op deze manier wegkomt onder het oog van politieambtenaren die speciaal zijn komen voorrijden om hem op heterdaad aan te houden.

Gezien hun taakstelling, bevoegdheid, uitrusting en bewapening hadden de agenten wel meer doorzettingskracht mogen tonen. Art. 7 Ambtsinstructie 1994 verleent in dit geval aan de agenten namelijk de bevoegdheid om ter aanhouding hun dienstpistool te richten op deze vuurwapengevaarlijke overvaller, een waarschuwingsschot af te vuren

en zo nodig gericht op hem te schieten wanneer hij zich aan de aanhouding wil onttrekken. Deze bevoegdheid is ruimer dan de noodweerbevoegdheid (art. 41 Sr). De agenten zijn dus niet gehouden het schieten uit te stellen totdat dat geboden is om hun eigen leven te redden, maar mogen gezien de ernst van het misdrijf ook al in een eerder stadium van hun vuurwapen gebruikmaken, mits dat kan leiden tot de aanhouding van de overvaller. Deze bevoegdheid geldt ook als achteraf blijkt dat het om een nepvuurwapen ging. Dat laatste is immers van afstand moeilijk vast te stellen.

11.2 Geen no-goarea accepteren

De ambtshalve bekende F. wordt op zijn verjaardag aangehouden omdat hij een zestal boetes heeft openstaan. De verdachte woont op een woonwagenveld. In het verleden is verschillende keren gepoogd hem aan te houden, maar hij wist steeds de dans te ontspringen. In de wetenschap dat hij op zijn verjaardag ongetwijfeld thuis is, gaan zes agenten hem ophalen. Bij het betreden van het veld wordt er direct agressief gereageerd, de agenten moeten 'oprotten'. **Hoe nu verder?** Weer vertrekken is geen alternatief. Dus wordt het optreden doorgezet. Er wordt getrapt naar de agenten en de hondengeleider, die buiten het veld zijn inzet afwacht, krijgt een bromfiets naar zijn hoofd gesmeten. Degene die dat doet, krijgt een klap met de lange wapenstok. Ook wordt geprobeerd een stalen plaat op de hondengeleider te gooien. Wanneer een van de belagers door de diensthond wordt gebeten, trekt de hondengeleider zijn hond terug, waarbij hij in de commotie van het moment door zijn eigen hond wordt gebeten. Inmiddels zijn zo'n veertig personen toegestroomd en ontstaat in de caravans en daarbuiten een chaotische situatie. De vader van F. smijt een driewieler naar het hoofd van een politieambtenaar, anderen maken slaande bewegingen met een stuk hout of een bezemsteel. Uiteindelijk wordt F. gevonden. Hij had zich verstoppt. De aanhouding gaat echter niet zonder slag of stoot. Tijdens een achtervolging wordt een van de agenten door drie man gepakt, verwurmd en tegen de grond gewerkt. F. zoekt continu een vuurwapen en wil de agenten 'kapotschieten'. Uiteindelijk moeten de agenten stompen uitdelen en een verwurging aanzetten om los te komen. De agenten weten uiteindelijk niet alleen F. aan te houden, maar met hem zeven andere verdachten wegens belemmering en mishandeling.

Conclusie

De zes agenten blijken de klus met veel moeite net te kunnen klaren omdat zij niet wijken en doorzettingskracht tonen. Er was weinig keus. Ze kwamen om F. aan te houden. Dan met de staart tussen de benen vertrekken als het op duwen, trekken en vechten aankomt, zou in de ogen van de bewoners van het kamp regelrecht gezichtsverlies betekenen. Zij geven een duidelijk signaal af dat het woonwagenkamp geen no-goarea is.

11.3 Je niet laten bedreigen

In het begin van de nacht van vrijdag op zaterdag surveilleren twee agenten in een horecagebied. Door omstanders worden zij erop attent gemaakt dat er even verderop een conflict gaande is tussen twee mannen. De agenten gaan poolshoogte nemen, halen de mannen uit elkaar en sturen ze elk in een andere richting. Even later worden zij via de horecatelefoon gebeld door een portier die meldt dat een van de mannen die ze net hebben weggestuurd, weer buiten rondloopt. Hij had de man horen zeggen dat hij thuis iets op zou halen om het probleem op te lossen. De portier vertelt ook dat de man eerder met wapens gesignaleerd is. Na het telefoontje lopen de agenten in de richting van het café en herkennen de man als een van de mannen die bij het conflict betrokken was. Al mompelend dat hij het conflict zelf wel op zal lossen, loopt de man in de richting van het café waar de andere ruziemaker zich bevindt. De agenten steken hier een stokje voor door weer een verwijderingsbevel te geven. Hoewel niet van harte, verwijdt de man zich al schreeuwend uit het horecagebied. Maar even later is hij weer terug. **Hoe nu verder?** Hij wordt nogmaals gevorderd en nu lopen de agenten hem achterna om erop toe te zien dat hij wegblijft. Dan blijft de man staan en begint de agenten te bedreigen: 'Ik ga naar huis, maar ik kom weer terug. Ik breng dan iets mee waarmee ik jou ga afmaken.' Daarbij duwt hij tegen de pistoolholster van de ene agent en zegt: 'Je bent dan hiermee te laat.' Vervolgens maakt de man een gebaar met wijsvinger en duim waarmee hij een vuurwapen uitbeeldt, wijst naar het voorhoofd van de andere agent en zegt dan 'plof', alsof hij een vuurwapen laat afgaan. Voor de agenten is dit voldoende om de man aan te houden wegens bedreiging. De 47-jarige verdachte blijkt een zeer actieve veelpleger te zijn die rondbazuint dat hij thuis een vuurwapen zou hebben en die ook wel met een mes rondloopt. Hij heeft voortdurend conflicten met zijn ex

(‘5 bladzijden BPS’) en pocht tijdens de insluiting dat hij met gemak binnen twee dagen aan een vuurwapen kan komen.

De verdachte was net die dag vrijgekomen uit de gevangenis en had meteen ruzie met zijn ex over zijn spullen die tijdens zijn detentie in haar woning waren achtergebleven. Hij had haar uit het café naar buiten geroepen omdat hij zelf het café niet meer in mocht vanwege een caféverbod: ‘Mijn vriendin kwam naar buiten met haar nieuwe vriend, die zei dat ik moest opflikkeren en dat zij niets meer met mij te maken wilde hebben. Ik zei dat hij zich nergens mee moest bemoeien. Ik had toen behoorlijk veel gedronken, ik denk wel dat ik de hele dag aan het zuipen ben geweest. Het kan goed zijn dat ik dertig tot veertig glazen bier gedronken heb die dag. Ik vond dat de nieuwe vriend van mijn ex zich niet met mijn zaken moest bemoeien en vertelde hem dit ook. Hij bleef zich ermee bemoeien en ik heb die man een schop onder zijn ballen gegeven.’

De barkeeper van het café had hem vervolgens weggestuurd en daarna kwam er een politieman aan die ook zei dat hij weg moest. Hij had via de kortste weg in de richting van zijn woning willen lopen, maar de politieman had hem in de tegenoverliggende richting gestuurd. Toen had hij het pistoolgebaar gemaakt. Hij heeft niets tegen politiemensen en wil best zijn excuus aanbieden, maar vindt het wel belachelijk dat een agent zich bedreigd voelt als hij alleen maar met zijn hand een pistool uitbeeldt.

Conclusie

Deze casus laat zien dat de man niet alleen een actieve veelpleger is die het flink op een zuipen kan zetten, maar dat hij ook de confrontatie met geüniformeerde agenten niet uit de weg gaat. Als de agenten op de dag dat hij uit de gevangenis komt zich bemoeien met het conflict tussen hem en zijn ex lijkt het wel alsof hij de rollen wil omkeren: de agenten moeten hem niet dwarsbomen, maar doen wat hij zegt. Met een schietgebaar vuurt hij een van de agenten een denkbeeldige kogel door het hoofd. Gedrag dat agenten niet zonder gezichtsverlies kunnen accepteren.

11.4 Je niet laten wegsturen uit de buurt

Twee agenten komen op een dinsdag in de namiddag ter plaatse voor een vernieling van een autoruit. Een paar kleine jongetjes zouden een steen door de ruit hebben gegooid. Als ze met een van de jongetjes aan het praten zijn, gaat een oudere jongen, een bekende veelpleger, zich met het gesprek bemoeien. Hij vindt dat zij het kleine jongetje niet moeten aanspreken, maar naar zijn ouders moeten gaan. Als een van de agenten zegt dat hij zich er niet mee moet bemoeien, rijdt de oudere jongen weg op zijn snorfiets om even later weer terug te komen. Ondertussen vormt zich een groepje van ongeveer acht Marokkaanse jongens om de agenten heen en de sfeer wordt grimmiger. De agenten kennen ze, het zijn jongens die zich regelmatig bezighouden met gewelds- en vermogensdelicten. Tevens behoren deze jongens tot de overlastgevende groep van deze wijk. Een jongen, gezeten in zijn geparkeerde auto, zegt met instemming van de andere jongens: 'Dat krijg je ervan, je ruit kapot. Moet dat mens haar auto maar niet op de stoep parkeren!' De 25-jarige bestuurder, eveneens ambtshalve bekend, wordt daarop gevorderd om weg te rijden. De agenten willen niet gestoord worden in hun werk. Na een tweede vordering rijdt hij inderdaad weg waarbij hij door het open raam 'schooier' roept. De jongens vinden het wegsturen belachelijk en gaan zich ermee bemoeien. Dit gebeurt vaker wanneer er politie in deze wijk komt. De agenten willen rustig hun werk kunnen doen en manen de groep op dwingende toon dat ze zich rustig moeten houden. Dit om escalatie te voorkomen, zoals zij in hun proces-verbaal schrijven. Maar de jongens beginnen te joelen en in het Marokkaans opmerkingen te roepen, ondersteund met gebaren.

Tussen het joelen en roepen door horen zij C., ook een goede bekende van de politie, roepen: 'De politie hoeft ons niet te vertellen wat wij moeten doen, wij mogen hier gewoon staan, schooier!' Dit hoort de hele groep, die zich ondertussen heeft uitgebreid tot dertig personen. De agenten voelen zich beledigd door het woord 'schooier'. Maar de groep voelt zich door deze opmerking juist gesterkt en maakt meer opmerkingen in deze trant over het optreden van de politie in de wijk. **Hoe nu verder?** De jongens mogen inderdaad gewoon op straat staan, maar moeten de agenten de aanspreektitel 'schooier' accepteren? Toch maar schouders ophalen en negeren? Maar hoeveel gezichtsverlies betekent dat? De jongen aanhouden? Maar hoeveel sores levert dat op? En werkt dat niet juist eerder escalerend?

De agenten besluiten C. aan te houden wegens belediging. Zij pakken hem vast om hem apart te nemen en te boeien. De groep is het daar niet mee eens

en ze proberen bij de agenten in de buurt te komen. De sfeer wordt dreigender en de agenten moeten nu een aantal van de jongens wegduwen om hen uit hun buurt te houden. C. kijkt lachend naar de andere jongens en roept tegen de agenten: 'De politie heeft hier niets te vertellen, dit is onze wijk en jullie moeten hier wegwezen!' De groep jongens reageert heftig en ze lopen weer luid schreeuwend en klappend op de agenten af, die daardoor de indruk krijgen dat zij C. willen ontzetten. Agent N. probeert C. met de handen tegen de muur te zetten om hem snel te boeien. Op dat moment priemt C. zijn wijsvinger in de richting van zijn gezicht, kijkt hem strak aan en zegt op dreigende toon: 'N., als jij mij hiervoor aanhoudt, dan ga je spijt krijgen, ik zweer het je, dan krijg je spijt. Ik weet precies wie jij bent, ik ken jou, jij gaat spijt krijgen', of woorden van gelijke strekking.

De sfeer wordt nu zo dreigend dat de agenten zich genooddaakt voelen om via de portofoon tweemaal om spoedassistentie te vragen. De agenten leggen hun hand op de pepperspray om zo aan de groep duidelijk te maken dat ze weg moeten blijven. Uiteindelijk lukt het om C. onder controle te krijgen en naar het bureau over te brengen.

In het verhoor draait C. om de hete brij heen. Hij verklaart tijdens het verhoor dat hij niet 'schooier' heeft gezegd en dat de agent hem wilde aanhouden omdat hij opgefokt was omdat hij die andere jongen niet kon aanhouden: 'Ik werd toch aangehouden. Ik heb me verzet tegen de aanhouding. Ik word snel boos omdat het ramadan is, ik heb de hele dag niet gegeten. Ik wilde net naar huis gaan om te gaan eten. Ik werd boos en draaide een beetje door. Als ik "schooier" zou hebben gezegd tegen een politieman dan vind ik dat geen belediging. "Schooier" is voor mij een normaal woord en geen scheldwoord. Als u mij vraagt wat het woord "schooier" voor mij betekent dan zeg ik u dat dit niks voor mij betekent. U weet zelf wel wat dat betekent. Als u mij vraagt wat ik bedoel met het woord "schooier" dan beroep ik mij op mijn zwijgrecht. Ik ben niet tot antwoorden verplicht. Ga maar door met de volgende vraag.' Wanneer C. minutieus wordt geconfronteerd met de feiten en omstandigheden zoals vermeld in het aanhoudingsproces-verbaal weet hij op geen enkele vraag het antwoord, omdat hij zich zogenaamd niets meer kan herinneren, zelfs niet dat hij door verbalisant N. is aangehouden.

De bedreiging heeft indruk gemaakt op agent N. omdat hij in dezelfde stad woont en al eens eerder bedreigd is door vrienden van C. Hij is door de incidenten met de groep Marokkaanse jongeren zeer op zijn hoede geraakt. Hij had al eerder meegemaakt dat er een auto met Marokkaanse jongeren voor het huis van zijn ouders was gestopt, waarbij hij werd aangewezen en

uitgelachen. Hij heeft zijn partner gevraagd om hem te waarschuwen als zij iets ongewoons rondom hun woning ziet wat betrekking heeft op de bedreigingen van de groep.

Conclusie

Het voorbeeld laat zien dat de agenten zich hun vrijheid van handelen en gezag op straat niet zomaar laten afpakken. Zij laten zich niet uitschelden en de buurt uit sturen. Maar doorzettingskracht tonen, heeft ook zijn prijs. De bedreiging van een van de agenten is heel persoonlijk gericht en dat komt aan. De groep Marokkaanse jongens kent hem bij naam en heeft hem al eens eerder met een 'huisbezoek' geïntimideerd. Spoedassistentie moest in dit geval uitkomst bieden.

11.5 Alles uit de kast halen

Om 22.10 uur komt er een melding binnen dat er in een woning wordt gevochten. Een surveillance-eenheid krijgt de opdracht om langs te gaan. Een tweede eenheid meldt dat zij ook meerijden in verband met de veiligheid. Bij de woning doet een vrouw open die vertelt dat haar zoontje is mishandeld door een man die S. heet en aan de overkant woont. Zij wil van de mishandeling aangifte doen. Op zoek naar de man horen zij van een collega in burger dat de bewuste verdachte bij de rode Mercedes voor de deur van zijn woning staat. Om te voorkomen dat de man weggrijdt, spreken zij hem aan en vragen hem zich te identificeren, om te zien of hij S. is. Hij zoekt in de auto, maar kan geen papieren vinden. Hij wordt boos en gaat schreeuwen: 'Wat moeten jullie van mij?' Hij geeft vervolgens op dat hij H. heet en dat de auto ook op die naam geregistreerd staat. **Hoe nu verder?** Gezien de verklaring van de moeder dat zij aangifte wil doen en gezien het feit dat de mishandeling op heterdaad is ontdekt, is het duidelijk dat de agenten de man niet zomaar kunnen laten gaan. Omdat zijn identiteit niet met zekerheid kan worden vastgesteld en hij niet voldoet aan de toonplicht, wordt hij aangehouden. Inmiddels staan er zo'n twintig jongens toe te kijken. De man verzet zich en er ontstaat een vechtpartij. Een van de agenten moet flinke klappen incasseren. Met behulp van de omstanders weet de man zich los te rukken en ervandoor te gaan. In het tumult kunnen twee helpers, M. en Y. genaamd, die de agenten stompen en schoppen met veel moeite in de boeien worden geslagen. Agent

O. krijgt daarbij een karatetrap van M. recht op zijn borst en valt achterover. Al de lucht is uit zijn longen getrapt. Agent O. is van Marokkaanse herkomst en wordt persoonlijk door M. beledigd en bedreigd: 'Wij weten wie jij bent, laat mij gaan of anders kom je er wel achter.' De andere jongens laten zich ook niet onbetuigd en roepen onder meer in de Marokkaans-Arabische taal: 'Laat hem gaan, homo, kankerhomo, jij bent een vieze vuile landverrader, homo.' Diverse verdachten worden achternagezeten maar weten in huizen naar binnen te vluchten en de deur achter zich op slot te doen, zodat de agenten het nakijken hebben. Inmiddels is de situatie uitgegroeid tot vijftig omstanders en tien politieambtenaren.

De agenten moeten er dan vandoor want zij worden met stenen bekogeld. Ze horen de stenen inslaan op de auto. Alle surveillanceauto's trekken zich terug naar het bureau om een plan van aanpak te maken. O. wordt voor onderzoek naar het ziekenhuis gebracht. Diverse zonnebrillen zijn gesneuveld, epauletten zijn van het uniform gescheurd. Alle agenten maken proces-verbaal op en een aantal doet aangifte wegens belediging, bedreiging en mishandeling. Er start een uitgebreid onderzoek. In totaal wordt een tiental verdachten aangehouden, onder wie enkele pas enkele dagen later.

Verdachten M. en Y. ontkennen in alle toonaarden. Volgens hen liegen de agenten. M. heeft helemaal niets gedaan, alleen zijn armen stijf voor zijn lichaam gehouden omdat hij weigerde mee te werken aan zijn aanhouding. Y. heeft ook niet geslagen, hij heeft eigenlijk nooit ruzie: 'Ruziemaken zit niet in me. Ik heb dus ook geen politieagent geslagen. Als u mij vraagt of het waar is dat ik politieagenten heb geslagen, dan klopt dit niet. Als iemand dit zegt, dan liegt hij. Ik verklaar nu niets meer, ik zwijg. U vraagt mij waarom ik zwijg als ik niets heb gedaan. Ik verklaar helemaal niets meer. U vraagt mij waarom ik zweet en een droge mond heb. Ik zweet helemaal niet en ik heb altijd een droge mond. Ik wil verder niets verklaren.'

Veertien dagen later wordt op het politiebureau de eigenaar van de rode Mercedes gehoord. De agenten herkennen hem pertinent als de verdachte S. Het blijkt dat de rode Mercedes voor de deur van de woning van zijn ouders stond. Hij ontkent echter tegen beter weten in, geeft zijn broertje de schuld, er moet iemand anders zijn geweest die zich voor hem heeft uitgegeven, hij heeft een alibi dat niet valt na te trekken, enzovoort.

Conclusie

De casus laat zien dat een simpele aanhouding van een Marokkaanse man de gehele buurt op zijn kop kan zetten. De wijze van politietoetreden, of dat nu sociaalvaardig is of de-escalerend, heeft daarop eigenlijk geen enkele invloed. Meer dan vijftig personen bemoeien zich ermee. Zij belemmeren de agenten, slaan, schoppen en gooien met stoeptegels. De agenten moeten flink incasseren en zich terugtrekken als de stenen op de diensauto beuken. Bij zo'n gevecht om de macht op straat past het adagium: doorzetten en incasseren. Daarom wordt alles uit de kast gehaald. Er volgt een uitgebreid strafrechtelijk onderzoek, dat uitloopt op een complex dossier met meer dan 45 processen-verbaal en mutaties. Uit het dossier blijkt dat de politie – wil er kans op een succesvolle strafvervolgung ontstaan – dit soort Marokkaanse strafzaken van meet af aan grondig moet aanpakken in verband met bewijsproblemen vanwege de voorspelbare leugenachtige en ontkennende verklaringen.

Veiligheidsrisico's durven nemen

Burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat de politie binnen een redelijke termijn een einde zal maken aan ernstige schendingen van hun persoonlijkheidsrechten. Dat volgt niet alleen in algemene zin uit de taakstelling van de politie (art. 2 Politiewet 1993) maar ook uit het recht op leven (art. 2 EVRM), dat aan de overheid de verplichting oplegt daadwerkelijk bescherming te bieden aan eenieder wiens leven in concreet gevaar wordt gebracht door criminele activiteiten van een ander.⁷⁴ Zo'n verplichting betekent niet dat er een onmogelijke of disproportionele last op de schouders van de politie wordt gelegd. Maar wanneer de politie weet of had moeten weten dat het risico van een criminele activiteit reëel en onmiddellijk aanwezig is, geldt als algemeen uitgangspunt dat politieambtenaren die maatregelen moeten nemen die binnen hun vermogen liggen en die naar alle redelijkheid dat risico hadden kunnen voorkomen.⁷⁵ Een burger moet daarop kunnen vertrouwen en de overheid die dat vertrouwen schendt, loopt aansprakelijkheidsrisico's.⁷⁶

De politieorganisatie is op het beheersen van gevaarsituaties ingesteld. Voor de veilige aanpak van kleinschalige geweldssituaties beschikken de regionale politiekorpsen over teams die over specifieke hulpmiddelen beschikken en getraind zijn in de vaardigheden die nodig zijn voor het aanhouden in groepsverband (VAG) van verdachten die een vergroot veiligheidsrisico vormen. Wanneer (vuur)gevaarlijke verdachten moeten worden aangehouden, kan zo nodig een Aanhoudings- en Ondersteuningseenheid (AOE) worden ingezet. Deze arrestatieteams spelen ook een rol bij het optreden in levensbedreigende situaties, bijvoorbeeld voor het onder controle brengen van psychisch verwarde personen die gevaarlijk en onbenaderbaar zijn. Wanneer er sprake is van grof geweld dan wel van terrorisme, valt het politieoptreden onder de verantwoordelijkheid van de Dienst Speciale Interventies, bestaande uit krijgsmacht-

74 P.H.P.H.M.C. van Kempen. *Repressie door mensenrechten. Over positieve verplichtingen tot aanwending van strafrecht ter bescherming van fundamentele rechten*. 2008: 40.

75 EHRM 28 oktober 1998 (Grote Kamer), Osman tegen UK, appl. 23452/94.

76 Rechtbank Groningen 22 januari 2003, LJN AF3138 (Molest in de Groningse Oosterparkwijk).

en politiepersoneel, precisieschutters en mariniers voor man-tegen-man-gevechten. Deze DSI-units worden niet ingezet zolang het geweldsniveau van de AOE's niet wordt overstegen en de kans op escalatie naar grof geweld als verwaarloosbaar wordt ingeschat. Met de inzet van geweldsspecialisten kan de politie binnen het gehele geweldsspectrum aan de meest uiteenlopende situaties het hoofd bieden, hetgeen een robuust sluitstuk van de politieke doorzettingskracht vormt.

Vanuit bovenstaand perspectief is het een principiële vraag in hoeverre het acceptabel is dat politieambtenaren hun optreden uitstellen in situaties waarin onmiddellijk optreden geboden is en de reden voor het uitstel enkel is gelegen in het wachten op specialistische versterking ter verkleining van hun eigen veiligheidsrisico. De vraag is actueel ten aanzien van school shootings. Het schrikbeeld is dat de surveillance-eenheden wel snel ter plaatse komen, maar vervolgens de school met linten afzetten in afwachting van specialistische eenheden, terwijl in de uren die dat kost het schieten in de school gewoon doorgaat.

De afweging van belangen en verplichtingen die in deze principiële kwestie een rol spelen, zijn natuurlijk mede afhankelijk van de omstandigheden van het geval. De vraag wordt daarom met behulp van de 'martelmoord in Pernis' op scherp gezet. Het voorbeeld dateert uit 2007 en is gepubliceerd in de Nederlandse jurisprudentie. De situatie begint met een telefonische melding dat er in een woning wordt gevochten en dat er iemand om hulp roept. Verschillende surveillance-eenheden zijn snel ter plaatse, maar de chef van dienst beslist de situatie gedurende drie kwartier ongemoeid te laten in afwachting van specialistische assistentie. Bij binnentreden blijkt het slachtoffer intussen te zijn overleden door de slagen en schoppen.

12.1 Niet te veel op safe spelen

In het begin van de nacht van 15 op 16 juni 2007 wordt er vanuit een woning in Pernis via 112 naar de politie gebeld dat er bij de burens een vechtpartij gaande is en dat er iemand luid om hulp roept. De melder heeft via het achterbalkon gezien dat de benen van iemand met tape worden vastgebonden. Vier surveillance-eenheden van het regionale politiekorps Rotterdam-Rijnmond worden door de meldkamer met snelheidsontheffing naar het adres gestuurd, waaronder ook een diensthondgeleider. Ook een dienstwagen van de Regionale Ondersteuningsgroep (ROG), gespecialiseerd in moeilijke

aanhoudingen en het doorzoeken van panden, rijdt met hoge snelheid naar het pand. Tijdens het aanrijden horen de eenheden dat de 25-jarige bewoner, Wouter A., een man is met antecedenten: vechtpartijen, vernieling, bedreiging en nog wat 'dingetjes'.

Na plusminus tien minuten komen de eerste twee surveillanceauto's ter plaatse. Zij houden motorkapoverleg om af te spreken hoe zij de zaak zullen aanpakken. Zij trekken over hun veiligheidsvest een kogelwerend vest aan. Twee man lopen naar de voorkant van het pand en twee man nemen positie in aan de achterkant. Op weg naar de melder aan de voorzijde zien de twee politieambtenaren een man uit het pand komen. De surveillanten splitsen zich op. De ene politieambtenaar spreekt deze man aan. Het blijkt de 25-jarige Jeffrey van S. te zijn, die verklaart naar buiten te zijn gegaan om te pinnen maar bij terugkomst de deur gesloten te hebben aangetroffen. Hij verklaart dat er twee mensen binnen zijn, dat er drugs en drank zijn gebruikt, maar dat er geen wapens aanwezig zijn. S. wordt buiten de afzetting gedirigeerd. Naar later zal blijken, belt hij daar doodgemoedereerd met Wouter A. De andere politieambtenaar hoort op weg naar de melder op de begane grond, vanachter het met gordijnen gesloten raam van het pand, gekerm komen, kennelijk afkomstig van een man. Er zijn op dat moment zo'n tien minuten voorbijgegaan.

Op dat moment komt ook de chef van dienst ter plaatse. **Hoe nu verder?** De deur van de woning forceren of het raam inslaan en naar binnen gaan? De situatie verstoren door luidkeels de aanwezigheid van de politie kenbaar te maken? Bijvoorbeeld door aan te bellen, of via de brievenbus of de megafoon van de dienstauto te schreeuwen dat degene die binnen aanwezig is naar buiten moet komen?

De chef van dienst gaat ervan uit dat er vermoedelijk een gijzeling plaatsvindt en beslist met het oog op de veiligheid van zijn personeel dat de deur door personeel van de Regionale Ondersteuningsgroep met een ram moet worden geopend en dat er zal worden binnengetrepen met behulp van een kogelwerend schild. Deze attributen worden vervolgens met een speciale materiaalbus aangevoerd. De omgeving is inmiddels met inzet van veel personeel afgezet om het toegestroomde publiek op een afstand te houden. Na ruim een halfuur hoort de melder vanuit zijn woning geen geschreeuw of gekreun meer bij zijn buurman, maar wel heen en weer geloop.

Na verloop van vijftig minuten is het benodigde materiaal gearriveerd en vijf minuten later wordt door ROG-personeel de deur geforceerd en binnengetrepen. A. rent via de achterdeur de tuin in en wordt daar aangehouden. In de woning wordt het toegenomen lichaam van een man aangetroffen, naar

later blijkt de 28-jarige Björn Jue. Pogingen om hem te reanimeren, mogen niet meer baten. Precies een uur na de eerste melding komt pas de ambulance ter plaatse. Björn is op dat moment niet meer in leven als gevolg van fatale beschadigingen van strottenhoofd, nekwerfels, ruggenmerg en bloedingen in de hersenen, zoals het obductieverslag naderhand zou uitwijzen.

Achteraf blijkt dat Wouter A. en Jeffrey van S. die avond Björn thuis hadden opgehaald om uit te gaan en hem met een smoes hadden meegenomen naar de woning van Wouter omdat die zijn portemonnee was vergeten. In de woning wordt vervolgens geblowd en een lijntje cocaïne gesnoven, waarna Wouter met Björn in gevecht gaat om hem volgens een vooropgezet plan te beroven van zijn pinpas. Jeffrey helpt de benen van Björn te tapen en Wouter beukt op Björn in totdat die, zwaar toegetakeld, zijn pincode afgeeft. Jeffrey gaat dan naar buiten om met de pinpas van Björn geld op te nemen. Wanneer hij buiten politiemensen ziet, loopt hij terug en belt aan, waarna Wouter de deur opendoet. Op dat moment roept Björn nog om hulp. Maar Wouter gooit de deur dicht en doet die van binnenuit op slot. Jeffrey wordt daarmee buitengesloten en voor de woning door de politie aangesproken. Na een korte verklaring wordt hij achter de afzetting gedirigeerd. In de tussentijd stompt en schopt Wouter op Björn in totdat deze niet meer beweegt.

Tijdens de strafzaak tegen Wouter A. bij de Rechtbank Rotterdam werd door de verdediging in eerste aanleg aangevoerd dat de politie ten tijde van de gebeurtenissen aan de Pastoredijk zoveel fouten had gemaakt, dat de officier van justitie niet-ontvankelijk zou moeten worden verklaard. 'Wanneer de politie haar werk goed had gedaan en eerder had ingegrepen, zou het slachtoffer (wellicht) niet zijn overleden.' De rechtbank verwierp het verweer omdat een niet tijdig ingrijpen van de politie in het algemeen niet kan leiden tot niet-ontvankelijkheid van de officier van justitie, aangezien de schade niet door de gestelde nalatigheid van de politie is veroorzaakt, maar door onrechtmatig handelen van de verdachten: 'De letsels van het slachtoffer zijn niet veroorzaakt door het door de raadsman gestelde niet tijdige ingrijpen van de politie, maar door de handelingen van verdachte en zijn medeverdachte. Bovendien zijn het niet de belangen van verdachte, die kunnen worden geschaad door een mogelijk niet tijdig ingrijpen van de politie, maar hooguit die van het slachtoffer.'⁷⁷ In hoger beroep voerde de verdediging vervolgens aan dat de

77 Rechtbank Rotterdam 22 april 2008, LJN BD0440.

fouten van de politie dan toch wel tot strafvermindering zouden moeten leiden. Het Gerechtshof 's-Gravenhage verwierp ook dit verweer op basis van dezelfde overweging als de rechtbank en concludeerde dat de vraag in hoeverre de politie in dit geval adequaat heeft gehandeld, bij de beoordeling van de strafbaarheid van de verdachte en bij de straftoemeting buiten beschouwing diende te blijven.⁷⁸

Conclusie

De Pernis-casus onderstreept het belang van de vraag welke speelruimte aan politieambtenaren kan worden gegund om, vanwege veiligheidsrisico's die alleen henzelf aangaan, hun optreden uit te stellen in situaties waarin onmiddellijk levensreddend optreden geboden is. Het lijkt evident dat de politie in de Pernis-casus alles in het werk heeft gesteld om binnen de kortste keren na de melding ter plaatse te zijn en met voorrang de nodige maatregelen heeft genomen om veilig de woning te kunnen binnenvallen. Het afzetten van de plaats delict en het wachten op de beschermende uitrusting (kogelvrij schild) was specifiek gericht op het betreden van de woning ter aanhouding van de dader(s) en het in veiligheid brengen van het slachtoffer.

Maar waarom is er zolang gewacht met het verstoren van het misdrijf? Een politieambtenaar die getuige is van het feit dat iemand in levensgevaar verkeert, kan niet volstaan met het wachten op hulp van geweldsspecialisten indien hij zelf die hulp kan verlenen. Dat laatste vloeit niet alleen voort uit zijn taakstelling, maar ook uit art. 450 Sr, dat het nalaten van het verlenen van hulp aan hulpbehoevenden strafbaar stelt als het slachtoffer overlijdt.⁷⁹ Er zijn nu eenmaal situaties

78 Op 8 april 2008 veroordeelde de Rechtbank Rotterdam Wouter A. tot twaalf jaar gevangenisstraf (LJN BD0440) en Jeffrey van S. tot acht jaar gevangenisstraf (LJN BD0449). Marian D., ex-vriendin van Björn, kreeg als medeplichtige vier jaar gevangenisstraf opgelegd. In hoger beroep op 18 juni 2009 werd door het Gerechtshof 's-Gravenhage de straf van Jeffrey van S. verhoogd tot tien jaar gevangenisstraf (LJN BI8691), de straf van Marian D. verhoogd tot vijf jaar (LJN BI8688), terwijl de straf van Wouter A. twaalf jaar is gebleven (LJN BI8685).

79 Artikel 450 Wetboek van Strafrecht: 'Hij die, getuige van het ogenblikkelijk levensgevaar waarin een ander verkeert, nalaat deze die hulp te verlenen of te verschaffen die hij hem, zonder gevaar voor zichzelf of anderen redelijkerwijs te kunnen duchten, verlenen of verschaffen kan, wordt, indien de dood van de hulpbehoevende volgt, gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van de tweede categorie.'

waarin van politieambtenaren verwacht mag worden dat zij een zeker risico nemen om een ander het leven te redden. In dit geval had het misdrijf direct na aankomst van de eerste surveillance-eenheden zonder veel moeite kunnen worden verstoord. De marteling vond plaats op de begane grond, achter een voorruit met dichte gordijnen. Dat aan de achterzijde naar binnen kon worden gekeken, was reeds vastgesteld door de buurman die de politie had gebeld. Het aanbellen, het inslaan van de ruiten, of het op een andere manier aandacht trekken en aanroepen van de dader(s) had voor de hand gelegen. In de voorafgaande hoofdstukken zijn hiervan diverse succesvolle voorbeelden gegeven.

En ook hun bevoegdheden zijn op direct ingrijpen afgestemd. Op basis van art. 2 lid 3 Algemene wet op het binnentreden, mochten zij immers, omdat zij in de woning gekerm van een slachtoffer hoorden, zonder schriftelijke machtiging, dat wil zeggen zonder tussenkomst van een hulpofficier van justitie (de chef van dienst), terstond de woning betreden omdat iemands veiligheid ernstig en onmiddellijk in gevaar was. Eventueel zouden individuele politieambtenaren, in geval van botsende verplichtingen, zelfs een bevel om te wachten met optreden naast zich neer kunnen leggen.⁸⁰ Nu het aannemelijk lijkt dat de betrokken politieambtenaren door het misdrijf te verstoren zichzelf redelijkerwijs niet in gevaar zouden hebben gebracht, is er goede grond voor de conclusie dat het verstoren van het misdrijf in dit geval een rechtsplicht is en dat het nalaten om het slachtoffer hulp te verlenen in principe onder de reikwijdte van art. 450 Sr valt.

Aankankelijk achtte het Openbaar Ministerie het niet nodig om het optreden van de politie te onderzoeken. Maar na een artikel op de voorpagina van *De Telegraaf* van 5 juli 2007 onder de kop ‘Politie doof voor gegil martelmoord’, waarin erop werd gezinspeeld dat het slachtoffer mede was overleden door het treuzelen van de aanwezige politie, gaf de hoofdofficier van justitie aan de Rijksrecherche opdracht om feitenonderzoek te doen naar de politieactiviteiten bij het incident. Na de afsluiting van het onderzoek op 6 augustus 2007 beraadde de officier van justitie zich op de vraag of er door de betrokken politieambtenaren een strafbaar feit was gepleegd. In de loop van september

80 F. Kruijer. ‘Tussen dienstbevel en eigen inzicht’. In: *Blauw* 20 (13 oktober 2007): 9.

81 *De Telegraaf*, 27 september 2007.

2007 kwamen onder de kop 'Blunders aan de lopende band martelmoord Pernis' details uit het Rijksrechercheonderzoek naar buiten.⁸¹ Op vrijdag 22 februari 2008 maakte het Openbaar Ministerie bekend vier direct betrokken politieambtenaren te verdenken van dood door schuld, dan wel van het nalaten hulp te verlenen aan iemand die in levensgevaar verkeert.⁸² Nader onderzoek van de Rijksrecherche zou moeten uitwijzen of er tot strafvervolgning moest worden overgegaan.

Het Openbaar Ministerie besloot op 6 oktober 2009 om de vier politieambtenaren niet strafrechtelijk te vervolgen. Volgens het OM was er geen causaal verband tussen het optreden van de politie en de dood van het slachtoffer. Op grond van rapporten van de patholoog kwam het OM tot het oordeel dat het leven van de 28-jarige man niet gered had kunnen worden als de politie de woning eerder was binnengegaan. Van dood door schuld was daarom geen sprake. Verder was door het onderzoek van de Rijksrecherche vastgesteld dat het beeld niet juist was dat de politie langere tijd werkeloos voor de woning had staan wachten, terwijl voor mensen op straat de hulpkreten van het slachtoffer steeds hoorbaar waren. Van langdurig en voor velen hoorbaar hulpgeroep was geen sprake geweest. Twee van de betrokken agenten hadden één keer geschreeuw uit de woning gehoord. Naar het oordeel van het OM kon daaruit niet worden afgeleid dat de agenten konden weten dat de 28-jarige man in levensgevaar verkeerde. Met deze sepotbeslissing kwam een eind aan de vraag of de politieambtenaren mogelijk schuldig waren aan dood door schuld, dan wel het in hulpeloze toestand laten van een ander of het nalaten hulp te verlenen aan iemand die in ogenblikkelijk levensgevaar verkeert.

De familie van Björn Jue was het niet eens met de sepotbeslissing en heeft de vervolgingsvraag inmiddels via een art. 12 Sv-procedure voorgelegd aan het Haagse gerechtshof.⁸³ Op het moment dat deze tekst is afgesloten (15 mei 2010) was de beslissing van het Hof nog niet bekend.

82 *Elsevier*, 22 februari 2008.

83 *De Telegraaf*, 12 februari 2010; *Elsevier*, 12 februari 2010.

12.2 Levensreddend optreden is een rechtsplicht

Wanneer de politie met het oog op haar eigen veiligheid zich zou beperken tot het afzetten van de plaats delict en het wachten op de komst van geweldsspecialisten, ontstaan er situaties waarin het leven van personen op het spel staat. Uitstel van optreden in afwachting van specialistische hulp kan inderdaad de kans vergroten dat iemand het er levend van afbrengt, maar het kan net zo goed tot een fatale afloop leiden. En direct ingrijpen zonder specialistische hulp kan levensreddend zijn, maar evenzeer fataal aflopen. Wanneer er bijvoorbeeld melding wordt gedaan dat iemand met een vuurwapen door een school loopt en leerlingen doodschiet, mag de reguliere politie-inzet zich dan beperken tot het met linten afzetten van het schoolterrein in afwachting van de komst van een arrestatieteam? Of mag verwacht worden dat de surveillance-eenheden die als eerste ter plaatse komen (na kort overleg en voorzien van kogelwerende vesten) alvast de school binnengaan – ook al is dit riskant – in de hoop het aantal slachtoffers daarmee zo veel mogelijk te beperken?⁸⁴ Per geval zal daarom, afhankelijk van de omstandigheden, de juiste afweging moeten worden gemaakt. Als algemeen uitgangspunt voor dit soort situaties zal in ieder geval moeten gelden dat de rechtsplicht om levensreddend in te grijpen niet volledig afhankelijk kan worden gesteld van het feit dat politiemensen geen lichamelijk risico wensen te lopen.

Amok-procedure

Mede als gevolg van de Pernis-zaak en diverse school shootings in het buitenland is binnen de politie, met name bij de IBT-docenten die verantwoordelijk zijn voor de training van de integrale beroepsvaardigheden, de discussie op gang gekomen over het onmiddellijk ingrijpen in levensbedreigende situaties. Politiemensen die als eerste op de plaats delict arriveren na een melding waaruit

84 Dit is geen academische kwestie, getuige de volgende voorbeelden. Op 23 september 2008 schoot een 22-jarige student op een school in de Finse stad Kauhajoki negen klasgenoten en een docent dood. Op 11 maart 2009 schoot een 17-jarige oud-scholier van de Albertville Realschule in het Zuid-Duitse stadje Winnenden in deze school tien leerlingen en drie docenten dood. Tijdens zijn vlucht poging doodde hij drie voorbijgangers en raakten twee politieambtenaren zwaargewond. In beide gevallen schoten de daders zich na afloop door het hoofd. Op 17 september 2009 kwam een 18-jarige scholier het gymnasium in het Zuid-Duitse stadje Ansbach binnen, gewapend met een bijl, twee messen en drie brandbommen. Negen scholieren en een leraar raakten gewond, van wie twee levensgevaarlijk. De jongen werd uitgeschakeld door vijf politiekogels.

blijkt dat er mensenlevens op het spel staan, hebben in principe de plicht om eventueel bloedvergieten zo snel mogelijk een halt toe te roepen. Die verplichting gaat verder dan in afwachting van orders de situatie te consolideren, de omgeving af te zetten en buiten het zicht van de dader te blijven. Dus ook als er schoten klinken en gegil hoorbaar is, zullen zij bijvoorbeeld in het geval van een *school shooting* zelf het initiatief moeten nemen door de school binnen te gaan. In navolging van de Amok-procedure die werd ontwikkeld door het *Spezialeinsatzkommando* (SEK) van Nordrhein-Westfalen (het Duitse equivalent van ons arrestatieteam), heeft het arrestatieteam Noord-Oost-Nederland voor dit soort situaties een procedure ontwikkeld in de hoop dat deze een regulier onderdeel gaat uitmaken van de IBT-training.⁸⁵ Het doel van de Amok-procedure is om direct contact met de verdachte te zoeken, deze te isoleren en te verstoren. Zolang dat aan de orde is, worden er geen slachtoffers geholpen, maar is de interventie uitsluitend gericht op het uitschakelen van het dodelijk gevaar.

De inzet van geweldsspecialisten

Tot slot een korte opmerking over een tactisch dilemma met betrekking tot de opschaling van het politieke geweldspotentieel. Sinds 1 juli 2006 heeft de Dienst Speciale Interventies (DSI) tot taak om, zowel proactief als repressief, alle vormen van grof geweld dan wel terrorisme over het gehele geweldsspectrum te bestrijden. De DSI beschikt daartoe over de Unit Interventie (bestaande uit krijgsmacht- en politiepersoneel en precisieschutters) en de Unit Interventie Mariniers (man-tegen-mangevecht). Als algemeen criterium geldt dat de inzet van bijzondere bijstandseenheden in principe niet aan de orde is zolang het geweldsniveau van de AOE's (arrestatieteams) van de regionale politiekorpsen of van de Koninklijke Marechaussee niet wordt overstegen en de kans op escalatie naar het geweldsniveau van de Unit Interventie en de Unit Interventie Mariniers als verwaarloosbaar wordt ingeschat.⁸⁶

De DSI kan aan de meest uiteenlopende situaties binnen het gehele geweldsspectrum het hoofd bieden en vormt daarmee een robuust sluitstuk van

85 E. van der Veen. 'Als elke seconde telt'. In: *Blauw* 24 (6 december 2008): 14.

86 Daarbij wordt wel een slag om de arm gehouden, namelijk dat op basis van overwegingen van politiek-bestuurlijke aard de inzet van de Unit Interventie in plaats van de AOE's aangewezen kan zijn. Aldus de Instellingsregeling Afstemmingsoverleg stelsel van speciale eenheden, *Stcrt* 124 (2006): 13.

de politie doorzettingskracht. Het is dus voor het bevoegd gezag verleidelijk om veiligheidsrisico's binnen het reguliere politietoetreden zo veel mogelijk te verschuiven naar de DSI, teneinde daarmee te voorkomen dat er achteraf verwijten kunnen worden gemaakt dat zij de executieve politiemensen in de basispolitiezorg ten onrechte aan te veel gevaren hebben blootgesteld. Het Amok-concept veronderstelt daarentegen dat leidinggevend binnen de politie en het bevoegd gezag daarbuiten het min of meer als vanzelfsprekend accepteren dat executieve politiemensen in de dagelijkse uitvoeringspraktijk – samen met regionale ondersteuningseenheden en arrestatieteams – kordaat optreden en een zeker veiligheidsrisico niet schuwen. Uit diverse voorbeelden in deze studie is gebleken dat de overlevingskans van een slachtoffer soms eerder een kwestie van minuten is dan van uren. Zelfs de aanrijtijden van het arrestatieteam zijn soms al te lang om te wachten met het noodzakelijke politietoetreden. En dat laatste geldt al helemaal voor de inzet van de landelijke Unit Interventie.

Professioneel politietoetreden in spoedeisende zaken, waarin mensenlevens op het spel staan, is dus per definitie afhankelijk van de professionele vaardigheden, de durf en de doorzettingskracht van reguliere politieambtenaren.

Samenvatting en conclusies

De studie *Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties* vormt de laatste publicatie van het miniprogramma *Omgaan met geweld* waarin het Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van Politie & Wetenschap onderzoek heeft gedaan naar zowel het geweldgebruik door als tegen de politie, alsook naar de mogelijke samenhang daartussen. Eerder verscheen *Kracht van meer dan geringe betekenis*, een publicatie in twee delen over het geweldgebruik dóór de politie. In het eerste deel, *Politiegeweld in de basispolitiezorg* (Bleijendaal e.a. 2008), is de aard en omvang van het politieel geweldgebruik in 2005 in kaart gebracht en vergeleken met het peiljaar 2000. In het tweede deel, *Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid* (Drenth e.a. 2008), is de nadruk gelegd op de administratieve verantwoording van het politieel geweldgebruik. In de studie *Agressie en geweld tegen politiemensen* (Naeyé & Bleijendaal 2008) is de andere kant van de medaille, het probleem van agressie en geweld tégen de politie in kaart gebracht op basis van kerncijfers, illustratieve praktijkvoorbeelden en daderprofielen. Ook is een beeld geschetst van het letsel, het ziekteverzuim en de immateriële schade die politiemensen ondervinden als gevolg van agressie en geweld. In de vierde studie, *Belediging en bedreiging van politiemensen* (Naeyé 2009), is nader ingegaan op de verbale agressie waarmee politiemensen in de basispolitiezorg te maken hebben. Uiteengezet is wanneer verbale agressie een strafbaar feit vormt, met welke strafbare uitlatingen politiemensen worden geconfronteerd en welke kenmerken de daders hebben.

In de onderhavige studie wordt ingegaan op de vraag hoe executieve politiemensen omgaan met de situaties waarin zij worden geconfronteerd met agressief en/of gewelddadig publieksgedrag. De studie is gebaseerd op een representatieve steekproef bestaande uit 2085 agressie- en geweldsincidenten. Aan het onderzoek is door alle 25 regionale politiekorpsen medewerking verleend.

13.1 Probleemstelling

Op jaarbasis hebben zo'n 35.000 executieve politieambtenaren circa 1,7 miljoen maal een publiekscontact in de vorm van een bekeuring, controle of waarschuwing (CBS 2008) en jaarlijks worden zo'n 250.000 verdachten aangehouden en voor nader onderzoek overgebracht naar een politiebureau. Daarnaast zijn er vele miljoenen publiekscontacten tijdens het surveilleren in stadscentra, buitenwijken en uitgaansgebieden. Iedere executieve politieambtenaar weet dat er in deze contacten een moment kan komen waarop praten ophoudt en de beoogde ordehandhaving of aanhouding moet worden afgedwongen, desnoods met behulp van geweld. Op dergelijke momenten neemt het risico toe dat politiemensen worden geconfronteerd met belediging, bedreiging, belemmering, verzet of mishandeling door de personen tegen wie hun optreden is gericht. Ook kan het optreden worden belemmerd door derden. Of zij dat nu willen of niet, het omgaan met agressie en geweld in de relatie politie-publiek vormt tot op zekere hoogte op zo'n moment een 'normaal' aspect van het handhavende politiewerk. Maar dat betekent niet dat politiemensen dat nu maar zouden moeten accepteren als een *fait accompli*. Allereerst niet omdat bij politieoptreden – zeker als dat geüniformeerd op straat plaatsvindt – het overheidsgezag op het spel staat. Mede daarom is in het overheidsprogramma *Veilige Publieke Taak* vastgelegd dat personen die zich met agressie en geweld tegen de politie keren, te allen tijde moeten rekenen op een strafrechtelijke reactie. Dit *zerotolerancebeleid* betekent dat politiemensen agressie en geweld niet schouderophalend langs hun dikke huid mogen laten afglijden, maar dat zij tot aanhouding moeten overgaan. Op de tweede plaats is het voorkomen van agressie en geweld voor politiemensen die gewoon hun werk doen een vorm van eigenbelang, alleen al omdat zij in een kwart van de agressie- en geweldsincidenten zelf lichamelijk letsel oplopen.

Maar hoe kunnen politiemensen ervoor zorgen dat het niet zover komt? Kunnen zij agressie- en geweldsincidenten überhaupt voorkomen? Mogen zij uit veiligheidsoverwegingen strafbare feiten door de vingers zien? Welke speelruimte hebben zij om veiligheidsrisico's uit de weg te gaan? Hoelang mogen zij hun optreden uitstellen? Op welk moment moeten zij doorzettingskracht tonen? De centrale vraag van deze studie is derhalve in hoeverre politiemensen (potentieel) agressief of gewelddadig publiek door hun eigen gedrag en optreden zo kunnen beïnvloeden dat agressie- en geweldsincidenten zo veel mogelijk worden voorkomen. Deze vraag leidt tot de volgende probleemstelling:

- 1 Hoe gaan executieve politieambtenaren in de basispolitiezorg om met agressief en/of gewelddadig gedrag van personen op wie hun optreden is gericht?
- 2 In hoeverre kunnen politiemensen dat agressief en/of gewelddadig gedrag door hun manier van optreden voorkomen of vermijden?
- 3 In hoeverre is deze manier van optreden afhankelijk van specifieke agressie- en geweldsincidenten?
- 4 Zijn er vuistregels te geven voor het professioneel omgaan met agressie- en geweldsincidenten?

13.2 Onderzoeksopzet

Het antwoord op de probleemstelling is gebaseerd op inhoudsanalyse van de 2085 agressie- en geweldsdossiers die tezamen een robuuste steekproef vormen van de agressie- en geweldsdelicten waarmee politiemensen jaarlijks te maken hebben. In deze dossiers, bestaande uit processen-verbaal en mutaties, is gezocht naar kenmerkende situaties waarin de betrokken politiemensen door hun gedrag hebben bijgedragen aan het uit de hand lopen van het incident, alsook waarin zij door adequaat optreden erger hebben voorkomen of waarin zij met alle macht hun optreden hebben moeten afdwingen.⁸⁷

Het onderzoek richt zich op het politieoptreden in de basispolitiezorg. Agressie en geweld bij het optreden van een Aanhoudings- en Ondersteuningseenheid (AOE), een team met speciale Vaardigheden voor het Aanhouden in Groepsverband (VAG), een Mobiele Eenheid (ME) of een unit van de Dienst Speciale Interventies (DSI) zijn in deze studie buiten beschouwing gebleven.

13.3 Specifieke risicosituaties

Een belangrijk kenmerk van politiewerk is de 24 uursaanwezigheid in de openbare ruimte. Dit betekent dat politiemensen tijdens hun werk met zeer

87 Succesvoorbeelden waarin de betrokken politiemensen door adequaat optreden konden voorkomen dat zij met agressie en geweld werden geconfronteerd, vallen hier buiten, omdat dit soort gevallen nu eenmaal niet als zodanig in proces-verbaalvorm wordt gedocumenteerd.

uiteenlopende situaties en personen te maken krijgen. Inhoudsanalyse van de 2085 agressie- en geweldsincidenten waarop deze studie is gebaseerd, wijst uit dat circa de helft daarvan zich afspeelt in een viertal specifieke werksituaties: toezicht in uitgaansgebieden (20%), verkeershandhaving (19%), interventie in relatielwisten (6%) en confrontaties met agressieve, verwarde personen (5%).

De overige incidenten zijn zeer divers, variërend van het optreden tegen geluidsoverlast, vernielingen en alcohol drinken op straat, tot het inrekenen van personen verdacht van geweldsdelicten, inbraak en dergelijke. Het komt daarnaast geregeld voor dat de aangehouden verdachten tijdens het transport naar het politiebureau doorgaan met hun agressieve of gewelddadige gedrag. In 8% van de steekproefincidenten werden de politiemensen in de dienstauto beledigd, bedreigd, bespuugd of geschopt, terwijl in 6% van de gevallen de verdachte op het politiebureau of in het cellencomplex, eenmaal losgemaakt uit zijn boeien, verder tekeerging. Agressie en geweld door voetbalsupporters is in het steekproefmateriaal amper aangetroffen (1%).

In driekwart van de gevallen worden agressie- en geweldsincidenten in de basispolitiezorg afgehandeld door de politiemensen die ter plekke aanwezig zijn of die door de meldkamer daarheen zijn gedirigeerd. In het resterende kwart moet spoedassistentie door collega's of een hondengeleider uitkomst bieden. Spoedassistentie is vaker dan gemiddeld het geval bij uitgaansincidenten (37%) en minder vaak bij het interveniëren in relatielwisten (16%).

Agressie- en geweldsincidenten worden vrijwel zonder uitzondering afgehandeld zonder de tussenkomst van personeel gespecialiseerd in het aanhouden van verdachten in groepsverband (VAG-team) of van een Aanhoudings- en Ondersteuningseenheid (arrestatieteam). In agressie- en geweldsincidenten zijn politiemensen in de basispolitiezorg dus aangewezen op hun eigen beroepsvaardigheden, durf en doorzettingskracht.

13.4 Specifieke veiligheidsrisico's

Politiemensen lopen tijdens een agressie- en geweldsincident een verhoogd veiligheidsrisico doordat zij – los van de beledigingen en bedreigingen – worden geconfronteerd met fysiek geweld (59%), slagwapens (4%), steekwapens (3%) en allerhande gooi- en smijtwerk (3%). Ook wordt op agenten ingegreden (3%). Vuurwapendreiging komt gelukkig maar een enkele keer voor.

Personen die politiemensen met agressie en geweld confronteren zijn significant vaker dan het landelijke HKS-gemiddelde (50%) meerplegers of (zeer

actieve) veelplegers en hebben significant vaker de gevarenclassificatie verzet-pleger, alcoholist, medische indicatie (verstoord) of vluchtgevaarlijk. Verder zijn zij frequent onder invloed van alcohol (60%) of drugs (9%).

De verschillende soorten werksituaties kennen echter ook verschillende veiligheidsrisico's. Het agressief en gewelddadig uitgaanspubliek is bijna altijd onder invloed van alcohol (93%), is meestal een meer- of veelpleger (69%), maar scoort op het bezit van slag- of steekwapens benedengemiddeld. De personen betrokken bij een relatietwist zijn nog vaker meer- of veelpleger (81%) en bovengemiddeld onder invloed van alcohol (74%) en drugs (18%). Bovendien heeft circa 17% van hen last van psychische problemen, niet zelden met suïcidale neigingen.

De agressieve, verwarde personen vormen het grootste veiligheidsrisico. Het zijn in 86% van de gevallen meer- of veelplegers, driekwart van hen is onder invloed van alcohol en hun drugsgebruik ligt viermaal hoger dan het steekproefgemiddelde (34%). Ook staan zij twee- à driemaal vaker dan gemiddeld gesignaleerd met de gevarenclassificatie alcoholist, harddrugsgebruiker of medische indicatie. Wat deze personen extra gevaarlijk maakt is dat zij driemaal vaker dan gemiddeld in het bezit zijn van een slagwapen terwijl dat voor een steekwapen zelfs zesmaal is. Diverse malen wordt een betrokken politieman daadwerkelijk gestoken.

Het komt erop neer dat personen die zich met agressie en geweld tegen de politie keren bepaald geen gemiddelde Nederlander zijn. Voor politiemensen is het gewoon pech om deze mensen tegen het lijf te lopen.

13.5 Specifiek letselrisico

Geconfronteerd worden met agressieve en gewelddadige personen vormt voor politiemensen een aanzienlijke kans op lichamelijk letsel. In een kwart van de agressie- en geweldsincidenten (26%) lopen de betrokken politiemensen letsel op, overwegend als gevolg van fysiek geweld. Dat is driemaal hoger dan het letselrisico van de betrokken agressie- of geweldplegers (8%). Politiemensen moeten qua letsel dus meer incasseren dan hun belagers, vooral in het optreden tegen personen die agressief en verward zijn of verward zijn in een relatietwist, want in die gevallen is het letselrisico voor de politie met respectievelijk 34% en 43% aanzienlijk hoger dan gemiddeld.

In driekwart van de gevallen gaat het om gering letsel, zoals schaafwonden, kneuzingen, verrekkingen en blauwe plekken. Maar het resterende gedeelte

betreft ernstig letsel, zoals een hersenschudding, botbreuk, snijwond, bijtwond, steekwond of spierscheuring.

13.6 Factoren die de speelruimte bepalen voor het adequaat reageren op agressie- en geweldsincidenten

Politie mensen worden geacht professioneel te reageren op personen die het politieoptreden betwisten, niet accepteren of daadwerkelijk tegenwerken en daarbij agressie en geweld niet schuwen. Politie mensen beschikken daartoe allereerst over een aanzienlijke beleidsruimte om de strategische en tactische aspecten van hun optreden af te stemmen op de situationele factoren van het concrete geval. Doordat zij functioneren in een wettelijk systeem waarbinnen de toepassing van dwangmiddelen en bevoegdheden noch naar tijd, noch naar plaats, dwingend is voorgeschreven, kunnen zij in hun optreden rekening houden met hun persoonlijke competenties, beroepsvaardigheden en aanhoudingstactieken. Maar de vrije beleidsruimte vindt zijn begrenzing in de taakstelling en de algemene beginselen van behoorlijk politieoptreden (proportionaliteit, subsidiariteit, redelijkheid, gematigdheid en behoorlijkheid). Politieoptreden is overheidsoptreden en geen vrije zaak. Politie mensen functioneren wat dat betreft in de frontlinie van de rechtsstaat. Wanneer politie mensen deze positie veronachtzamen, of het nu is door excessief geweld of door laks optreden, wordt het vertrouwen in de rechtsstaat aangetast. Politie mensen moeten dus telkens weer professioneel reageren, zaken niet op de spits drijven, bevoegdheden op rechtmatige en behoorlijke wijze hanteren en disproportioneel geweldgebruik vermijden. De verantwoordelijkheid voor het in goede banen leiden van agressie- en geweldsincidenten ligt daarom primair bij de betrokken politie mensen. In algemene zin bepalen de volgende zes factoren de speelruimte die politie mensen nodig hebben om die verantwoordelijkheid te kunnen nemen.

1 Persoonlijke vaardigheden

Politie mensen moeten over goede persoonlijke vaardigheden beschikken. De selectie is hierop afgestemd. Politie mensen worden psychologisch getest op elf competenties, waaronder inlevingsvermogen, gezaghebbend overkomen, het hoofd koel houden onder emotionele omstandigheden en besluitvaardigheid. Daarnaast worden fysieke vaardigheden vereist. De selectiecriteria zijn

zodanig dat er aan de persoonlijke vaardigheden van politiemensen behoorlijk hoge eisen mogen worden gesteld.

2 Beroepsvaardigheden

Politiemensen moeten ook over goede operationele vaardigheden beschikken. Politiemensen worden daarom jaarlijks getraind en getest op hun aanhoudings-, zelfverdedigings- en schietvaardigheden. Sinds 2009 is bovendien een fysieke vaardigheidstest geïntroduceerd. In de training worden ook specifieke technieken en tactieken aangeleerd die van belang zijn bij het beheersen van gevaar. Op grond hiervan mag worden verwacht dat politiemensen op veilige wijze aanhoudingen kunnen verrichten en dat zij bij deze aanhoudingen de wet- en regelgeving, de standaardprocedures en de doel-aanpakanalyse kunnen toepassen.

3 Operationele beleidsruimte

Binnen het wettelijk stelsel van veroorlovende bevoegdheden is het algemeen aanvaard dat politieambtenaren een aanzienlijke beleidsvrijheid toekomt om hun optreden af te stemmen op hun persoonlijke vaardigheden, de juridische mogelijkheden en de maatschappelijke verwachtingen. Onder omstandigheden mogen zij afzien van handhavend optreden (politiesepot) en ook in geval van ontdekking van een misdrijf bestaat er geen verplichting om onmiddellijk tot aanhouding over te gaan. Maar wanneer zij worden geconfronteerd met agressie en geweld dat tegen henzelf gericht is, wordt deze beleidsruimte aanzienlijk ingeperkt. Landelijk beleid schrijft in dat geval voor dat politiemensen op iedere vorm van agressie en geweld strafrechtelijk moeten reageren door middel van aanhouding en het opmaken van een proces-verbaal. De speelruimte om in dit soort gevallen escalatie te voorkomen door enkel waarschuwend of sussend op te treden, is daardoor beperkt.

4 Aanhoudingstactieken

De aanhoudingssituatie vormt verreweg de belangrijkste situatie waarin de politie met agressie en geweld wordt geconfronteerd. Met name het fysieke aspect van de aanhouding, zoals het vastpakken, fouilleren en boeien, kan een trigger zijn om de politie te lijf te gaan. Het Wetboek van Strafvordering stelt geen eisen aan de wijze waarop en de snelheid waarmee de aanhouding moet

worden uitgevoerd. Politieagenten mogen de aanhouding dus afstemmen op de omstandigheden van het geval. Het moment van aanhouding mag om tactische redenen worden uitgesteld, bijvoorbeeld door even op versterking te wachten omdat de verdachte toch niet wegloopt of door te wachten op het moment dat een vechtersbaas buiten het zicht van vrienden kan worden ingerekend. Wanneer de identiteit van de aan te houden persoon bekend is, kan de aanhouding zelfs naar later worden verschoven, voor zover uitstel geen onaanvaardbaar gevaar voor de rechtsorde met zich meebrengt. Aanhoudingtactieken kunnen op deze wijze aanzienlijk bijdragen aan voorkoming of beperking van agressie en geweld.

5 Geweldsbevoegdheid

Het geweldgebruik van politieagenten is vastgelegd in art. 8 Politiewet 1993 en moet voldoen aan de algemene beginselen van behoorlijk politietoetreden (proportionaliteit, subsidiariteit, redelijkheid, gematigdheid en behoorlijkheid). Niet alleen in een concreet geval, maar ook beleidsmatig zal er steeds sprake moeten zijn van een redelijke en billijke belangenafweging. Wat dat betreft, bevat de geweldsbevoegdheid een expliciete de-escalatieverplichting: wanneer er een geweldloos alternatief voorhanden is, moet dat voorgaan; wanneer geweldgebruik onvermijdelijk is, moet gekozen worden voor het minst ingrijpende middel; de mate van geweld moet evenredig zijn met het belang van het beoogde doel; en overigens moet het geweld te allen tijde redelijk en gematigd zijn. Ook als een situatie uit de hand loopt en politieagenten met agressie en geweld worden geconfronteerd, moeten zij het hoofd dus koel houden en proberen de situatie niet nog verder te laten escaleren. Het bovenstaande neemt niet weg dat politieagenten uitgerust zijn met en geoefend zijn in het gebruik van diverse geweldsmiddelen, zoals het dienstpistool, pepperspray en de surveillancehond, die garant staan dat aanhoudingen kunnen worden afgedwongen, al dan niet met behulp van spoedassistentie.

6 Veiligheidsrisico's

Burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat de politie binnen een redelijke termijn een einde zal maken aan ernstige schendingen van hun persoonlijkheidsrechten. Dat volgt niet alleen in algemene zin uit de taakstelling van de politie (art. 2 Politiewet 1993), maar ook uit het recht op leven (art. 2 EVRM), dat aan de overheid de verplichting oplegt daadwerkelijk bescher-

ming te bieden aan eenieder wiens leven in concreet gevaar wordt gebracht door criminele activiteiten van een ander. Zo'n verplichting betekent niet dat er een onmogelijke of disproportionele last op de schouders van de politie wordt gelegd. Maar wanneer de politie weet of had moeten weten dat het risico van een criminele activiteit reëel en onmiddellijk aanwezig is, geldt als algemeen uitgangspunt dat politieambtenaren die maatregelen moeten nemen die binnen hun vermogen liggen en die naar alle redelijkheid dat risico kunnen voorkomen. Dit uitgangspunt legt aan politiemensen restricties op in hoeverre zij op safe mogen spelen door hun optreden uit te stellen in situaties waarin onmiddellijk optreden geboden is en het belang van uitstel overwegend is gelegen in het wachten op geweldsspecialisten ter verkleining hun eigen veiligheidsrisico's.

13.7 Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties

Tegen de achtergrond van de hiervoor besproken specifieke werk- en risicosituaties en de speelruimte die aan politieoptreden wordt toegekend, zijn de 2085 agressie- en geweldsdossiers aan een inhoudsanalyse onderworpen op zoek naar kenmerkende voorbeelden hoe politiemensen door hun aanpak (potentieel) agressief of gewelddadig publiek zo weten te beïnvloeden dat agressie- en geweldsincidenten zo veel mogelijk worden voorkomen en de eventuele gevolgen zo veel mogelijk worden beperkt. De analyse heeft de volgende acht uitgangspunten voor dergelijk adequaat politieoptreden opgeleverd. De opsomming is niet uitputtend bedoeld en betreft vier algemene uitgangspunten (zoals beschreven in de hoofdstukken 5, 6, 11 en 12) en vier uitgangspunten die zijn toegespitst op het politieoptreden in bijzondere situaties (zoals beschreven in de hoofdstukken 7-10).

Algemene uitgangspunten

- 1 Kleine zaken klein houden
- 2 Aanhoudingstactieken gebruiken

Aanpak

- 1 Je bevoegdheden kennen
- 2 Geen lange tenen hebben
- 3 Een grap kunnen waarderen
- 4 Respect en geduld tonen
- 1 Ontbieden op het bureau
- 2 Voldoende personeel inzetten

3 Niet zwichten voor intimidatie	<ul style="list-style-type: none"> 3 Even wachten op assistentie 4 Hergroeperen en plan van aanpak maken 1 Geen vuurwapenbedreiging accepteren 2 Geen no-goarea accepteren 3 Je niet laten bedreigen 4 Je niet laten wegsturen uit de buurt 5 Alles uit de kast halen
4 Veiligheidsrisico's durven nemen	<ul style="list-style-type: none"> 1 Niet te veel op safe spelen 2 Levensreddend optreden is een rechtsplicht
Uitgangspunten voor bijzondere werksituaties	Aanpak
1 Met dronken uitgaanspubliek sociaalvaardig omgaan	<ul style="list-style-type: none"> 1 Een open vraag stellen 2 Pappen en nathouden 3 Aanraken zo veel mogelijk vermijden 4 Niet met je laten sollen 5 Hopen dat de bui vanzelf overtrekt
2 Bij verkeershandhaving sociaalvaardig omgaan met bekeuringsfrustraties	<ul style="list-style-type: none"> 1 Inlevingsvermogen tonen 2 Handhaving correct doorzetten 3 Bekeuren mag wel, maar moet niet 4 Op tijd stoppen met achtervolgen
3 Bij gewelddadige confrontaties tijdens relatietwisten de tijd nemen	<ul style="list-style-type: none"> 1 De rollen kunnen zomaar wisselen 2 Tijdrekken en wachten op de diensthond 3 Even terugtrekken en het hoofd koel houden 4 Blijven communiceren en tijdrekken
4 Bij het optreden tegen verwarde personen oppassen voor een mes	<ul style="list-style-type: none"> 1 De aanhouding over het weekend tillen 2 Het dienstpistool maakt geen indruk 3 Een messteek komt in een split second 4 Het bezit van een mes niet onderschatten

Aanbevelingen

De wettelijke taakstelling en het systeem van opsporings- en ordebevoegdheden leggen de verantwoordelijkheid voor het in goede banen leiden van agressie- en geweldsincidenten primair bij de betrokken politiemensen. De politieële uitvoeringspraktijk stelt daarom hoge eisen aan de operationele en communicatieve vaardigheden van politiemensen die tijdens de surveillance of het handhavend optreden worden geconfronteerd met personen die hun optreden betwisten, niet accepteren of actief tegenwerken door middel van agressie en geweld. Politiemensen zijn daarop geselecteerd en worden jaarlijks getraind in de noodzakelijke aanhoudings-, zelfverdedigings- en schietvaardigheden. Mede door hun uniform, uitrusting, bewapening en ruime bevoegdheden hebben politiemensen in dit soort situaties meestal een stevig situationeel overwicht. Ook geeft de operationele beleidsruimte politiemensen de nodige speelruimte om telkens weer te proberen met de minste dwang, de minst ingrijpende bevoegdheid of het minste geweldgebruik agressie- en geweldsincidenten tot een goed einde te brengen. Gezien hun letselrisico in dit soort confrontaties, zullen politiemensen dat laatste ongetwijfeld ook beschouwen als een vorm van eigenbelang.

De uitdaging van iedere individuele politieambtenaar is derhalve om agressie- en geweldsincidenten zo veel mogelijk te voorkomen en de eventuele gevolgen daarvan zo veel mogelijk te beperken.⁸⁸ De kunst van het politievak is dus mede gelegen in het adequaat omgaan met (potentieel) agressief of gewelddadig publieksgedrag. Inhoudsanalyse van het onderzoeksmateriaal leidt in dit verband tot de volgende zeven aanbevelingen.

88 Het belang om agressie en geweld in de relatie politie-publiek zo beperkt mogelijk te houden, vraagt natuurlijk ook om algemene preventieve strategieën zoals kennen en gekend worden, bemiddeling, het bevorderen van sociale redzaamheid, voorlichting, inspraak in prioriteitenstellingen en dergelijke. Maar deze aspecten blijven hier buiten beschouwing.

1 Houd kleine zaken klein

Kleine zaken worden klein gehouden door proportioneel te reageren op emoties en frustraties, gedrag niet te spiegelen, geen te lange tenen te hebben, een grap weten te waarderen, niet te gauw op je strepen te gaan staan, even de tijd te nemen, respect en inlevingsvermogen te tonen of door praktisch om te gaan met de identiteitsvaststelling en dergelijke. Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat correct blijven, geduld tonen of sociaalvaardig optreden geen garantie bieden dat agressieve of gewelddadige personen inbinden, noch dat zij dat in dank afnemen. Pappen en nathouden, de situatie even op zijn beloop laten, kan op straat ook de indruk wekken dat de agenten gewoon niet durven op te treden. Ook kunnen kleine verkeersovertredingen zomaar escaleren tot een grote zaak doordat de bestuurder direct de aanval opent. Een routinesurveillance in een uitgaansbuurt kan zomaar verschuiven naar een gevecht om behoud van prestige en de macht op straat. Voor een dronken bemoeial kan een duwtje in de juiste richting ('ga maar naar huis, doorlopen') het startschot zijn voor een fikse vechtpartij: de bemoeial wil niet accepteren dat hij voor het oog van het publiek wordt weggezet, terwijl de agent zich niet kan permitteren dat de man gewoon blijft staan schreeuwen nadat hij hem heeft gevorderd om door te lopen.

2 Vraag op tijd om (spoed)assistentie

Ruim een kwart van de agressie- en geweldsincidenten (28%) geeft aanleiding om via de meldkamer (met spoed) assistentie van collega's te vragen. Spoedassistentie is bovengemiddeld aan de orde bij vechtpartijen (48%) en gewelddadig uitgaanspubliek (37%). Wanneer meer personeel wordt ingezet, blijkt het letselrisico aanzienlijk af te nemen. Vergeleken met de inzet van één surveillanceauto, neemt dit risico bij de inzet van twee surveillance-eenheden af van circa 50% naar circa 25%. De-escalerend optreden vereist dat de betrokken politiemensen dus op tijd om assistentie vragen. Maar ook dat de meldkamer daarop anticipeert en op voorhand voldoende personeel ter plaatse dirigeert. Dat lijkt in de praktijk aardig te lukken, want tijdens politieoptreden dat via de meldkamer loopt – bij het interveniëren in relatietwisten is dat in 93% van de gevallen aan de orde –, wordt er significant minder om spoedassistentie gevraagd.

3 Kies het beste moment van aanhouding

Circa 80% van de gevallen waarin politiemensen worden geconfronteerd met agressie en geweld bestaat uit situaties waarin een verdachte wordt aangehouden wegens een strafbaar feit. Voor zover politiemensen tijdens agressie- en geweldsincidenten lichamelijk letsel oplopen, is dat voor 70% eveneens gelieerd aan aanhoudingssituaties. Politiemensen hebben er dus alle belang bij om adequaat om te gaan met de aanhoudingssituatie. De wet laat daartoe de nodige speelruimte door aan de wijze van aanhouding geen nadere eisen te stellen. Het is aan de betrokken politiemensen overgelaten om de wijze van aanhouding af te stemmen op de omstandigheden van het geval. Het onderzoeksmateriaal laat zien dat de factor tijd, de timing van de aanhouding, daarbij een prominente plaats inneemt, bijvoorbeeld door voorafgaand met de collega's afspraken te maken over de rolverdeling (motorkapoverleg), de situatie even te bevriezen totdat spoedassistentie is gearriveerd of de hondengeleider zijn hond kan stellen, of even terug te trekken om te hergroeperen en een plan van aanpak te maken. Door het tijdrekken wordt voorkomen dat de aanhouding resulteert in meer geweldgebruik en lichamelijk letsel dan strikt nodig is. Zo kan een dronken vechtersbaas die in een café met zijn vrienden een feestje viert, in principe met behulp van spoedassistentie in het café worden aanhouden, maar ter vermijding van een enorme vechtpartij is het natuurlijk handiger de vechtersbaas na sluitingstijd op weg naar huis buiten het zicht van de andere feestgangers in de boeien te slaan. Soms is het tijdrekken zo substantieel dat de aanhouding op heterdaad wordt omgezet in een aanhouding buiten heterdaad, zoals in het geval van de suïcidale wildkampeerder die het 's nachts op leven en dood met zijn mes met de agent wil uitvechten. In plaats van het te laten uitlopen op een (dodelijk) noodweerschot ritsst de agent de tent weer dicht, waarna op maandagochtend de wildkampeerder door collega's in burger zonder probleem kan worden aangehouden.

4 Durf geweld te gebruiken

Politiewerk brengt met zich mee dat politiemensen in hun optreden te maken krijgen met personen die hen vijandig gezind zijn, geweld niet schuwen of ten koste van alles uit handen van de politie willen blijven. Er lopen nu eenmaal veelplegers rond die het flink op een zuipen zetten en weinig scrupules kennen om een confrontatie met de politie te zoeken. Ook het optreden tegen buurtoverlast, kleine criminaliteit of dronken uitgaanspubliek kan zomaar

ontaarden in een gevecht om de macht op straat. Soms zijn Marokkaanse jongeren de politie zo vijandig gezind dat een simpele aanhouding de hele buurt op zijn kop kan zetten waardoor de agenten zich moeten terugtrekken omdat de klinkers met doffe klappen deuken in de surveillanceauto's slaan. Het onderzoeksmateriaal laat ook zien dat de agenten soms alles uit de kast moeten halen om de situatie tot een goed einde te brengen en de daders op te sporen, ook al leidt dat soms tot bedreigingen in de privésfeer. Enkel vanwege intimidatie het optreden maar laten voor wat het is of zolang treuzelen dat optreden niet meer nodig is, behoort voor politiemensen echter geen legitieme reactie te zijn. Politiemensen representeren immers het overheidsgezag en mogen worden aangesproken op een adequate taakuitoefening, ook als dat impliceert dat geweldgebruik moet worden toegepast. Het Integriteitsstatuut van de Nederlandse Politie brengt deze claim als volgt onder woorden: 'Een politieambtenaar heeft een hekel aan geweld, maar zal dit soms toch moeten toepassen. Een politieambtenaar zal de bevoegdheid tot het toepassen van geweld op gepaste en proportionele wijze vervullen.'

5 Durf veiligheidsrisico's te nemen

Wanneer politiemensen weten of hadden moeten weten dat het risico van een ernstig misdrijf reëel en onmiddellijk aanwezig is, brengt hun aanstelling als politieambtenaar met zich mee dat zij alle noodzakelijke maatregelen moeten nemen die binnen hun vermogen liggen en die naar alle redelijkheid dat risico kunnen voorkomen dan wel beperken. De politietaak beperkt wat dat betreft de beleidsruimte van politiemensen om hun optreden uit te stellen in situaties waarin onmiddellijk optreden geboden is en het belang van uitstel enkel is gelegen in het vermijden van eigen veiligheidsrisico's. Een politieambtenaar die ziet dat iemand in ogenblikkelijk levensgevaar verkeert, mag niet volstaan met het wachten op hulp van geweldsspecialisten indien hij zelf die hulp zonder gevaar kan verlenen. Er zijn nu eenmaal situaties waarin van politieambtenaren verwacht mag worden dat zij een zeker risico nemen om een ander het leven te redden. Hun bevoegdheden zijn daarop afgestemd. Politiemensen die als eerste op de plaats delict arriveren, op grond van een melding waaruit blijkt dat er mensenlevens op het spel staan, hebben de rechtsplicht aan mogelijk bloedvergieten zo snel mogelijk een halt toe te roepen. Die verplichting gaat verder dan de situatie te consolideren, de omgeving met een rood-wit lint af te zetten en, buiten het zicht van de dader, te wachten op nadere orders en versterking.

6 Wees fysiek-mentaal fit

Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat politiemensen bij de aanhouding van agressieve of gewelddadige personen vrijwel altijd op zichzelf zijn aangewezen en in geval van fors verzet of evident gevaar terugvallen op spoedassistentie van collega's, al dan niet met de inzet van een hondengeleider. Hun jaarlijkse training in aanhoudings-, zelfverdedigings- en schietvaardigheden is daarop afgestemd. Hulp van een VAG-team, Aanhoudings- en Ondersteunings-eenheid of andere geweldsspecialisten blijkt in dit soort spoedsituaties amper aan de orde. Ook blijkt dat politiemensen die worden geconfronteerd met fysiek geweld – dat is gemiddeld in 60% van de agressie- en geweldsincidenten het geval – in circa 90% van de gevallen daarop eveneens reageren met fysiek geweld. Dat betekent dat politiemensen in agressie- en geweldsincidenten vooral zijn aangewezen op hun eigen fysieke kracht. Politiemensen moeten dus gewoon fysiek-mentaal fit zijn. Politiewerk is in ieder geval geen vak voor bange mensen.

7 Kan tegen een stootje

Ingevolge hun wettelijke taakstelling zijn politiemensen verplicht handelend op te treden als de veiligheid van burgers op het spel staat. In het geval van (ernstige) misdrijven (die de lichamelijke integriteit aantasten) is er geen vrije beleidsruimte, maar moeten politiemensen het strafbare feit stoppen en de vermoedelijke dader aanhouden en ter beschikking stellen van justitie. Dit plaatst politiemensen voor een typisch politiedilemma.

Het eigenbelang om agressie- en geweldsrisico's zo klein mogelijk te houden, staat per definitie op gespannen voet met de verplichting om handelend op te treden wanneer de taakstelling dat vereist. Professioneel met dit dilemma omgaan, vormt voor iedere politiemans en politievrouw dé uitdaging. Weliswaar zijn hun selectie, opleiding, training, uitrusting en bewapening hierop afgestemd en laten bevoegdheden en geweldsmonopolie voldoende ruimte om adequaat te reageren op de omstandigheden van het geval, maar dat neemt niet weg dat het uitvoerende politiewerk hoge eisen stelt aan de operationele vaardigheden en persoonlijke moed van politiemensen, niet alleen wanneer het risico min of meer voorspelbaar is, zoals bij het planmatig aanhouden van vuurwapengevaarlijke verdachten door een arrestatieteam, maar juist ook in ogenschijnlijke routinesituaties die ineens kunnen escaleren. Op dat moment doorzettingskracht tonen, is voor iedere politieambtenaar een situationele realiteit.

Als het erop aankomt, mag van politiemensen worden verwacht dat zij niet terugdeinzen voor de risico's van het vak. Ook al omdat politiemensen in de basispolitiezorg voor het omgaan met agressie- en geweldsincidenten op zichzelf zijn aangewezen en in een kwart van die gevallen lichamelijk letsel oplopen, is het belangrijk dat politiemensen dus zowel fysiek-mentaal fit zijn alsook over een behoorlijke dosis incasseringsvermogen beschikken. Anders gezegd: politiemensen moeten gewoon tegen een stootje kunnen. Doorzettingskracht en incasseringsvermogen zijn immers heel belangrijke pijlers van een geloofwaardige en gezaghebbende uitoefening van de politietak.

Epiloog

15.1 Methodologische kanttekening

Het feit dat het onderzoek is gebaseerd op processen-verbaal waarin politieambtenaren op ambtseer verklaren dat zij geconfronteerd zijn met agressie en geweld, betekent dat het onderzoeksmateriaal is gekleurd door het politieperspectief. Voor zover in de geciteerde casuïstiek de beledigers of bedreigers zelf aan het woord komen, zijn hun verklaringen bovendien overgenomen uit de processen-verbaal van verhoor. Aangezien in het politieverhoor de waarheidsvinding in strafzaken leidend is, heeft de verdachte daarin natuurlijk minder ruimte om in alle vrijheid zijn mening te geven dan in een vrij interview met een journalist of tijdens een klachtonderzoek op basis van hoor en wederhoor. Een en ander neemt niet weg dat de politieverhalen over het algemeen een betrouwbare, overtuigende en levensechte indruk maken, mede omdat het gebeuren gewoonlijk heel feitelijk en gedetailleerd is weergegeven.

Inherent aan dossieronderzoek is dat de manieren waarop politiemensen met agressieve of gewelddadige personen omgaan zonder dat daarvoor proces-verbaal is opgemaakt, buiten de reikwijdte van dit onderzoek zijn gebleven. Daarmee is ongetwijfeld een keur aan riskante of gevaarlijke situaties buiten zicht gebleven die door politiemensen zonder brokken of kleerscheuren tot een succesvol einde zijn gebracht. Op zijn tijd een kwinkslag, even meebuigen of empathie tonen, kan immers in de aanloop van een incident precies die wending aan de situatie geven waardoor de kans op een verbaal agressieve reactie als een nachtkaaars uitgaat.

Ook moet worden opgemerkt dat een onderzoek naar de individuele kenmerken en de sociaal-maatschappelijke factoren die zouden kunnen verklaren waarom bepaalde burgers in bepaalde situaties met agressie en geweld op de politie reageren, buiten het bestek van deze studie valt. Het is ook maar de vraag of deze kennis zich laat operationaliseren voor het politiewerk op straat. Of agressie- en geweldsdelicten worden gepleegd ter compensatie van schaamtegevoelens, door een verhoogde testosteronspiegel of vanwege compenserend narcisme, zijn zeker interessante vragen om agressie en ge-

weld beter te willen begrijpen. Maar wat moet een politieambtenaar met het inzicht dat de man die met een mes in zijn hand als een stier op hem afloopt, vroeger door zijn vader is mishandeld of seksueel is misbruikt? Of met het feit dat gefrustreerd en agressief gedrag te maken heeft met een liefdeloze opvoeding? Of met groepsdruk door vrienden die het niet zo nauw nemen met andermans lijf en leden. Persoonskenmerken van agressie- en gewelddaders zijn wat dat betreft lastig te operationaliseren om politiewerk veiliger te maken.

15.2 Sociaalvaardig optreden biedt geen garantie

Politiemensen kunnen hun veiligheidsrisico's verminderen door mogelijke veiligheidsrisico's tijdig te onderkennen, waardoor er gelegenheid ontstaat voor een adequate doel-middelanalyse. Uit het onderzoeksmateriaal blijkt echter dat er weinig grond is voor de veronderstelling dat agressie en geweld tegen politiemensen substantieel zouden kunnen worden teruggedrongen als de betrokken politiemensen maar wat sociaalvaardiger zouden optreden. In de meeste agressie- en geweldsincidenten blijken de betrokken politiemensen min of meer voor het blok te worden gezet door agressieve of gewelddadige personen die bepaald geen lieverdjes zijn. Zo wordt circa 45% van de beledigingen tegen politiemensen geuit enkel en alleen omdat zij aanwezig zijn in de openbare ruimte of de betrokkene corrigerend aanspreken. En voor het merendeel betreft het meer- en veelplegers die vaak onder invloed zijn van alcohol en bovengemiddeld bij de politie bekendstaan met een gevarenclassificatie. Bemiddelen, sussen of het door de vingers zien van een overtreding, blijkt bij dat soort burgers geen enkele garantie dat een potentieel agressieve geweldsincident met een sisser afloopt. Het is eerder gewoon pech wanneer je als agent tegen deze mensen aanloopt. Er zijn nu eenmaal ordeverstoorers die gewoon antipathie jegens de politie koesteren, die dwars, dronken of anderszins niet aanspreekbaar zijn op hun gedrag, of tegen elke prijs uit handen van de politie willen blijven. Uit het onderzoeksmateriaal blijkt dat politiemensen tamelijk flexibel omgaan met dit soort agressieve of gewelddadige personen. Maar als sociaal-communicatieve vaardigheden geen effect sorteren en de betrokkene beledigingen of bedreigingen blijft uiten of het op een vechtpartij wil laten aankomen, rest voor politiemensen weinig meer dan 'u vraagt, wij draaien'. Dat betekent dat de betrokkene wegens belediging of bedreiging wordt aangehouden en dat eventueel verzet tegen

de aanhouding wordt gebroken. De effectiviteit van het politieoptreden wordt in dat geval primair bepaald door aanhoudings- en zelfverdedigingsvaardigheden.

15.3 Het Amok-concept

Mede als gevolg van de Pernis-zaak en diverse buitenlandse *school shootings* is er in Nederland een discussie op gang gekomen om de zogenoemde Amok-procedure, zoals die in Duitsland is ontwikkeld, tot een onderdeel van de IBT-training te maken. Het doel van deze procedure is dat de surveillance-eenheden die als eerste ter plaatse komen (na kort overleg en voorzien van kogelwerende vesten) alvast (de school) binnengaan in de hoop het aantal slachtoffers daarmee zo veel mogelijk te beperken, en direct contact zoeken met de verdachte, deze isoleren en verstoren. Zolang dat aan de orde is, worden er geen slachtoffers geholpen, maar is de interventie uitsluitend gericht op het uitschakelen van het dodelijk gevaar. Het succesvol toepassen van deze procedure staat of valt met executieve politiemensen die adequaat op hun taak zijn voorbereid en een zeker veiligheidsrisico niet schuwen. Uit diverse voorbeelden in deze studie is gebleken dat de overlevingskans van een slachtoffer soms eerder een kwestie van minuten dan van uren is. Zelfs de korte aanrijtijden van het arrestatieteam zijn soms al te lang om vanwege het op safe spelen, te wachten met het noodzakelijke optreden. En dat laatste geldt al helemaal voor de besluitvorming en inzetijd van de Unit Interventie van de landelijke Dienst Speciale Interventies (DSI). Het bevoegd gezag dient de veiligheidsrisico's van de executieve politiemensen in de basispolitiezorg dus niet te snel over te hevelen naar de geweldsspecialisten. Zolang elke seconde telt, dienen de doorzettingskracht en het incasseringsvermogen van de executieve politiemensen in de basispolitiezorg te worden gekoesterd als noodzakelijke voorwaarden voor adequaat politieoptreden.

Literatuur

- Akerboom, E. (2007). 'Agressie, geweld en politiewerk'. In: *Tijdschrift voor de Politie* 11 (november 2007), 25-32.
- Beerepoot, A., A. Doornbos, A. van Hoek, M. de Laat, F. Prior, G.J. Slump & G. Walraven (2007). *Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek*. Den Haag: Elsevier Overheid.
- Bleijendaal, R., J. Naeyé, P. Chatellon & G. Drenth (2008). *Kracht van meer dan geringe betekenis. Deel A. Politiegeweld in de basispolitiezorg*. Den Haag: Reed Business.
- Brink, G. van den (2001). *Geweld als uitdaging; de betekenis van agressief gedrag bij jongeren*. Utrecht: NIZW.
- Corstens, G.J.M. (2008). *Het Nederlands strafprocesrecht*. Deventer: Kluwer.
- Drenth, G., J. Naeyé, R. Bleijendaal, L. Brugman, B. Hartman & H. Van Toorenburg (2008). *Kracht van meer dan geringe betekenis? Deel B. Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid*. Den Haag: Reed Business.
- Elias, M. (1997). *Onder Dienders. Onstuimig en beklemmend: de wereld van de politie*. Amsterdam: Balans.
- Emmett, I., H.A. de Miranda, F.J. Nieuwenhuis, C.Y. Sikkema & W.A.C. van Tilburg (2006). *Landelijke Criminaliteitskaart 2005, een analyse van misdrijven en verdachten*. Zoetermeer: KLPD – Dienst Nationale Recherche Informatie.
- Erpecum, I. (2005). *Van afzijdigheid naar betrokkenheid. Preventieve strategieën tegen geweld*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.
- Es, D. van (2004). *Vechten tegen de bierkaai. Onderzoek naar geweld door en tegen de politie bij bureau Hoefkade in Den Haag*. Masterscriptie Universiteit Leiden.
- Ferwerda, H. (2008). *Huiselijk geweld gemeten. Fact sheet 2007*. Arnhem: Beke.
- Fyfe, J. J. (1998). 'De 'split second' beslissing is een mythe'. In: *Algemeen Politieblad* 9 (25 april 1998), 14-15.

Inspectie Openbare Orde en Veiligheid (2006). *Periodiek Kwaliteitsonderzoek Domein Gevaarsbeheersing*. Den Haag: Inspectie Openbare Orde en Veiligheid.

Kempen, P.H.P.H.M.C. van (2008). *Repressie door mensenrechten. Over positieve verplichtingen tot aanwending van strafrecht ter bescherming van fundamentele rechten*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Kleijer-Kool, L. (2008). *Handhavers van de vrede of heroveraars? Politiestijlen en conflict-potentieel in Nederlandse multiculturele achterstandswijken*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Kruijer, F. (2007). 'Tussen dienstbevel en eigen inzicht'. In: *Blauw* 20 (13 oktober 2007), 9.

Langbroek, Ph.M. & P. Rijpkema (red.) (2004). *Ombudsprudentie. Over de behoorlijkheidsnorm en zijn toepassing*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Leiden, I. van & H. Ferwerda (2008). *Bont en Blauw*. Arnhem: Beke.

Lünnemann K.D. & M.Y. Bruinsma (2005). *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. Den Haag: Boom.

Meulen, J.D. van der (1966). *Beschouwingen over het wapengebruik van de politie in Nederland*. Alphen aan de Rijn: Samsom.

Middelhoven L.K. & F.M.H.M. Driessen (2001). *Geweld tegen werknemers in de (semi-)openbare ruimte*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Naeyé, J. (1979). *De sterke arm. Een video onderzoek naar de rol van de Amsterdamse politie en justitie in het Nieuwmarktkonflikt over de periode 1973-1978*. Amsterdam: VU Boekhandel.

Naeyé, J. (1990). *Heterdaad. Politiebevoegdheden bij ontdekking op heterdaad in theorie en praktijk*. Arnhem: Gouda Quint/Lochem: Van den Brink.

Naeyé, J. & L. Huberts, C. van Zweden, V. Busato en B. Berger (2004). *Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Meningen en ervaringen van politiemensen*. Zeist: Kerckebosch.

Naeyé, J. (2005). *Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie*. Zeist: Kerckebosch.

Naeyé, J. (red.) (2006). *Hard én Zacht. Geweld in de publiekscontacten van politieregio Amsterdam-Amstelland*. Alphen aan de Rijn: Centrum voor politiewetenschappen, Vrije Universiteit/Academie Politie Amsterdam-Amstelland/Kluwer.

- Naeyé, J. (2007). 'Vertrouwen in het geweldsmonopolie. Noot bij EHRM 15 mei 2007, Ramsahai e.a. tegen Nederland'. In: NJCM-Bulletin 32-8, 1179-1195.
- Naeyé, J. (2009). *Belediging en bedreiging van politiemensen*. Den Haag: Reed Business.
- Naeyé, J. (2009). 'Vertrouwen in het geweldsmonopolie'. In: *Politiestudies: terugblik en vooruitzicht*. Dordrecht: SMVP, 117-132.
- Naeyé, J. & R. Bleijendaal (2008). *Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten*. Den Haag: Reed Business.
- Politieacademie (2007). *De blauwe kern. De professionele basis bij conflict en gevaar*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Reenen, P. van (1979). *Overheidsgeweld. Een sociologische studie van de dynamiek van het geweldsmonopolie*. Alphen aan de Rijn: Samsom.
- Schaafsma, H. (2007). 'Praten was geen optie'. In: *Blauw* 6 (17 maart 2007), 18-20.
- Steen, J.C. van der (1989). *Interactie politie-publiek; escalatie in bekeuringsituaties*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Stokkom, B. van (2006). 'Naar professionele manieren van aanspreken'. In: *Tijdschrift voor de Politie* 3 (maart 2006), 12-16.
- Stokkom, B. van (2006). 'Aanspreken als krachtmeting'. In: *Tijdschrift voor de Politie* 1/2 (januari/februari 2006), 29-32.
- Timmer, J. (1999). *Politiewerk in gevaarsituaties. Omgaan met agressie en geweld van burgers in het basispolitiewerk*. Amsterdam: Centrum voor Politiewetenschappen, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Timmer, J. (2005). *Politiegeweld. Geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Timmer, J., J. Naeyé & M. van der Steeg (1996). *Onder schot. Vuurwapengebruik van de politie in Nederland (1978-1995)*. Deventer: Gouda Quint.
- Torre, E.J. van der, E.R. Mulder, U. Rosenthal & R.J. in 't Veld (1998). *Beroepsprofielen van politie-agenten. De kwaliteit en dilemma's van het politiewerk*. Deventer: Gouda Quint.
- Torre, E.J. van der (1999). *Politiewerk. Politiestijlen, community policing, professionalisme*. Alphen aan de Rijn: Samsom.

Uildriks, N. (1996). *Geweld in de interactie politie-publiek. Een onderzoek naar opvattingen en ervaringen binnen de politie*. Deventer: Gouda Quint.

Uildriks, N. (1997). *De normering en beheersing van politiegeweld*. Deventer: Gouda Quint.

Veen, E. van der (2008). 'Respect geven, is respect krijgen'. In: *Blauw* 8 (12 april 2008), 8-9.

Veen, E. van der (2008). 'Een AT'er is geen rambo'. In: *Blauw* 22 (8 november 2008), 13.

Veen, E. van der (2008). 'Als elke seconde telt'. In: *Blauw* 24 (6 december 2008), 14-18.

Vijver, C.D. van der (1980). *Geweldgebruik door de politie, een juridische beschouwing*. Zwolle: Tjeenk Willink.

Vogelsang, H. (2009). 'Een kluwen vechtersbazen ontward'. In: *Blauw* 12 (6 juni 2009), 24-26.

Westerink, M. (2006). 'Dit boek gaat over de strijd tussen mens en agent'. In: *Tijdschrift voor de Politie* 1/2 (januari/februari 2006), 28.

Bijlagen

Tabel 1: Agressie en geweld tegen politiemensen, naar soort werksituatie. Percentages. Aantal agressie- en geweldplegers: 2407. Jaar: 2005.

	Uitgaan	Verkeer	Relatietwist	Agressief verward	Steekproef gemiddelde	Totaal aantal
BIJ BELEDIGING						
Aanwezigheid op straat	21%	3,5%	2,1%	10%	14%	180
Corrigerend aanspreken	33%	17%	57%	41%	31%	410
Staande houden en bekeuren	10%	57%	0%	4,1%	20%	261
Aanhouden en overbrengen	34%	22%	40%	35%	31%	406
Ophouden op het politiebureau	1,5%	1,2%	0%	10%	4,6%	60
BIJ BEDREIGING						
Aanwezigheid op straat	4,9%	2,3%	4,4%	4,2%	5,3%	52
Corrigerend aanspreken	31%	12%	52%	38%	25%	245
Staande houden en bekeuren	5,6%	38%	0%	5,6%	13%	130
Aanhouden en overbrengen	56%	45%	44%	41%	51%	500
Ophouden op het politiebureau	2,1%	2,8%	0%	11,3%	6,2%	61
BIJ GEWELDGEBRUIK						
Aanwezigheid op straat	3,5%	1,4%	0,9%	5,7%	3,3%	50
Corrigerend aanspreken	23%	7,3%	33%	25%	15%	221
Staande houden en bekeuren	4,6%	32%	2,8%	6,9%	11%	158
Aanhouden en overbrengen	69%	59%	63%	56%	68%	1024
Ophouden op het politiebureau	0,4%	1%	0%	5,7%	3,6%	54
Totaal	467	458	130	107		
Gemiddeld	19,6%	19,3%	5,5%	5%		

Tabel 2: Soort werksituatie, naar soort geweldsmiddel en letselrisico. Percentages. Aantal agressie- en geweldplegers: 2407. Jaar: 2005.

	Uitgaan	Verkeer	Relatie- twist	Agressief verward	Steekproef gemiddelde	Totaal Aantal
LETSELRISICO						
Letsel politie	27%	21%	34%	43%	26%	600
Letsel burger	10%	5%	12%	12%	7,9%	172
SOORT GEWELDMIDDEL						
Fysiek geweld	62%	53%	79%	73%	60%	1453
Slagwapen	1,1%	2%	11%	11%	3,3%	79
Steekwapen	0,4%	0,4%	11%	19%	2,6%	63
Groepsbelaging	46%	7,2%	3,9%	0%	20%	480
Vechtpartij	37%	0,2%	23%	8,4%	12%	291
Totaal	467	458	130	107		
Gemiddeld	19,6%	19,3%	5,5%	5%		

Tabel 3: Soort werksituatie, naar kenmerken van de daders. Percentages. Aantal agressie- en geweldplegers: 2407. Jaar: 2005.

	Uitgaan	Verkeer	Relatie- twist	Agressief verward	Steekproef gemiddelde	Totaal Aantal
ONDER INVLOED						
Alcoholgebruik	93%	36%	74%	75%	62%	1100
Drugsgebruik	8,1%	4,8%	18%	34%	9%	148
GEVARENCCLASSIFICATIE*						
Verzetpleger	3,2%	8,6%	9%	13%	8%	160
Alcoholist	1,1%	1,1%	6%	10%	3%	63
Harddrugsgebruiker	1,6%	5,1%	7%	15%	8%	147
Medische indicatie	0,5%	0,8%	1%	6,8%	2%	30
Vluchtgevaarlijk	0,8	0,8	0%	1,1%	1%	20
RECIDIVEPROFIEL*						
Beginner	31%	30%	19%	14%	25%	482
Meerpleger	54%	52%	50%	43%	48%	914
Veelpleger	13%	13%	28%	24%	17%	323
Actieve veelpleger	2,4%	5,1%	3%	19%	9,3%	177
TYPERING						
Bemoelial	27%	17%	8,7%	2,8%	20%	479
Uitdager	20%	5,9%	0,8%	2,8%	13%	310
Direct betrokkene	74%	83%	91%	97%	81%	1899
Familie/partner	7,2%	6,9%	7%	1,9%	7,1%	166
Bekende/vriend	12%	8,2%	1,6%	0,9%	8,5%	201
Omstander	7,6%	2,4%	0%	0%	3,7%	88
Totaal	467	458	130	107		
Gemiddeld	19,6%	19,3%	5,5%	5%		

*Classificatie en profiel zoals gebruikt in het landelijk HKS-systeem. Bron: Korps landelijke politiediensten.

Tabel 4: Soort werksituatie, naar plaats van incident en kenmerken van politie-inzet. Percentages. Aantal agressie- en geweldplegers: 2407. Jaar: 2005.

	Uitgaan	Verkeer	Relatie- twist	Agressief verward	Steekproef gemiddelde	Totaal aantal
PLAATS VAN INCIDENT						
Openbare weg	52%	92%	52%	47%	67%	1619
Openbare gelegenheid	6%	1,5%	0,8%	0,9%	2,9%	69
Horecagelegenheid	48%	0%	0%	3,7%	1%	255
Woning	0%	1,3%	37%	22%	6,5%	156
Dienstvoertuig	7,7%	5,9%	9,2%	14%	8,1%	196
Politiebureau	4,3%	3,7%	0,8%	22%	11	252
KENMERKEN POLITIE-INZET						
Solo optreden	4%	14%	1,6%	1%	8,6%	181
Duo optreden	48%	61%	53%	54%	55%	1144
3 -4 agenten	24%	20%	36%	38%	26%	538
5 -9 agenten	19%	6,3%	8,2%	6,2%	8,8%	185
10 of meer agenten	5,7%	0,5%	2,4%	1%	2,4%	50
Spoedassistentie	37%	29%	16%	28%	29%	672
Opdracht meldkamer	48%	12%	93%	70%	50%	1072
Totaal	467	458	130	107		
Gemiddeld	19,6%	19,3%	5,5%	5%		

Tabel 5: Overlap tussen de verschillende soorten werksituaties. Percentages. Aantal agressie- en geweldplegers: 2407. Jaar: 2005.

	Uitgaanspubliek	Verkeershandhaving	Relatietwist	Agressief verward
Uitgaanspubliek	-	1,3%	3,1%	4,7%
Verkeershandhaving	1,3%	-	0%	3,7%
Relatietwist	0,9%	0%	-	17%
Agressief verward	1,2%	1%	17%	-

Tabel 6: Soort geweldgebruik door de politie als reactie op agressie en geweld tegen de politie.
 Percentages*. Aantal incidenten: 2085. Jaar: 2005.

Geweldgebruik door de politie							
Geweld tegen de politie	Fysiek geweld	Pepper-spray	Wapen-stok	Dienst-hond	Vuur-wapen	Geen geweld	Totaal
Fysiek geweld	88%	25%	5%	2%	1%	8%	59%
Slagwapen	71%	56%	8%	1%	7%	10%	4%
Steekwapen	59%	36%	3%	5%	16%	16%	3%
Vervoermiddel	28%	10%	1%	1%	3%	63%	5%
Gooi- en smijtwerk	49%	18%	20%	10%	6%	39%	3%
Totaal	1204	331	72	37	26	794	
	58%	16%	4%	2%	1,2%	38%	

*De percentages tellen niet op tot 100% omdat in de 2085 agressie- en geweldsincidenten in totaal 3623 verschillende strafbare vormen van agressie en geweld zijn gepleegd.

Over de auteur

Jan Naeyé (1945) is emeritus hoogleraar Strafrechtswetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof.dr. H.G. van de Bunt
 Hoogleraar Criminologie
 Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr.drs. C. Bangma
 Districtschef regiopolitie Flevoland
 Lid Commissie Politie & Wetenschap

 drs. P. Holla
 Districtschef regiopolitie Kennemerland

 prof.dr. P. van Reenen
 Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
 Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
 Universiteit Utrecht

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
 Politieacademie
 Arnhemseweg 348
 7334 AC Apeldoorn

 Postbus 834
 7301 BB Apeldoorn
 www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiewetenschap

1. **Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen**
C.D. van der Vijver, A.J. Meershoek & D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2. **Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk**
H.B. Winter & N. Struiksma, Pro Facto B.V., Universiteit Groningen, 2002
3. **Sturing van politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl**
J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4. **Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslavië aan het woord**
M. van San, E. Snel & R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5. **Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit**
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest & R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6. **Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy**
J. van Wijk, W. Huisman, T. Feuth & H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7. **Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg**
A.B. Hoogenboom & E.R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8. **Hennepteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding**
F. Bovenkerk, W.I.M. Hogewind, D. Korf & N. Milani, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2003
9. **Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net**
I. Bakker & C.D. van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003
- 10a. **Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen**
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck & M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003
- 10b. **Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie**
R. van Overbeeke, O. Nauta, A. Beerepoot, S. Flight & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003

11. **Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs**
R.A. Boin & P. 't Hart & E.J. van der Torre, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003
12. **Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden**
I. van Leiden, G. Verhagen & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003
13. **Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Mening en ervaringen van politiemensen**
J. Naeyé, L.W.J.C. Huberts, C. van Zweden, V. Busato & B. Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004
14. **Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing**
W.Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer & L. van Heel, Nederlandse Politieacademie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004
15. **De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk**
A. Mein, A. Schutte & A. van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004
16. **Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen**
F. Lankhorst & J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004
17. **Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie**
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen & J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam/B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. **Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel**
A.C. Spapens & M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. **Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg**
J. Terpstra & R. Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. **Uit balans: politie en bestel in de knel. State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht**
H.G. van de Bunt, A.B. Hoogenboom, L.W.J.C. Huberts, E.R. Muller, J. Terpstra, C.D. van der Vijver & C. Wiebrens, 2004
Redactie: G.C.K. Vlek, C. Bangma, C. Loef & E.R. Muller
21. **Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek**
H. Beunders & E.R. Muller, Erasmus Universiteit Rotterdam/COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005 (2e druk 2009)

22. **Integriteit van de politie. State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek**
L.W.J.C. Huberts & J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen/Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. **De sociale organisatie van mensensmokkel**
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen & A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis & W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – Risbo, 2005
24. **In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België**
U. Rosenthal, L. Schaap J.C. van Riessen, P. Ponsaers & A.H.S. Verhage, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Universiteit Gent, 2005
25. **De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking**
C.J.C.F. Fijnaut, A.C. Spapens & D. van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005
26. **Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie**
J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. **Preventief fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten**
E.J. van der Torre & H.B. Ferwerda, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. **Zedenmisdrijven in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens**
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins & P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, Vrije Universiteit Amsterdam. KLPD, 2005
29. **Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus**
I. van Leiden & J. Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. **Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie**
O. Adang, N. Kop, H.B. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw & K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie, Apeldoorn/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
31. **De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofdpijnen voor politie en beleid**
E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006
- 32a. **Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiek-bestuurlijke relaties van de politie**
A. van Sluis, L. Cachet, L. de Jong, C. Nieuwenhuyzen & A. Ringeling, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006

- 32b. **Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie**
A.B. Hoogenboom, Nivra-Nyenrode, Breukelen, 2006
- 32c. **Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk**
M.P.C.M. Jochoms, F. van der Laan, W. Landman, P.S. Nijmeijer & A. Sey, Politie-academie, Apeldoorn/Twynstra Gudde, Amersfoort/Universiteit van Amsterdam, 2006
33. **Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling**
J. Terpstra & W. Trommel, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente 2006
34. **De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning**
Bundel onder redactie van C.D. van der Vijver & G.C.K. Vlek, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente/Politie & Wetenschap, 2006
35. **Naar beginselen van behoorlijke politiezorg**
M.J. Dubelaar, E.R. Muller & C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universteit Leiden, 2006
- 36a. **Asielmigratie en criminaliteit**
J. de Boom, G. Engbersen & A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. **Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers**
M. Althoff & W.J.M. de Haan, m.m.v. S. Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006
- 36c. **'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit**
A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam; Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Univer-siteit van Amsterdam, Amsterdam, 2006
37. **Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker**
J. Broekhuizen, J. Raven & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht, 2007
38. **Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg**
E. J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2007
39. **Nog niet verschenen**
40. **Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie**

- N. Kop, Martin Euwema, m.m.v. H.B. Ferwerda, E. Giebels, W. Olde Nordkamp & P. de Paauw, Politieacademie, Apeldoorn, Universiteit Utrecht, 2007
41. **Opsporing onder druk**
C. Liedenbaum & M. Kruijsen, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
 42. **Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval**
B. van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen, 2008
 43. **Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken**
G. Meershoek & M. Krommendijk, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
 44. **De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie**
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma & J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008
 - 45a. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg**
R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chattellon & G. Drenth, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
 - 45b. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid**
G. Drenth, J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
 - 45c. **'Handen af van onze agenten'. Agressie en geweld tegen politiemensen in de basispolitiezorg**
J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
 - 45d. **Belediging en bedreiging van politiemensen**
J. Naeyé, m.m.v. M. Bakker & C. Grijsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2009
 46. **Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk**
J. Terpstra, 2008
 47. **Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing**
W. Faber, A.A.A. van Nunen & C. la Roi, Faber Organisatievernieuwing, Oss, 2009
 48. **Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, dadenkenmerken en aanpak**
Y.M.M. Schoenmakers, E. de Vries Robbé & A.Ph. van Wijk, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2009
 49. **Het betwiste politiebesteding. Een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van het politiebesteding in Nederland, België, Denemarken, Duitsland, Engeland & Wales**
A. Cachet, A. van Sluis, Th. Jochoms, A. Sey & A. Ringeling, Erasmus Universiteit Rotterdam/Politieacademie, Apeldoorn/Korps landelijke politiediensten, Driebergen, 2009

- 50. Leven met bedreiging. Achtergronden bij aangiften van bedreiging van burgers**
B. Bieleman, W.J.M. de Haan, J.A. Nijboer & N. Tromp, IntraVal & Rijksuniversiteit Groningen, 2010
- 51a. Het publieke belang bij private preventie. Een economische analyse van inbraakpreventiebeleid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2009
- 51b. Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2010
- 52. Lokale politiek over politie**
T.B.W.M. van der Torre-Eilert, H. Bergsma & M.J. van Duin, met medewerking van R. Eilert, LokaleZaken, Rotterdam, 2010
- 53a. Trainen onder stress. Effecten op de schietvaardigheid van politieambtenaren**
R.R.D. Oudejans, A. Nieuwenhuys & G.P.T. Willemsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010

